

Pukeutuminen ajan peilinä

Nuorten naisten pukeutuminen yhteiskuntaan sidonnaisena kulttuurisena
ilmiönä 1960- ja 1970-lukujen Suomessa

Pro gradu
Etnologia
Historian ja Etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Huhtikuu 2016
Tytti Lehtovaara

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Tytti Lehtovaara	
Työn nimi – Title Pukeutuminen ajan peilinä – Nuorten naisten pukeutumisesta yhteiskuntaan sidonnaisena kulttuurisena ilmiönä 1960- ja 1970-lukujen Suomessa	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Huhtikuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 111
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä pro gradu -työssä syvennyn nuorten naisten pukeutumiseen 1960- ja 1970-lukujen Suomessa kulttuurisena ilmiönä. Tutkimuksen keskiössä on naisten omakohtaiset kokemukset ja kertomukset. Vertaan naisten kokemustarinoita muuhun pukeutumisen tutkimukseen, jolloin saadaan aikaan mielenkiintoinen yhtälö. Tämä yhtälö heijastaa yhteiskunnan suurten suuntaviivojen muutosta, kertoo kulutustottumusten murroksesta ja kuvastaa nuorisokulttuurin esiintymistä. Tutkimuksessa sivuan, miten suomalaiset naiset omaksuivat maailmalta tulevia muotivirtauksia ja millaisia muotoja pukeutumisen tapakulttuurissa esiintyi. Työssä esittelen myös pukeutumisen eroavaisuuksia kaupunkilaisnuorten ja maalaisnuorten välillä sekä tarkastelen, miten nuoret suomalaiset naiset ovat kokeneet pukeutumisensa ulkomailla. Lähestyn pukeutumista kulttuurisena ilmiönä, joka heijastaa yhteiskunnan muutosta sekä vallalla olevia arvoja ja käsityksiä. Pukeutumisesta etnologisesti kiinnostavaa tekevät sen välttämättömyys ja jokapäiväisyys sekä se, että pukeutuminen on muutakin kuin peittämistä ja koristautumista.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto koostuu tekemistäni haastatteluista naisille, jotka ovat olleet nuoria tutkimusajankohtana, haastateltavien henkilökohtaisista nuoruuden valokuvista ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) keruuaineistosta, joka käsitteli naisten housujen käyttöä. Valitsin tutkimusmenetelmiksi diskurssi- ja kuva-analyysin aineistojen luonteen perusteella.</p> <p>Naisten kokemuksen mukaan 1960-luvulla pukeutuminen on ollut vielä hyvin sidonnaista pukeutumisen tapakulttuuriin. Yhteiskunnan muuttuessa maatalousyhteiskunnasta palvelu- ja teollisuusyhteiskunnaksi nuoriso alkoi vaatia osaansa yhteiskunnasta. Nuorten naisten pukeutuminen oli yksi erottava elementti vanhemman sukupolven ja nuorison välillä. Naiset kertoivat kuinka he 1960-luvun puolivälin minimekkomuodin jälkeen alkoivat omaksua arkivaatteekseen muun muassa leveälahkeiset housut. Työ- ja juhlapukeutumisessa nuorilta naisilta odotettiin kuitenkin mekon käyttöä. 1960-luvulla alkanut nuorisomuoti jatkoi voittokulkuaan koko 1970-luvun. Yhteiskunnan suuret muutokset kuten kaupungistuminen ja nuorten naisten palkkatyöhön siirtyminen kasvattivat naisten itsemääräämisoikeutta. Samalla muuttuivat kulutustottumukset, pukeutumistavat ja naiskuva kotiäidistä työssäkäyväksi naiseksi. 1960- ja 1970-luvuilla kulutus kasvoi, mutta naiset eivät kokeneet sitä niin voimallisesti kuin on annettu ymmärtää, esimerkiksi mainontaa käsittelevissä tutkimuksissa. Naiset kertoivat kuinka vaatteita ostettiin tarpeeseen ja shoppailukulttuuri oli vasta saapumassa Suomeen. Nuorten kaupunkilais- ja maalaisnaisten pukeutumisessa on havaittavissa pieniä eroja. Maalla nuoret naiset pukeutuivat funktionaalisemmin, kun taas kaupungeissa suosittiin muodikkautta. Kaupungeissa esiintyi myös erilaisia sosiaalisia ryhmiä kuten popparit ja rasvikset. Näihin ryhmiin kuulumista nuoret ilmaisivat pukeutumalla eri tyyllisiin vaatteisiin.</p>	
Asiasanat – Keywords pukeutuminen, kulttuuri, yhteiskunta, nuoriso, muoti, 1960-luku, 1970-luku	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	2
1.1 Lähtökohdat ja tutkimuskysymys.....	4
1.2 Pukeutumisen tutkimus.....	5
1.3 Suomalainen yhteiskunta 1960–1970-luvuilla.....	12
1.4 Pukeutumismuoti 1960–1970-luvuilla.....	17
2 Aineistot.....	21
2.1 Haastattelut.....	22
2.2 Valokuvat.....	25
2.3 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran housukysely.....	27
2.4 Muistitietoaineisto.....	29
3 Metodit.....	31
3.1 Diskurssianalyysi.....	31
3.2 Kuva-analyysi.....	36
4 Nuorten naisten pukeutuminen ajan peilinä.....	40
4.1 Muodin omaksuminen.....	40
4.1.1 Pukeutumiskokemukset ulkomaan matkoilla.....	45
4.2 Suomimuoti ja vaateteollisuus.....	47
5 Pukeutumisen tapakulttuuri 1960-1970-luvuilla.....	51
6 Vaatteiden hankinta ja kulutustottumukset.....	57
7 Nuorten naisten pukeutuminen 1960- ja 1970-luvuilla.....	65
8 Vapaa-ajan pukeutumisen ja työpukeutumisen erot.....	73
9 Muodin seuraaminen.....	77
10 Pukeutumiserot nuorten välillä.....	80
10.1 Funktionaalinen maaseutu ja modikas kaupunki.....	80
10.2 Mihin joukkoon kuulut nuori nainen?.....	84
11 Päättäntö.....	87
Lähteet.....	102
Liitteet.....	107

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmassani syvennyn nuorten naisten pukeutumisen maailmaan 1960- ja 1970-lukujen Suomessa naisten omien kokemusten ja kertomusten kautta. Käsittelen tutkimuksessani nuorten naisten pukeutumista kulttuurisena ilmiönä, joka heijastaa yhteiskunnan suurten suuntaviivojen muutosta, kertoo kulutustottumusten murroksesta sekä kuvastaa nuorisokulttuurin nousua ja esiintymistä. Sivuan myös sitä, miten suomalaiset naiset omaksuivat maailmalta tulevaa muotia omakseen, millainen suomalaisen muodin kenttä oli ja millaisia muotoja pukeutumisen tapakulttuurissa esiintyi 1960- ja 1970-lukujen Suomessa. Lisäksi kerron pukeutumisen eroavaisuuksia kaupunkilaisnuorten ja maalaisnuorten välillä sekä tarkastelen sitä, miten nuoret suomalaiset naiset ovat kokeneet pukeutumisensa ulkomailla tutkimusajankohtana. Tutkimuksen lopussa sivuan myös sitä kuinka etnografisia menetelmiä voi käyttää tuotteiden tai palvelun suunnittelussa sekä kehityksessä. Tällöin nojaudun sosiologi Karl Mannheimin (1952: 303-304) jo 1920-luvulla esittämään sukupolviteoriaan, jossa nuoruuden sosiaalisen ajan konteksti muokkaa ihmistä.

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja aineisto muodostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osa muodostuu kolmesta 1960-70-luvuilla nuoruutensa eläneen naisen haastattelusta. Haastattelujen tukena käytin heidän nuoruuden valokuviaan muistojen herättäjinä. Näistä kuvista muodostui aineiston toinen osa, eli henkilökohtaisten valokuvien kuva-analyysikuvat. Kolmantena aineistona käytin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) keruuaineistoa, joka käsittelee naisten housujen käytön tuloa ja yleistymistä Suomessa. Valitsin nämä aineistot tutkimukseen, koska olen kiinnostunut juuri naisten omista kokemuksista pukeutumisen suhteen. Mielenkiintoista on siis se kun aineisto muodostuu juuri naisten omista kertomuksista eikä esimerkiksi naistenlehtien ja muotimaailman rakentamista ihanteista.

Tutkimusmenetelmät valikoin aineiston luonteen perusteella. Tutkimuksessa käytin diskurssianalyysiä haastattelujen sekä housukyselyn vastausten analysointiin. Haastattelujen ja housukyselyn vastauksien perusteella ja diskurssianalyysin tueksi

laadin teemataulukon, joka antaa suuntaviivoja siitä kuinka paljon tai vähän valituista teemoista on kerrottu haastatteluissa tai housukyselyn vastauksissa. Koska haastattelut ja housukyselyn vastaukset ovat muistoihin pohjautuvia aineistoja, niin tutkimuksessa perehdytään myös muistitietoon tutkimusmetodina. Kolmas analyysimenetelmä on kuva-analyysi, jota käytin haastateltavien nuoruuden kuvien tarkastellussa.

Lähestyn pukeutumista kulttuurisena ilmiönä, joka heijastaa muun muassa yhteiskunnan muutosta, yleisiä arvoja ja käsityksiä. Pukeutumisesta etnologisesti kiinnostavaa tekevätkin sen välttämättömyys ja jokapäiväisyys. Pukeutumista syvemmin tarkastellessa on selvää, että se on paljon muutakin kuin vain itsemme peittämistä ja koristamista (Isotalo 1999: 55; Lönnqvist 2008: 67; Turunen 2011: 23). Turunen (2004: 3) on todennut, että pukeutumista on hedelmällistä lähestyä tarkastelemalla sitä etnografisen tutkimuksen metodein aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen ympäristöön sidonnaisena ilmiönä.

Muodin ja vaatetuksen opiskelu ammattikorkeakoulussa ja vähittäiskaupan alalla työskentely saivat minut pohtimaan pukeutumiskulttuuria entistä syvemmin sekä kyseenalaistamaan asiakaskäsityksiä ja -ymmärrystä. Kaupan alan kovat arvot kuten kasvun jatkuva tavoittelu ja ihmisistä lähestulkoon vain asiakkaina puhuminen herättivät minussa monia kysymyksiä pukeutumisen ja vaatevalintojen sekä kulutuskäyttäytymisen suhteen. Aloin pohtia, onko pukeutumisvalintojen takana myös kulttuurisia ja historiallisia seikkoja. Mielestäni pukeutumisesta tulee yhä kiinnostavampaa, kun asetamme sen osaksi jatkuvasti muutoksessa olevaa muodin kenttää. Bo Lönnqvist (2008: 48) toteaa:

Vaatteiden ja ruumiin suhde saa ilmauksensa monella keskeisellä areenalla, jota ovat aika, paikka, sukupuoli, materiaali, ideologia, symbolit. Kuviossa on lisäksi kolmas osapuoli, nimittäin muoti valtakenttänä ja näyttäytymisen areenana, jossa manipuloidaan sekä ruumista että vaatetta.

1.1 Lähtökohdat ja tutkimuskysymys

Koskennurmi-Sivonen ja Raunio (2003) toteavat Vaatekirjan alkusanoissa, että vaatetusalan kirjallisuutta on saatavilla runsaasti englanniksi ja tietyt klassikkokirjat toistuvat useissa tutkimuksissa tai teoksissa. Vaikka moni tutkija, opiskelija ja opettaja on kiinnostunut vaatetuksesta ja pukeutumisesta, on suomenkielistä tieteellistä kirjallisuutta rajatusti. Tutkimusaiheeni muodostumiseen vaikuttivat seuraavat seikat: suomenkielisen tutkimuksen rajallinen määrä, teosten painottuminen pukeutumis- tai muotihistoriaan, viime vuosina ilmestyneiden tutkimusten keskittyminen sota-aikaan tai niitä edeltäviin ajanjaksoihin sekä keskittyminen esimerkiksi tietyn ammattiryhmän pukeutumiseen. Tutkimusaiheen muodostumista ohjasi kiinnostukseni naisten omia kokemuksia ja kertomuksia kohtaan. Aikaisemmassa tutkimuksissa on keskitytty muun muassa naistenlehtien rakentaman pukeutumisihanteen tutkimukseen tai mainonnan rakentamaan kuvaan nuorisomuodista 1960- ja 1970-luvuilla.

Tutkimukseni tarkoituksena on olla mukana keskustelussa, jota käydään laajalla ja moniulotteisella pukeutumistutkimuksen kentällä. Tutkimuskysymyksen rakentumiseen vaikutti myös vaatetusalan opinnoista ja vähittäiskaupan alalla työskentelystä heränneet ajatukset pukeutumisen syvemmistä merkityksistä kulttuurisesti. Myös halu tarkastella asiakasta ja kulutuskäyttäytymistä kulttuurisista ja historiallisista lähtökohdista vaikutti tutkimuskysymyksen muodostumiseen.

Tässä tutkimuksessa etsin vastausta siihen, millaisia yhteiskuntaan sidonnaisia kulttuurisia merkityksiä nuorten suomalaisten naisten pukeutumiseen liittyy 1960- ja 1970-luvuilla? Tutkimuksen keskiössä on naisten omat näkemykset ja kokemukset heidän omasta nuoruuden pukeutumisestaan. Vertaan myös naisten omia kokemuksia ja kertomuksia aiempaan pukeutumisen tutkimukseen ja pohdin eroavatko ne toistaan. Tutkimus ei painotu muodin tai pukeutumisen historiaan, mutta se esittelee 1960- ja 1970-luvun muotia nuorten suomalaisten naisten kertomana. Pukeutumisen diskurssien kautta havainnoin yleisiä yhteiskunnassa vallalla olevia arvoja, asenteita ja käsityksiä. Pukeutumisen diskursseja yhdistelemällä ja vertaamalla rakennan myös yleisempää käsitystä yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista. Keskeinen analyysimenetelmäni on merkitysten

samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien havainnoiminen aineistosta diskurssianalyysin, muistitietotutkimuksen ja kuva-analyysin keinoin. Kuten etnologiseen tutkimukseen kuuluu, tavoitteenani ei ole löytää totuuksia, vaan ymmärtää päätelmiä sekä kertoa havainnoista ja päätelmistä, joita tehdään aineiston pohjalta valittujen metodien turvin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 11-14).

Tutkittava ajanjakso rajautui aiemman Suomessa tehdyn pukeutumisen tutkimuksen perusteella, sillä 1960- ja 1970-lukujen pukeutumisesta kulttuurisena ilmiönä on tutkittu Suomessa, mutta vähemmälle huomiolle on mielestäni jäänyt naisten omakohtaiset kokemukset ja niiden vertailu muuhun olemassa olevaan pukeutumisen tutkimukseen. Nuori nainen valikoitui tutkimuskohteeksi ajankohdan perusteella, sillä 1950-luvulla maailmalla herännyt nuorisokulttuuri alkoi vallata Suomea toden teolla vasta 1960-luvulla ja jatkui vahvana 1970-luvulle saakka (Heinonen 2003: 113; Aunesluoma 2011: 10). Ikäjakautaan rajaan niihin, jotka olivat 60-70-luvuilla 15–30-vuotiaita. Ikäjakautaan muodostuu aineistolähtöisesti, sillä 60-70-luvuilla 15 vuoden ikä muodosti tärkeän merkkipaalan. Rippikoulun käyneille nimittäin sallittiin entistä aikuismaisempi käyttäytyminen ja pukeutuminen; esimerkiksi rippipuvun hankkiminen koettiin tärkeäksi virstanpylvääksi. Rippiasu olikin tyyliltään usein aikuismain. Ikärajan mielenkiintoa lisäävät myös haastateltavien kommentit siitä miten nykyään 15- ja 30-vuotiaat voivat pukeutua samankaltaisesti, kun taas ennen odotettiin, että aikuiset pukeutuvat toisin kuin teini-ikäiset.

1.2 Pukeutumisen tutkimus

Pukeutuminen ilmiönä asettuu monen tieteenalan leikkauspisteeseen. Sitä on tutkittu muun muassa kansatieteen, taloustieteen, antropologian, historian, käsityötieteen ja psykologian näkökulmista. Tutkimusaiheina ovat olleet esimerkiksi muoti, kulutus, kulttuuri, elämäntapa, identiteetti ja viestintä. (Ruohonen 2001: 13.) Kattavan kuvan vaatetusalan kentästä antaa esimerkiksi Ritva Koskennurmi-Sivosen ja Anna-Mari Raunion Vaatekisa (2003). Koskennurmi-Sivosen ja Raunio esittelevät laajalti eri pukeutumisen tutkimuksen aloja, kuten käsityötiede, vaatetus suunnittelu, taidehistoria, taidekasvatus, kansatiede, kuluttajaekonomia, jokapäiväinen pukeutuminen ja taiteellinen puvustus.

Yleisesti pukeutumista pidetään vartalon verhoamisena, joka on funktionaalinen toimenpide. Pukeutuminen on kulttuurisesti ja sosiaalisesti säädelty, ja se on monin tavoin merkityksellistä toimintaa. (Turunen 2011: 23.) Sana vaatetus on puolestaan kollektiivinen ilmaisu. Sillä viitataan yhden henkilön yllä olevaan vaatteiden muodostamaan kokonaisuuteen. Tätä voidaan kutsua myös asuksi. (Koskennurmi-Sivonen 2003: 2.) Sana muoti, englanniksi mode ja ranskaksi la mode tulee latinan sanasta modus, joka tarkoittaa mittayksikköä, jota ei saa ylittää. Sana fashion tulee taas latinan sanasta facio, joka tarkoittaa muodon antamista. Isotalon mukaan ”raja siis ylitettiin ja sille annettiin muoto vaatetuksessa”. (Isotalo 1999: 68.) Sana muoti esiintyy kaikilla elämän aloilla, ei siis ainoastaan pukeutumisen alalla. Muoti tarkoittaa vallalla olevia suosittuja käytäntöjä. Nämä vallalla olevat käytänteet, jotka näkyvät meille muotina, sitovat kyseisen tapahtuman aikaan ja suurempaan kontekstiin. Kivimäki (2003) lainaa Kaiserin teosta *The Social Psychology of Clothing* (1990): ”– – muoti voi toimia ankkurina, joka yhdistää meitä aikaan, kytkee osaksi suurempaa historiallista kontekstia sekä antaa myös tilaa liikkua ja ilmaista yksilöllisyyttä.” (Kivimäki 2003: 256.)

Lähestyn pukeutumista Merja Isotalon (1999) tavoin kulttuurisena ilmiönä, mutta Isotalo käsittelee pukeutumista vahvasti osana suomalaista tapakulttuuria. Isotalo pohtii myös pukeutumisen perimmäisiä syitä, ihmisen halua erottautua pukeutumisella, vaatteiden valmistuksen tuomaa toimeentuloa ja nykypäivän vaatetuotantoa. Isotalon tarkastelee myös sitä, miten pukeutumisen paikallinen omaleimaisuus on vähentynyt. Hän lähestyy pukeutumista mielestäni perinteisemmällä tavalla. Isotalo määrittelee pukeutumista muokkaavia tekijöitä Lilli Koskimiehen kirjan *Pukeutumisen historia* (1984) mukaan seuraavasti: paikalliset luonnon olosuhteet, heimo, kansallisuus, kansanluonne, kauneuskäsitykset, varallisuus, uskonto, uskomukset ja symboliikka, sääty, yhteiskunnallinen asema, ammatti, ikä ja aviosuhde, kulttuuritaso ja -piiri sekä yhteiskunnassa ja yhteiskuntien välillä tapahtuvat muutokset (Isotalo 1999: 56). Itse pidän pukeutumista ihmisen yhtenä perustarpeena, ainakin jos ajatellaan Suomen sääoloja. Suomessa ei ole montaakaan päivää vuodessa, jolloin pärjäisi ilman vaatteita. Tämä välttämättömyys tuo mielenkiintoisen seikan pukeutumisen tutkimukseen. Tutkimukseni siis sijoittuu pukeutumisen tutkimuksen kentälle, koska en ole tässä tutkimuksessa kiinnostunut pukeutumisesta muodin järjestelmän puitteissa, vaan ajattelen vaatteiden

olevan välttämättömiä ja jokapäiväisiä, mutta ne heijastavat samalla meitä ympäröivää kulttuuria ja maailmaa.

Huomioin tutkimukseni analyysissä myös pukeutumisen viestinnällisen aspektin. Bo Lönnqvist (2008) käsittelee muotia ja pukeutumista erilaisissa tilanteissa. Lönnqvist havainnollistaa kirjassaan sitä, miten vaatteet viestivät vallan monenlaisia ilmentymiä. Hän esittää myös, kuinka muoti on osa vaatemaailman valtapeliä. Lisäksi hän pohtii muodin olemassaoloa yleisellä tasolla. Omassa tutkimuksessani on mukana myös historiallinen näkökulma Lönnqvistiä mukaillen, sillä hän tarkastelee myös ihmisten motiiveja pukeutua eri aikakausina.

Pukeutumisen avulla henkilö myös viestittää arvojaan ja asenteitaan ympäristöönsä. Pukeutumisella yksilö ottaa kantaa, protestoi ja hyväksyy. Pukeutumista pidetään suhteellisen neutraalina viestintäkeinona ja se hyväksytään usein helpommin kuin muut keinot. Toisaalta pukeutumisella voidaan viestittää voimakkaitakin merkityksiä. (Honkavaara 2003: 272.) Uotilan (1995: 31) mukaan vaatetuksella on oma koodijärjestelmänsä ja se on välttämätön osa todellisuuttamme. Koodijärjestelmällä voidaan tarkoittaa sitä, että viestimme kanssaeläjillemme sanattomasti vaatteiden avulla. Ihmiset hahmottavat omaa sosiaalista ja kulttuurista viiteryhmäänsä, ja samalla he rakentavat muita sosiaalisia ryhmiä, jotka ovat heidän omaan sosiaaliseen viiteryhmäänsä nähden vieraita (Aikasalo 2003: 207). Tällöin keskiöön nousee myös kysymys pukeutumisen motiiveista. Turunen kehottaa Bo Lönnqvistin teoksiin *Ethnological Costume Research Today* (1973) ja *Perinteellinen ja moderni pukumme ja Style Prototypes for Dress in a Social Perspective* (1976) viitaten tallentamaan niitä motiiveja, joiden perusteella yksilöt kuin ryhmätkin valitsevat vaatteensa ja omaksuvat uusia tapoja pukeutua (Turunen 2011: 35). Lönnqvistin mukaan nämä tallentamamme motiivit antavat selityksen sille, miksi pukeutumisen yksilöllinen kombinaatio muodostuu sellaiseksi kuin se muodostuu (Lönnqvist 2008: 35).

Arja Turunen on tutkinut naisten päällyshousujen käyttöä ja niihin liittyviä pukeutumisoheja. Turunen käsittelee sitä, mistä tekijöistä naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä rakentuvat. Turusen tutkimuksen konteksti on 1900-luvun alun suomalaisen yhteiskunnan ja arkielämän modernisaatio. Hän käsittelee myös naisen muuttunutta asemaa toisen maailmansodan aikana. Tutkimalla naisten lehtiä Turunen avaa myös mediadiskurssien, tekstien ja kuvien merkitystä. Turunen kertoo, että tutkimuksen lähtökohtana ei ole ainoastaan keskustella naisten vaatetuksesta vaan myös siitä, mitä on naiseus ja millainen on naisten yhteiskunnallinen asema ja rooli (Turunen 2011: 14).

Turunen havainnollistaa pukeutumisen yhteiskunnallisia heijastumia esimerkiksi François Boucherin 1987 teoksen *History of Costume in the West* turvin. Turunen kertoo, että pukeutuminen nousi tärkeäksi kysymykseksi Ranskan vallankumouksen aikoihin, sillä ulkoasun haluttiin heijastavan uutta yhteiskunnallista ajattelua ja vallankumouksen tavoitteita. Ylellisen ja näyttävän pukeutumisen tilalle tuli yksinkertaisuus, ja esimerkiksi puuteroiduista peruukeista luovuttiin. Tällöin alettiin suosia tasavaltalaisuus-ihanteen nimissä villaa, puuvillaa ja pellavaa. Silkistä tuli tuolloin aristokraattisen joutilaisuuden tunnus. Tähän aikaan pitkät housut syrjäyttivät polvihousut, jotka tätä ennen olivat olleet vain ylempään yhteiskuntaluokkaan kuuluvien miesten vaate. Ranskan vallankumouksen myötä pitkistä housuista ja lyhyestä takista tuli kunnan tasavaltalaisen ja sitä kautta vapauden, demokratian ja uuden poliittisen tietoisuuden tunnus. 1800-luvun kuluessa pitkistä housuista tuli kaikkien yhteiskuntaluokkien miesten vaate, kun alettiin suosia koristeellisen hovityylin sijaan puritaanisen yksinkertaista ja koristeetonta porvarismiesten tyyliä. Esimerkiksi 1860-luvulla brittimiesten puku oli täysin musta: miesten tumma puku viesti vallankumouksen tasa-arvoihanteita ja työteon eetosta. (Turunen 2011: 19-20.) Tällä haluan siis korostaa sitä, että yhtä lailla nyt kuin 1800-luvullakin pukeutuminen viestii yhteiskunnassa vallalla olevia arvoja, ihanteita ja käytänteitä sekä heijastaa suurempia yhteiskunnallisia muutoksia. Myös maisterintutkielmani yksi tarkoitus on osallistua 1960- ja 1970-lukujen suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa jäsentävään tieteelliseen keskusteluun.

Erilaisen näkökulman pukeutumisen tutkimukseen tuo Minna Uotila joka paneudutuu pukeutumisen kuvaukseen ja sen moniulotteisuuteen yli eri tieteen ja taiteen rajojen. Uotila on kiinnostunut ihmisen todellisesta olemisesta ja sen rajapinnasta. Uotilan ote on hyvin filosofinen ja hän toteaaakin: ”Soveltavan pukeutumisen tutkimuksen alueella myös filosofiset kysymykset ihmisen olemassaolon annetuista, oikeutena pidetyistä muodoista ja malleista tulevat tutkimuskohteeksi.” (Uotila 1995: Esipuhe.) Uotila viittaa artikkelissaan Lambin ja Kallalin teokseen *Conceptual Framework for Apparel Design* (1992) toteamalla, että vaatetuksen ominaispiirteet voidaan jakaa kolmeen osaan: esteettisyyteen, ilmaisullisuuteen ja funktionaalisuuteen (Uotila 1995). Vaatteen esteettinen ominaisuus ilmentää ympäröivää materiaalista ympäristöä. Funktionaalisuus kuvastaa vaateen toiminnallisuutta ja ilmaisullisuus taas liittyy vaateen arvottamiseen, vaateen tarjoamaan statukseen sekä identiteettiin ja imagoon. (Uotila 2003: 26.)

Tutkittaessa pukeutumista kulttuurisena ilmiönä on ilmaisullisuus mielestäni kiinnostavin vaatetuksen ominaispiirre. On kiinnostavaa etsiä kulttuurista seikkoja, jotka liittyvät vaateen arvostamiseen, vaateen tuomaan statukseen sekä siihen, kuinka se liittyy identiteettiin ja muokkaako se imagoa. Uotila käsittelee myös pukeutumista kokonaisvaltaisemmin sijoittamalla sen sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ympäröivään maailmaan. Hän pitää pukeutumista toimintana, joka yhdistää ihmisen ympäröivään todellisuuteen juuri tälle luontevalla tavalla. Pukeutumisen kuvallisuudella Uotila puolestaan tarkoittaa tapaa, jolla yksityinen ihminen käyttää annettua ja usein kirjallisesti luettavaa vaatetuksen kieltä luodakseen itsenäisen pukeutumisen kuvateoksen. Uotila puhuu myös tapahtumaketjusta, joka on jokaisen pukeutumiskuvan takana. Hänen mielestään pukeutuja puhuu tällöin pukeutumiskuvien kautta. (Uotila 1995: 13.) Pukeutumista voi kutsua kulttuuriseksi vuorovaikutuksen muodoksi. Se on jatkuvasti käynnissä oleva dynaaminen prosessi, jossa ihminen tekee sekä yleistä että yksityistä historiaa. (Uotila 1995: 31.)

George Simmel on kuvattu modernin sosiologian keskushahmoksi Weberin ja Durkheimin rinnalla. Simmel lähestyy muotia filosofisesti. Simmel puhuu muodin jatkuvasta liikkeestä ja siitä, että muoti ei ole tässä ja nyt vaan se muuttuu koko ajan. Simmel kuvaa

teoksessaan osuvasti muodin olemusta, ”Sen kysymys ei ole ollako vai eikö olla vaan samanaikainen olla ja ei-olla.” (Simmel 1986:41.) Simmelin mukaan muoti on jonkin annetun mallin jäljittelyä ja tyydyttää siten tarvetta sosiaaliseen kiintymykseen. Hän mainitsee myös, että muoti on jotakin yleistä ja että muoti tekee jokaisen yksilön käyttäytymisestä esimerkin. Lisäksi Simmel pohtii, miten muoti on ilmentänyt yhteiskunnan sosiaaliluokkia. Hänen mukaansa yläluokan ja alaluokan erottaa muodista, ja kun yläluokan muoti leviää suurempaan tietoisuuteen, on yläluokka jo muuttanut esimerkiksi pukeutumistaan. Muoti yhdistää ja erottelee ihmisiä ryhmiin tai erottaa yksilön ryhmästä, tällöin voidaan Simmelin mukaan puhua erottumisesta ja samaistumisesta. Muodissa ja pukeutumisessa on kyse myös siitä miten olla samannäköinen, mutta toisaalta erottua samanaikaisesti. (Simmel 1986: 26–28.)

Simmelin ajatus muodin hierarkkisesta kiertokulusta ei ole nyky maailmassa enää täysin paikkaansa pitävä, mutta muotia ja pukeutumista tutkittaessa on mielestäni ymmärrettävä myös millaisena muodin kiertokulku on joskus näyttäytynyt. Turunen (2011: 39) onkin todennut että, 1800–1900-lukujen vaihteessa muoti käsitettiin pitkään vauraan yläluokan joutilaaseen elämäntapaan kuluvana kerskailun muotona. Asiaan kuului myös, että alemman yhteiskuntaluokan naiset yrittivät kopioida vauraampien naisten tyyliä. Tällainen ajattelumalli on vaikuttanut muodin tutkimukseen 1980-luvulle saakka.

Ruuhonen lähestyy pukeutumista sosiologisen kulutustutkimuksen kautta. Ruuhonen tutkii nuorten pukeutumista osana suomalaista kulttuuria ja elämäntapaa, johon yleismaailmalliset muodin virtaukset sekä joukkotiedotuksen ja mainonnan luomat ihanteet vaikuttavat. Ruuhonen kohtaa nuoret yksilöinä ja pyrkii asettamaan heidät osaksi suomalaista pukeutumisen kenttää. Ruuhonen korostaa, että pukeutumisella on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen ulottuvuus. Hän liikkuu tutkimuksessaan näiden kahden tason välillä. (Ruuhonen 2001: 13.)

Ruuhonen pohtii pukeutumisen tutkimuksen ja kontekstin suhdetta ja toteaa, että pukeutumisen merkityksiä voidaan ymmärtää ainoastaan tarkastelemalla pukeutumista

siinä kontekstissa tai niissä olosuhteissa missä ne esiintyvät. Ruohosen mukaan Veblenin johtopäätösten metodinen opetus nykytutkijalle on siinä, että pukeutumista tarkasteltaessa ei voida jättää huomioimatta historiallista kontekstia, yhteiskuntarakennetta, kulttuuria ja näihin liittyvää arvomaailmaa, joka taas heijastuu ihmisten käyttäytymisestä, kuten pukeutumisesta. Ruohonen pohtii väitöskirjassaan maun tai mieltymysten merkitystä pukeutumiseen liittyviä ilmiöitä tutkittaessa. Hän korostaa, että objektin ja muodon analysoiminen ei auta ymmärtämään erilaisia mieltymyksiä vaan tutkijan tulisi analysoida sitä hetkeä, joka synnyttää ne. Mieltymysten ilmenemismuodot vaihtelevat sekä historiallisesti että kulttuurista toiseen siirryttäessä. Ruohonen nostaa myös esiin sen, että valintatilanne on aina kompleksinen prosessi ja mieltymykset ovat sidoksissa aisteihimme, uskomuksiimme ja koko arvojärjestelmäämme, ei siis vain kyseiseen tuotteeseen tai toimintaan valintatilanteissa. Vaate itsessään on neutraali, merkitys syntyy vasta siitä, mihin asiayhteyteen se liitetään. Tällöin on mahdollista, että vaatteen käyttäjälle voi syntyä ristiriita oman maun ja symbolisen merkityksen välillä. Tiettyjä vaatekappaleita ei välttämättä haluta käyttää, koska käyttäjä ei halua tulla luokitelluksi väärään ryhmään. (Ruohonen 2001: 15, 32, 57-58.)

Päivi Aikasalo (2000) kuvaa suomalaisten naisten pukeutumisihanteita ja vaatevalintoja 1920-luvulta 1960-luvulle. Hän analysoi pukeutumisihanteita Kotilieden artikkeleiden ja mainosten avulla, ja Aikasalo on myös tallentanut naisten omakohtaisia tarinoita haastattelujen muodossa. Aikasalo käsittelee tutkimuksessaan suomalaisten naisten jokapäiväistä elämää ja sen arkisia pukeutumisen pulmia. Tutkimuksessa tarkastellaan vaatevalintojen monia ulottuvuuksia ja ristiriitaisia pukeutumisen ihanteita osana muuttuvaa suomalaista yhteiskuntaa ja modernisaatiota. Aikasalo (2003) toteaa, että aikakauslehdissä tulee hyvin esille muodin sosiaalinen luonne. Hän kertoo, että tutkitun aineiston perusteella naiset olivat riippuvaisia muiden mielipiteistä eli pukeutuminen oli luonteeltaan sosiaalista. (Aikasalo 2003: 207–208.)

Pukeutumisen tutkimuksen kenttä ulottuu myös vaateteollisuuteen ja -suunnitteluun. Sonja Iltanen (2007) on tutkinut miten ikää rakennetaan teollisessa vaatesuunnittelussa ja vuosina 1941–1955 syntyneiden naisten nykyisissä vaatekäytännöissä. Iltasen

tutkimus muodostuu niin ammattilaisten kuin myöhäistä keski-ikää elävien naisten haastatteluista. Naisten haastatteluissa Iltanen on käyttänyt apuvälineenä naisten henkilökohtaisia valokuvia, joissa he itse esiintyvät. Iltanen nostaa esiin suunnittelijoiden ja käyttäjien tekemät ikäteot, joilla hän tarkoittaa vaatteissa käytettyjä ratkaisuja, niitä arvioivia katseita ja arvottavia puhetapoja. Hänen mukaansa tekemistä muokkaavat niin tiedot, taidot, yhteisölliset normit kuin muottijärjestelmän käytännötkin. Iltanen sitoo tutkimuksensa myös suurempaan yhteiskunnalliseen ja historialliseen kontekstiin, mutta hänen painotuksensa on kuitenkin naisten vaatekäytäntöjen sosiaalisen iän rakentumisessa. (Iltanen 2005: 167-171.)

Marjo Kamila (2012) on perehtynyt opettajien ulkonäköön ja pukeutumiseen liittyviin pukeutumispuheisiin. Kamilan aineisto muodostuu opettajien puheista, joissa nämä laittavat toisensa visuaalisiin järjestyksiin pelkkien katseiden ja sanojen kautta. Kamilan tutkimuksessa nostetaan esiin se, että kouluissa käydään symbolista valtataistelua siitä, minkä näköiset, kokoiset ja millä tavoin pukeutuneet opettajat saavat näkyä. Hän on lähestynyt tutkimusaineistoaan muun muassa visuaalisen kulttuurin tutkimuksen, sosiologian ja sosiaalipsykologian keinoin. Kamila toteaaakin että, opettajien käsitykset eivät ole vain koulumaailman asioita; ne kertovat aikakauden arvostuksista ja ajankohtaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä.

1.3 Suomalainen yhteiskunta 1960–1970-luvuilla

Pukeutumisen merkityksiä voidaan ymmärtää ainoastaan tarkastelemalla pukeutumista siinä kontekstissa tai niissä olosuhteissa, missä ne esiintyvät. Pukeutumista tarkasteltaessa ei voida jättää huomioimatta historiallista kontekstia, yhteiskuntarakennetta, kulttuuria eikä näihin liittyvää arvomaailmaa, joka taas heijastuu ihmisten käyttäytymisestä. (Ruohonen 2001: 15, 32.) Siksi hahmottelen seuraavaksi lukijalle lyhyesti historiallista kontekstia ja yhteiskuntarakennetta 1960- ja 1970-lukujen Suomessa. Kulttuuri ja siihen liittyvä arvomaailma tulee paremmin esille vasta analyysivaiheessa, jossa avaan historian, yhteiskuntarakenteen, kulttuurin ja arvomaailman heijastumia pukeutumiseen.

Toisen maailmansodan jälkeen Eurooppa oli menettänyt lyhyen ajan sisällä roolinsa, mutta lähti kuitenkin kulkemaan kohti uutta suuntaa. Rautaesirippu jakoi Euroopan kahteen vaikutusalueeseen: kommunistiseen itäblokkiin ja läntiseen demokraattiseen sektoriin. (Miller 1997: 421, 429.) Alettiin puhua kylmästä sodasta lännen ja idän välillä. Suomi pyrki tasapainottelemaan puolueettomana osapuolena näiden välillä, mikä ei sopinut sen ajan kaksijakoiseen maailmankuvaan. (Meinander 2012: 341-342.) Koko Eurooppa, Suomi mukaan lukien, koki 1960- ja 1970-luvuilla taloudellisen ja sosiaalisen rakennemuutoksen. Suomen kohdalla ulkomaankaupan helpottuminen ja kasvu piti huolen siitä, että koko maan talouskasvu pysyi korkeana koko 1960-luvun. (Meinander 2012: 354.)

Sotien jälkeistä jälleenrakennuskautta seurannutta ajanjaksoa on kutsuttu kulutusyhteiskunnan läpimurroksi. 1960-luvulla myös Suomi alkoi muistuttaa modernia kulutusyhteiskuntaa, jota leimasivat kasvava kulutus henkeä kohti, tuotannon tehostuminen, vapaa-ajan lisääntyminen, yhteiskunnallisen työnjaon eteneminen, kehittynyt teknologia sekä modernisaatio ja siihen liittyvät sosiaalinen liikkuvuus ja kaupungistuminen. 1960-luvulla kasvoi myös muodin ja mainonnan merkitys. Suomen kehitys oli hieman hitaampaa kuin muissa teollisuusmaissa. (Heinonen 1995: 145-146.)

Kansantaloustuote oli jo vuonna 1961 kaksinkertaistunut vuoteen 1938 verrattuna. 1960-luvun puolivälin taantumasta aina 1970-luvun puolivälin öljykriisin jälkeiseen lamaan asti aikakautta leimasi ennennäkemätön vaurauden kasvu. Suomalaisten omaksikin yllätykseksi maa oli siirtynyt maailman rikkaimpien joukkoon. Länsimaissa, kuten myös Suomessa, kehitys johti elinkeinorakenteen muutokseen, jossa maataloudesta siirryttiin teollisuuteen ja palvelualoille. Yhteiskunnassa tapahtuvat rakennemuutokset heijastuivat maatalouden parissa työskenteleviin. 1960-luvulla maatalouden parissa oli työskennellyt vielä 35 % suomalaisista, kun taas 1970-luvulla heitä oli 20 % ja vuonna 1975 enää 15 %. Muutos merkitsi suurta muuttoliikettä maalta kaupunkiin. Etenkin muuttoliike vei asukkaita maan itäisistä ja pohjoisista lääneistä. Viennin vapautumisen ja kotimarkkinateollisuuden tuotannon kasvun ja ostovoiman lisääntymisen johdosta elintaso nousi ennennäkemättömiin lukemiin. Uudet käyttöhyödykkeet, kuten TV, jääkaappi, pölynimuri ja pakastin saapuivat markkinoille. Nämä uudet tavarat eivät riittäneet tyydyttämään

tarpeita, vaan uusia tarpeita syntyi koko ajan ja elintasokilpailu kiihtyi. 1960-luvun alussa nähtiin, että sosiaalipolitiikalla oli vaikutusta taloudelliseen kasvuun: esimerkiksi työviikot muutettiin 40-tuntisiksi, mikä kertoi uudesta ajattelusta ja uusista suuntauksista.

(Zetterberg & Kallio 2003: 358-359, 863-866, 879.)

Kaupungistumisesta tuli keskeinen puheenaihe 1960-luvulla, jolloin kaupungeissa asui jo 38 % väestöstä. Kaupungistumiskehitys vain jatkui, ja 1970-luvulla niukka enemmistö, 51 % väestöstä asui kaupungeissa. Työn ja vapaa-ajan erottaminen korostui teollistuneessa yhteiskunnassa. Perheiden sosiaalinen dynamiikka alkoi muuttua, ja naisen rooli korostui. Kaupunkiyhteiskunnan odotusten ja kulutuksen kasvun myötä yhä useampi perheellinen nainen hakeutui töihin. Työelämä avasi naisille uusia sosiaalisia mahdollisuuksia ja vähensi naisten taloudellista riippuvuutta miehistä. (Meinander 2014: 367-368.)

Tulotaso kaupungeissa oli jatkuvasti suurempi kuin maaseudulla. Taloudellisen hyvinvoinnin kasvun ja sen tasaisemman jakautumisen lisäksi myös sosiaalinen turvallisuus parani niin vanhuuden, sairauden kuin muidenkin riskien osalta koheni. Hyvinvoinnin kasvu heijastui myös kulutustottumuksiin, esimerkiksi elintarvikkeisiin käytettävien varojen osuus tuloista väheni ja kalliimpien tavaroiden kulutus kasvoi. (Zetterberg & Kallio 2003: 882-883.) Elintason nousun myötä kuluttajien ei tarvinnut enää kiinnittää erityistä huomiota tavaroiden elinikään vaan voitiin korostaa esteettisyyttä ja symbolista laatua. Kun tavaroiden menekki kasvoi, myös kuluttaminen kehittyi ja muuttui. Keski-vertoisuudelle mausta ja tyylistä tuli oman sosiaalisen aseman, varallisuuden ja elämäntavan vahvistumisen korostustapa. Tässä kulutuksen yksilöllistämisen vaatimuksilla oli tärkeä asema. Useimmat kaupungin arjen muutokset olivat seurausta yksilökeskeisen elämäntavan vahvistumisesta. Tämä näkyi esimerkiksi uudessa perhekulttuurissa, jossa vapaus nähtiin tärkeänä asiana ja jossa naisten uraodotukset kasvoivat. (Meinander 2012: 368-369.)

Kaupunkielämään kuului myös, että asukkaat pystyivät siirtymään paikasta toiseen helposti. Autoilu yleistyi nopeasti elintason noustessa, ja jo 1960-luvulla yli puolet

kuljetuksista hoidettiin henkilöautolla. 1960-luku oli siis suuren muuttoliikkeen aikaa mikä muutti monia muitakin asioita kehittyvässä Suomessa. Suomen kaupungistuttua vauhdilla myös paikalliset erot hälvivät. Tähän olivat syynä liikenteen kehittyminen, erityisesti autoilun kasvu, informaation kehitys, kuten television katselun ja mainostamisen kasvu sekä vaatemuodin kehitys. (Meinander 2012: 370-371.)

1960- ja 1970-lukujen rakennemuutos Suomessa on liitetty hyvinvointivaltion syntyyn. Yhteiskunnan muuttuessa ja nykyaikaistuessa oli otettava käyttöön uudenlaisia keinoja taloudellisten erojen tasoittamiseen. Teollisuusyhteiskunnassa tämä toteutettiin kiristämällä tuloveroasteikkoa ja sijoittamalla varat sosiaalipalveluihin ja -tukiin. (Meinander 2012: 374.) Vuosien 1950–1980 aikana sosiaalipuolella laajennettiin kolmea suurta toiminta-aluetta, jotka olivat sosiaalivakuutusjärjestelmän käyttöönotto, sosiaali- ja terveydenhuollon laajentaminen ja koululaitoksen rakenneuudistus. 1960–1970-luvuilla uudistettiin myös lapsilisäjärjestelmää, otettiin käyttöön yleinen äitiysraha ja lasten päivähoitoa koskeva laki. Työvoimapolitiittiset muutokset paransivat myös työssäkäyvien asemaa. 1960-luvun puolivälissä otettiin käyttöön 40-tuntinen työviikko, jolloin lauantaista tuli vapaapäivä yhä useammille. Tämä synnytti uusia kulutus- ja vapaa-ajanviettorutiineja. (Meinander 2012: 377-379.)

Kulttuurielämään ja yleiseen ilmapiiriin saatiin vaikutteita suurista yhteiskunnallisista muutoksista. Niitä on usein tarkasteltu 1960-luvulla nousseen opiskelijaradikalismien näkökulmasta. Meinander (2012: 384) tosin toteaa, että opiskelijoiden poliittiset esiintymiset olivat jälkireaktiota taloudessa ja muualla julkisessa elämässä tapahtuneisiin muutoksiin. Aikakaudelle oli tyypillistä, että moni kulttuuripiirteistä oli ulkomaista alkuperää. Voidaan jopa sanoa, että monia 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun kulttuurivirtauksia ei voida ymmärtää ilman, että katsotaan mitä ulkomailla tapahtui, esimerkkinä hippiliike. Suomessa areenalle oli astunut uusi niin sanittu suurien ikäluokkien joukko, jonka kokemukset poikkesivat entisestä ja jonka maailmankuva muodostui ennennäkemättömien muutosten oloissa. (Zetterberg & Kallio 2003: 884.) Tasa-arvo oli yksi aikakauden ideologisia termejä ja sillä oli merkitystä myös käytännön yhteiskunnassa. Vanhassa

yhteiskunnassa vallinneet henkiset raja-aidat työläisten ja toimihenkilöiden tai maalaisten ja kaupunkilaisten välillä alkoivat tuntua kiusallisista ja tarpeettomilta. Luokkarajojen hälventymiseen oli yläluokkaisilla nuorilla suuri merkitys; kyseessä oli ylhäältä alaspäin tapahtuva samaistuminen. (Zetterberg & Kallio 2003: 884.)

Suomessa, kuten muuallakin, tapahtui kulttuurin murros 1960-luvun puolivälissä.

Ylioppilaiden kulttuuritoiminnan arvostus osoitti, että aikakauden kulttuuri-ilmiot todella tulivat opiskelevan nuorison kautta ja levisivät muun muassa yleisradioon. (Zetterberg & Kallio 2003: 885; Meinander 2012: 393.) Aikakaudelle oli tyypillistä esittää, että taiteen tehtävä on poliittisen sanoman levittäminen (Zetterberg & Kallio 2003: 886).

Kulttuuriradikalismissa oli kyse vahvasta tunteesta siitä, että oli tultu uuden ja paremman maailman kynnykselle, mikä velvoitti nuoria sukupolvia raivaamaan pois tieltä vanhan yhteiskunnan luokkasidonnaisuuden ja valheellisen moralisoinnin. Kulttuuri-ilmapiiri oli muuttunut nopeasti, ja monet kulttuurivaikuttajat olivat sitä mieltä, ettei taiteen ilmaisumuotoja saanut rajoittaa. (Meinander 2012: 387, 389.) Populaarikulttuuri sai 1960-luvun puolivälistä lähtien yhä enemmän huomiota. Alussa tämä ilmeni jopa haluna kieltää kulttuuriradikalismien hengessä ”eliittikulttuurin” arvo. Kiinnostus populaarikulttuuriin jäi pysyväksi ilmiöksi ja sai aikaan sen, että yhteiskunta alkoi tukea sellaista nuorisokulttuuria, jota ennen vastustettiin. (Zetterberg & Kallio 2003: 887-888.)

Merkittävä kulttuuri-ilmio oli kansainvälistyminen, jonka vastakohtana nähtiin kansallinen ajattelu, joka miellettiin taantumukselliseksi. Ulkomaalaisesta kulttuuritarjonnasta useimmat elokuvat, television tuontiohjelmat sekä suurin osa käänöskirjallisuudesta tulivat anglosaksalaisesta maailmasta, mutta esimerkiksi televisio-ohjelmista 1960-luvun alusta 1970-luvun lopulle 60 % oli kotimaista tuotantoa. (Zetterberg & Kallio 2003: 886.) Ajankohtaisia tapahtumia enemmän katselijoita kiinnostivat amerikkalaiset elokuvat ja kotimaiset viihdeohjelmat. 1960-luku vahvisti television aikakautta ja yhteiskunnallinen keskustelu siirtyi yhä enemmän televisioon. Televisio vei nopeasti vaikutusvaltaa radiolta, sanomalehdiltä ja kirjallisuudelta. (Meinander 2012: 397-398, 403.)

1.4 Pukeutumismuoti 1960–1970-luvuilla

1960- ja 1970-lukujen pukeutumismuodin pääsuuntia jäsenän tutkimuksessa teosten NJ Stevenson (2012) *Muodin vuosikymmenet, 1800-luvulta nykypäivään* ja Zandra Rhodesin, Emma Baxter-Wrightin ja Lisa Dyerin (2007) *Vintage fashion, muodin vuosikymmenet* mukaan. Molemmat teokset ovat populaareja muodin historiaa käsitteleviä teoksia, jotka esittelevät muodin suuntaviivoja 1800-luvulta eteenpäin.

Lontoosta tuli muodin pääkaupunki 1960-luvulta lähtien. Nuorisokulttuurin leviämisen myötä Lontoo muuttui vapautuneemmaksi ja vallankumouksellisemmaksi kuin ennen. Jackie Kennedy edusti 1960-luvun alun siistiä pukeutumistyyliä, mutta vuosikymmenen edetessä muutosta oli havaittavissa, sillä nuoriso koki muodin aikuisten luomaksi, jäykäksi ja tylsäksi. Nuorten oli itse luotava uutta muotia, jos he kaipasivat vaihtelua. Muodin kentälle astuivat Bridget Rileyn optiset taide-kiehkurat, pitkätukkaiset miehet ja kauluksettomat puvuntakit. 1950-luvun uhkakuvat nuorten teinikulttuurista olivat käyneet toteen, ja nuorison ensimmäinen tavoite ei ollutkaan enää vanhempien miellyttäminen. (Stevenson 2012: 172-173; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 113.) 1960-luvun alku oli kotelomekkojen aikaa. Mallina kotelomekoille oli ollut edellisen vuosikymmenen lopun kapealinjainen mekko. 1960-luvun alussa mekot olivat A-mallisia, mekkoon yhdistettiin usein jäykkiä jakkuja ja pillerirasia-hattuja. Kotelomekot olivat värikkäitä, linjat yksinkertaisia ja mallit nuorekkaita. Tämän ajan tyylille ominaista olivat myös liivihameet sekä twist- ja gingham-kuosit, flanellikankaat, joustavat mustat sukat ja kuohkeat polkkamalliset kampaukset. (Stevenson 2012: 174-175.)

1960-luvun puolivälissä kotelomekon helma alkoi lyhentyä kohti minimittaa, jota on pidetty 1960-luvun tunnuksena. Leveä, suora ja nukkemainen minimekkomalli vapautti naisen tiukoista korseteista. Minimekko paljasti myös ensimmäistä kertaa naisen reiden, ja erogeeninen alue siirtyi povesta sääreen. Lyhyessä yksinkertaisessa mekkomallissa hihan pituus vaihteli ja pääntie oli usein umpinainen. 1960-luvun puolivälin nuoren naisen malliesimerkki oli vuoden 1966 kasvo Twiggy. Persoonallisen näköinen Twiggy oli pitkä, laiha ja kömpelö. Hänellä oli sukupuoleton vartalo ja pitkät sääret, jotka muodostivat vallankumouksellisen silhuetin. Hiusmallit olivat graafisia ja meikkimuoti muuttui sen

myötä, kun malli-ihanne muuttui hienostuneesta naisesta hoikaksi teiniksi. Minimekon suosio kasvatti ja kehitti myös sukkahousujen tuotantoa; pian niitä sai monissa eri väreissä ja kuoseissa. (Stevenson 2012: 178-180.) 1960-luvun nuorisolle suunnattuun pukeutumiseen kuuluivat myös helppokäyttöisyys, mukavuus ja yksinkertaisuus. Mary Quant ja Pierre Cardin loivat muiden suunnittelijoiden tavoin lukuisia eri versioita suorasta tunikasta. Minimekkomuodin rinnalla kulki myös pikkuruiset mikroshortsit ja -hame, jotka puettiin nilkkoihin ulottuvan takin, paksujen sukkahousujen ja tolppakorkoisten kenkien pariin. (Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007:125.)

Optisen taiteen kuvakieli ja pop-taiteen värimaailmat näkyivät myös vaatemuodissa 1960-luvun lopulla, jolloin psykedeelisiä kuoseja ja geometrisia kuvioita sijoitettiin osaksi vaatetta (Stevenson 2012: 187–189; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 135). Valmistajat toivat markkinoille myös uusia materiaaleja kuten polyesteripohjaiset kankaat, jotka tekivät vaatteista vähemmän rypistyviä, miellyttävän tuntuisia ja muutenkin helppohoitoisia. Pukeutuminen muuttui entistä rennommaksi suunnittelijoiden hylätessä entiset säännöt, jotka määräisivät milloin ja missä tilanteessa mitäkin kangaslaatua tuli käyttää. (Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 135.)

1960-luvun lopulla Kaliforniasta levisi pitkätukkaisten hippien suosima vapaampi pukeutumistyyli (Stevenson 2012: 187-189). Lontoon modernit linjat ja yksinkertaisuus vaihtuivat sekasortoiseen väriloistoon ja nostalgisiin kierrätysvaatteisiin (Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 131). Vallalla olevan vastakulttuurimuodin tapana oli sekoittaa vanhaa ja uutta, itää ja länttä, väriä ja pintarakenteita tuottaakseen kaleidoskooppimaisia ilmentymiä järjestelmävastaisuudesta. Kaupallisuuden vastustamista ilmensivät muun muassa Amerikassa uudisraivaajamuodin omaksuminen ja Euroopassa afgaanitakin käyttö. (Stevenson 2012: 196; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 131.)

Unisex kuului myös 1960-luvun vallankumouksellisten muotiin ja ajattelumaailmaan. Voguen muotisivuille pääsivät myös miespuoliset näyttelijät ja poptähdet. Vuonna 1966 Yves Saint Laurent lanseerasi naisille mitoitettua housupuvun. Naisten housupukujen

käyttö aiheutti kuitenkin vastarintaa. Housupukuun sonnustautuneilta naisilta saatettiin evätä pääsy arvokkaisiin julkisiin tiloihin. (NJ Stevenson 2012: 194; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 126.) Naisten housumallit vaihtelivat vuosikymmenen edetessä. Alussa housujen lahkeet olivat kapeat tai pyjamahousumaisen liehuvat, vyötärö oli korkealla. Vuosikymmenen lopulla housumallin vyötärö laski lantiolle, housujen yläosa oli tiukka ja lahkeet leveät. (Rhodesin, Baxter-Wrightin & Dyerin 2007: 126.) 1960-luvun loppupuolella muoti sai vaikutteita myös avaruustutkimuksesta ja scifistä. Uusina materiaaleina saatettiin käyttää paperia, muovia ja pleksilasia. (Stevenson 2012: 184–185; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 119.)

1970-luvun alkupuolen katsotaan olleen jatkoa 1960-luvun lopun hippimuodille. 1970-luvun muoti keskittyi siihen, miten järjestelmä voisi palvella enemmän nuorta sukupolvea ja valmisvaatejärjestelmä kehittyi lisää 1970-luvulla. Kansainvälisen muodin rajat höllentyivät edelleen matkustamisen helpottuessa ja vaatesuunnittelijat laajensivat näköalojaan sekä järjestivät yhä useammin näytöksiä myös ulkomailla. (Stevenson 2012: 202–203.) 1960-luvulla alkanut romantiikan aalto sai jatkoa 1970-luvulla, kun suunnittelijat innostuivat maksimekoista. Maksimekot olivat mielikuvituksen tuotteita ja samaan vaatteeseen yhdistettiin erilaisia käsityömenetelmiä. (Stevenson 2012: 204.) 1970-luvulla kiinnostus itse tekemistä kohtaan kasvoi. Monet sekoittivat eri etnisiä tyylejä ja ottivat innoitusta menneistä talonpoikaistyyleistä. Myös perulaisneuleet, navajo-intiaanien hopeakorut ja puukengät olivat muotia. (Stevenson 2012: 210–211.)

Toisenlaista 1970-luvun muotia edustavat glam-, glitters- ja pop-tyylit. Glamrock oli ylellistä ja kimaltavaa, se oli täynnä korkeita korkoja, höyheniä, glitteriä ja kiiltävää luomiväriä (Stevenson 2012: 212; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 177). Discotanssin ja -musiikin synnyllä oli myös vaikutusta pukeutumiseen 1970-luvun puolivälin jälkeen. Discomusiikin pyörteisiin heittäytyneillä nuorilla oli päällään muun muassa hohtavaa vartalon myötäistä elastaania. (Stevenson 2012: 224; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 178.)

Denim-vaatteet olivat kehittyneet suurten ikäluokkien kanssa ja tultaessa 1970-luvulle ne olivat jo arkipäivää. Rohkeimmat pukeutajat olivat ommelleet farkkujen lahkeisiin kiilat, jotta lahkeet levenisivät alaspäin. Farkkuvalmistajat seurasivat uutta muotivillitystä ja alkoivat valmistaa tehtaillaan leveälahkeisia farkkumalleja. 1970-luvun lopulla farkkujen kysyntä kasvoi voimakkaasti ja valmistajat alkoivat etsiä halvempia tuotantotapoja. Monet valmistajat käänsivät katseensa kalliiden tehtaiden sijaan halpoihin ”hikipajoihin”. (Stevenson 2012: 214.) Valmisvaatteen alku sijoittuu 1960-luvulle, jolloin Ranskassa alettiin kehittää vaateteollisuutta uuteen suuntaan jotta se vastaisi paremmin Amerikan ja Britannian nuorisomuotia. (Stevenson 2012: 216; Rhodes, Baxter-Wright & Dyer 2007: 146.)

1970-luvun loppuun mennessä oli syntynyt alakulttuurimuoteja, kuten discohenkinen klubipukeutuminen. Vastakohtana klubipukeutumiselle amerikkalaiset suunnittelijat, kuten Calvin Klein suunnittelivat uusia tulkintoja klassikoista, kuten bleiseristä. Tällöin mentiin jo kiivaasti kohti 1980-lukua. (Stevenson 2012: 203.) 1970-luvun jälkipuolisko muistuttaakin 1980-luvun muotia, sillä suunnittelijat alkoivat leikitellä mittasuhteilla ja tasapainolla. 1970-luvun lopulla myös farkkujen lahje alkoi kaventua ja muistuttaa 1950-luvun housun mallia. 1970-luvun loppua ja 1980-luvun alkua leimasivat myös Adidaksen, Kickersin ja Conversen lenkkitosut, satiiniset baseball-takit, pörröiset mohairneuleet ja ihonmyötäiset t-paidat. (Stevenson 2012: 222.)

Pukeutumismuodin aaltojen rippeet saapuivat maailmalta Suomeenkin, mutta eivät saavuttaneet yhtä mittavia suhteita kuin maailmalla (Salasuo 2003: 103). Suomalainen vaateteollisuus eli kasvukauttaan 1960- ja 1970-luvuilla (Turunen 2004:8). 1960-luvulla pääosa valmisvaatteista oli kotimaista tuotantoa. Muusta maailmasta oltiin tietoisia, mutta pienten paikkakuntien osuuskaupan pukinemyymälöiden valikoimista ei löytynyt ulkomaisia vaatteita. (Aikasalo 2000: 65, 199–200.) Kotimaiset vaatevalmistajat keräsivät innoitusta ulkomaan idea- ja messumatkoilta ja sovittivat sen parhaalla näkemällään tavallaan suomalaiseen makuun sopivaksi (Grönlund 2005: 26–27,84; Kopisto 1997: 94). Suomalaiset vaatetusalan yritykset myötälivätsiis maailmalta saapuvia muotituulia.

Näin toimi esimerkiksi Mattisen Teollisuus Oy, joka valmisti muun muassa ajan henkeen sopivia suosittuja James-farkkuja (Voutilainen 2011: 23). Turkulaisyritys Kestilä muokkasi myös tuotevalikoimaansa muotivirtausten mukana 1960-luvulla ja tuotantoon otettiin kevyemmät tuotteet kuten naisten jakut, housut ja hameet. Tällöin aloitettiin myös nuorisovaatteiden valmistus (Grönlund 2005: 17, 27).

Suomen omaa design-muotia edustivat muun muassa Marimekko ja Vuokko, jotka tunnettiin myös ulkomailla (Savolainen 2011: 65). Marimekon on sanottu olleen hieman edellä aikaansa 1950-luvulla luomalla entistä vapaampaa pukeutumiskulttuuria (Aav, Kivillinna & Viljanen 2011:80). Marimekon tyyliä on pidetty suomalaisen vaateollisuuden omaleimaisimpana suurine painokuvioineen kankaissa ja puvuissa sekä tyylitajun ja runsaan kankaan käytön osalta (Kopisto 1997: 94). Ensimmäiset ulkomaalaiset farkut saapuivat Helsinkiin myyntiin jo 1960-luvun alussa, mutta vasta 1970-luvun puolella Suomeen alkoi saapua lisää ulkomaalaisia vaatemerkkejä, mikä kiristi kilpailua (Voutilainen 2011: 28, 52–53).

2 Aineistot

Tämän tutkimuksen aineisto muodostuu haastatteluista, valokuvista sekä keruukyselyn vastauksista. Aineiston olen kerännyt haastattelemalla kolmea suomalaista naista, haastateltavilta nuoruusajan valokuvia kokoamalla ja valinnut tutkimusajankohtaan nähden sopivimmat vastaukset Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) keruukyselyn vastauksista, jossa käsiteltiin naisten housujen käyttöä. Tutkimuksen haastattelu-, kuva- ja kyselyaineistot tukevat ja täydentävät toisiaan, kun toisesta aineiston osasta paljastuu jotakin, joka taas jää toisessa näkymättömiin tai kuulumattomiin (Iltanen 2005: 168)

Suojellakseni haastateltavien anonymiteettia haastateltavat on nimetty uudelleen ja heidän mainitsemiensa suomalaisten kaupunkien nimet on muutettu. Valitsemani nimet, Tuula, Maarit ja Leena olivat yleisimpiä naisten nimiä vuosina 1960–1979 Suomessa. Valokuvien kuvatekstit olen pitänyt hyvin anonyymillä tasolla. Kuvissa esiintyvistä henkilöistä käytän yleisiä nimityksiä, kuten nuori nainen, tyttö tai äiti. Lainaamieni SKS:n housukyselyyn vastanneiden naisten anonymiteetin olen säilyttänyt viittaamalla vain arkistotunnuksiin ja syntymävuosiin.

2.1 Haastattelut

Tein haastattelut kevättalvella 2015. Haastattelin kolmea suomalaista naista, jotka ovat olleet 1960- ja 1970-luvuilla nuoria tyttöjä tai nuoria naisia. Perustelen kolmen haastateltavan määrää muun muassa sillä, että tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen, jolloin aineiston laadulla on enemmän painotusta kuin määrällä (Eskola 2005: 18, Hirsjärvi & Hurme 2001: 135). Saavutin myös saturaatiopisteen kolmen haastattelun, henkilökohtaisten valokuvien ja SKS:n housukyselyn vastausten yhteissummana. Kolmannen haastattelun jälkeen nimittäin tutustuin SKS:n keruukyselyn vastauksiin ja sieltä alkoi löytyä yhtäläisyyksiä haastattelujen kanssa. Päädyin siihen, että vastaan tulevat uudet tapaukset eivät enää tuota uutta tietoa tai uusia näkökulmia, vaan aineisto alkoi toistaa itseään. Tällöin koin, että aineiston keruu oli saavuttanut saturaatiopisteen. (Henttonen 2008.) Olen nauhoittanut ja litteroinut kaikki haastattelut, ja ne ovat hallussani. Haastattelut kestivät yhteensä 177 minuuttia ja kestoltaan haastattelujen pituus vaihteli 41 minuutista 77 minuuttiin. Haastatteluiden litteraatiosta syntyi 36 liuskaa kirjallista materiaalia.

Kaikki kolme haastateltavaa ovat syntyneet 1950-luvulla ja ovat kotoisin eri puolilta Suomea. Kaksi haastateltavista, Maarit (synt. 1954) ja Tuula (synt. 1957) ovat asuneet lapsuutensa ja nuoruutensa keskisuurissa suomalaisissa kaupungeissa. Haastateltavista Leena (synt. 1952) on kotoisin maaseudulta, jossa lähimpään kylään oli noin 10 kilometrin matka. Tämä kolmas haastateltava muutti 1970-luvulla lähimpään isompaan kaupunkiin opiskelemaan. Koska kaikki kolme haastateltavaa ovat syntyneet 1950-luvulla, he ovat olleet lapsia 1960-luvulla ja nuoria naisia vasta 1970-luvulla. Haastateltavat kertoivat muistojaan äitiensä, tätiensä ja opettajiensa pukeutumisesta 1960-luvulla. Oma

pukeutumistaan he muistelivat enemmän keskustellessamme 1970-luvusta. Kaikki haastateltavat ovat myös opiskelleet ylioppilaiksi ja tämän jälkeen vielä jatkaneet opintojaan ja siirtyneet työelämään 1970-luvun puolivälin jälkeen. Perheitä he ovat perustaneet 1970-luvun lopulta lähtien.

Toteutin haastattelut puolistrukturoituina, eli teemat päätetään ennalta, mutta tarkka kysymysten asettelu puuttuu sekä aihealueiden käsittelyn laajuus vaihtelee. (Eskola 2005: 86, Hirsjärvi & Hurme 2001: 47–48.) Jaoin haastattelun neljään eri teemaan, joista ensimmäinen oli haastateltavan elämänvaiheet 1960- ja 1970-luvuilla. Pyysin haastateltavaa kertomaan, miten hän muistaa millaista Suomessa oli kyseisinä vuosikymmeninä ja millaista haastateltavan oma elämä oli tällöin. Tarkoituksena oli viedä haastateltavan ajatuksia 1960- ja 1970-luvuille ja samalla rakentaa haastattelijalle pohjaa loppuhaastattelua varten. Toisena teemana oli muoti 1960- ja 1970-luvuilla. Pyysin haastateltavaa muistelemaan mikä hänen mielestään oli muotia tutkimusajankohtana. Kolmantena haastattelussa keskustelimme haastateltavan omasta pukeutumisesta nuoruusvuosina. Neljäntenä teemana oli yleisesti muistot ja tapahtumat, jotka ovat jääneet haastateltavien mieleen 1960- ja 1970-luvuilta. Olin tehnyt näiden teemojen ympärille itselleni avuksi kysymyksiä sekä vielä tarkentavien kysymysten listan. Haastattelupohjan kolme ensimmäistä teemaa koin hyväksi ja keskustelua syntyikin näiden teemojen ympärille runsaasti. Neljäs teema koettiin vaikeaksi kahdessa ensimmäisessä haastattelussa, joten kolmannessa haastattelussa jätin neljännen osion vähemmälle huomiolle. Litteroidessani haastatteluja havaitsin, että neljänteen teemaan haastateltavat saattoivat vastata, kun keskustelimme muista aiheista. (Liite 1)

Hirsjärven ja Hurmeen (2001:72) ohjeiden mukaan tein esihaastattelun, joka kuitenkin osoittautui niin informatiiviseksi, että päädyin ottamaan sen mukaan varsinaiseen aineistoon. Jokaisen haastattelun jälkeen pohdin teemoja ja sitä, kuinka voisin esittää kysymyksiä mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla sekä sitä, mihin teemoihin olisi syytä paneutua enemmän. Pyrin tekemään haastattelusta mahdollisimman keskustelunomaisen, koska koin että rentoutunut ja vapaa ilmapiiri saa haastateltavat jopa uppoutumaan nuoruusmuistoihin. Haastattelijana tehtäväni on haastattelijan avulla välittää kuvaa

haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista. (kts. Hirsjärvi & Hurme 2001: 41). Haastateltavat kokivat haastattelun mukavaksi matkaksi nuoruuteen muistelun ja kuvien avulla sekä pieneksi matkaksi pukeutumisen maailmaan, jota ei tule ajatelleeksi kulttuurisena ilmiönä sen arkipäiväisyyden takia.

Kaikissa kolmessa haastattelussa käytin apuvälineenä, muistojen herättäjänä sekä 1960- ja 1970-lukujen ajan peilinä haastateltavien valokuvia. Kaikki haastateltavat kokivat valokuvien katselun miellyttävänä ja helpottavana asiana. Haastateltavat korostivat, että omien kuvien katsominen juuri yhdessä haastattelijan kanssa toi helpommin muistoja mieleen ja herätti uudenlaisia ajatuksia. Haastateltavien puheissa oli havaittavissa retrospektiivistä katsetta omaa pukeutumistaan kohtaan. Kuvat johdattivat heitä muistelemaan yksityiskohtaisia muistoja vaatteistaan ja pukeutumiseen liittyvistä tilanteista. Omien valokuvien katselu myös rajasi muistelupuhetta hyvin. Kuvien avulla kollektiiviseen muisteluun kuuluva rönsyilevä puhe oli tarvittaessa ohjailtavissa halutuille raiteille. (Iltanen 2005: 168.) Kuvien avulla oli tarkoitus saada haastateltava muistelemaan juuri omaa pukeutumistaan ja omien muistojen kautta kertomaan, mikä oli heidän itsensä mielestä 1960- ja 1970-lukujen nuoren naisen pukeutumista. Kahdessa ensimmäisessä haastattelussa katselimme haastateltavien omia valokuvia, mutta kolmannessa haastattelussa käytimme Museoviraston kuvapalvelun kuvia, koska haastateltavan omat kuvat eivät olleet saatavilla. Haastateltava harmitteli, että kuvat eivät olleet mukana haastattelutilanteessa ja totesi, että olisi luultavasti pystynyt kertomaan enemmän, jos kuvat olisivat olleet hänen omiaan. Haastateltava lähetti jälkikäteen muutamia kuvia sähköpostitse.

Kuvamateriaalia refleктоitaessa yhdessä tutkimukseen osallistuneiden ja ulkopuolisten kanssa on havaittu, että ulkopuolinen näkee kuvissa merkityksellisenä asiat, joita tutkimukseen osallistuneet pitävät itsestäänselvyyksinä (Koskela 2014: 228). Huomasin myös, että haastattelutilanteissa kiinnitin hieman eri asioihin huomiota kuin haastateltavat. Mutta kahdessa haastattelussa, joissa käytin haastateltavien omia valokuvia muistojen herättäjinä, huomasin että haastateltavat alkoivat huomaamattaan reflektoida omaa nuoruuden pukeutumistaan ääneen. Nämä hetket olivat aineiston keruun kannalta

antoisia. Samankaltainen tilanne voi syntyä, kun aineistoa kerätään keruukyselyillä, jolloin lukija voi lukea omia vastauksiaan, mikä kannustaa myös refleктоimaan omaa muisteluun ja se voi myös käynnistää pidempiaikaisen muisteluprosessin (Pöysä 2006: 230).

Pöysä (2006: 230) tosin toteaa, että samanlaiseen tilanteeseen ei voida yhdellä haastattelukerralla päätyä vaan se vaatisi toistuviin haastattelukertoihin perustuvaa syvähaastattelua. Haastattelemalla sain koottua kuvaavan aineiston ja haastatteluista löytämäni teemat toimivat koko tutkimuksen punaisena lankana. Myöhemmin analyysin edetessä kolmen pääteeman noustessa keskiöön havaitsin, että olisin halunnut syventää haastateltavien muistoja tiettyjen teemojen osalta. Olisin halunnut keskustella haastateltavien kanssa etenkin kulutuksesta, muun muassa siitä, miten he kokivat kulutuksen 1960- ja 1970-luvuilla, olivatko valmisvaatteet kotimaista tuotantoa ja mitä se heille merkitsi sekä vaikuttaako nuoruuden vuosikymmenten kulutustottumukset nykyhetken kuluttamiseen.

2.2 Valokuvat

Toinen osa tutkimusaineistosta muodostuu haastateltavien henkilökohtaisista nuoruudenajan valokuvista. Kahden ensimmäisen haastattelun yhteydessä käytin haastateltavien valokuvia muistojen herättäjinä. Kummallakin haastateltavalla oli useita valokuvakansioita lapsuus- ja nuoruusvuosilta. Heidän kahden kuvista valitsin yhteensä kuusi valokuvaa kuva-analyysiä varten. (Liite 3) Valitsin valokuvat haastateltavien kertomusten perusteella; näihin valittuihin valokuviin liittyi jokin erityinen vaate, asukokonaisuus, tapahtuma tai 1960- tai 1970-luvun muoti-ilmiö. Yksi haastateltava ei saanut nuoruuden kuviaan haastattelutilanteeseen, joten käytimme Museoviraston kuva-arkiston kuvia. Haastateltava lähetti myöhemmin kaksi omaa nuoruuden ajan kuvaansa tutkimusta varten.

Kuvallinen ilmaisu vetoaa tunteisiin ja synnyttää välittömän elämyksiä. Kuvat ovat pukeutumisen kannalta tärkeitä, koska pukeutumisessa on kyseessä visuaalinen, näkemiseen ja kokemiseen liittyvä ilmiö. Kuvien havainnointi ja tulkinta eivät ole

neutraaleja vaan ennakkokäsityksiin, ideologiaan ja omaan aikaansa sidottuja, eli kun katson tai haastateltava katsoo valokuviaan, me katsomme niitä myös nykyhetken näkökulmasta. Vasta nykyhetki tuo kuvan katsomiseen epäilyn ja tarpeen katsoa niiden taakse. Lähtökohtaisesti kuvien viestejä voidaan ymmärtää, sillä saman kulttuurin sisällä merkkien merkitykset on sovittu, ne ovat vakiintuneet. Jossakin määrin kaikki ymmärtävät kuluneista vuosista tai vuosikymmenistä huolimatta merkkien merkitykset ja viestit. (Aikasalo 2000: 34–35.)

Valokuvien käyttö haastatteluissa ja tallentaminen kuva-analyysejä varten varmisti laajemman ja kuvaavamman kokonaisuuden. Ilman valokuvia haastattelujen sisältö olisi jäänyt puutteelliseksi muistojen ja visuaalisen kokonaisuuden ymmärtämisen osalta. Kuva-analyysiä varten tallennetut kuvat olivat myös tukena diskurssianalyysiä tehdessäni. Diskurssianalyysivaiheessa pystyin kuvien avulla palaamaan jollain tasolla haastateltavien kertomuksiin ja haastattelutilanteisiin. (Ruohonen 2001: 25.)

Tässä tutkimuksessa valokuvat ovat sekä tutkimusväline että -kohde. Tutkimusvälineenä valokuvat ovat tallentaneet jonkin tietyn tapahtuman tai esineen. Tällöin keskiössä on kuvan pintarakenne eli se mitä kuva esittää, kuten naisen päällä olevaa lyhyttä a-linjaista mekkoa. Kuvan ollessa tutkimuskohteena, olen kiinnostunut niin sanotusti siitä, mitä kuvan takana on eli kuvauskohteen kontekstista ja mahdollisista sosiaalisista suhteista. Tällöin olen huomionnut niitä asioita, jotka eivät välttämättä näy kuvan pintarakenteesta, kuten esimerkiksi sen, millaisia ajatuksia ja asenteita on liittynyt nuorten naisten lyhyeen hameenhelmaan (Tuomisto & Uusikylä 1995: 10–11.) Valokuvaa on pidetty paradoksaalisena metodina, sillä toisaalta se on viesti sinänsä toisaalta vain ”puolikieltä”. Valokuva ei voi kertoa ”ehdotonta totuutta” esimerkiksi ihmisten pukeutumisen kokemuksista. (Berger 1987: 47; Koskela 2014: 219–220.) Tässä tutkimuksessa kuvat ovat juuri niin sanottua ”puolikieltä”, sillä koen näkeväni vain osan mahdollisesta totuudesta valokuvan tai sanojen avulla. Kuvien ollessa informaation lähde, ne anovat tulkintaa ja tavallisesti juuri sanat mahdollistavat sen. Valokuva, joka on todiste mutta heikko merkitykseltään, saa lisää merkityksiä sanojen avulla.

Näiden liitosta voi kuvata vahvaksi, mikä myös tällöin vahvistaa tutkimukseni tuloksia. (Berger 1987: 22–23, 37 ; Koskela 2014: 221.)

2.3 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran housukysely

Aineiston komas osa muodostuu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) vuosina 2006–2007 teettämästä keruuaineistosta. Kutsun jatkossa SKS:n keruuaineistoa housukyselyksi. Keruukyselyn tarkoituksena oli kerätä muistitietoaineistoa siitä, miten päällyshousujen käyttö oli yleistynyt naisten keskuudessa ja miten siihen oli eri aikoina suhtauduttu Suomessa. Kyselyn painopiste oli vastaajien subjektiivisissa kokemuksissa ja näkemyksissä. Vastauksen sai muotoilla vapaasti tai vaihtoehtona oli vastata kyselyesitteessä listattuihin kysymyksiin, kuten ”milloin aloit käyttää housuja”, ”mistä syystä tai missä tilanteissa aloit käyttää housuja” ja ”miltä tuntui käyttää ensi kerran housuja”. Kysymykset käsittelivät myös pukeutumishojeita kouluissa ja työpaikoilla sekä asenteita housuja käyttäviä naisia kohtaan. Vastauksia toivottiin kaikenikäisiltä naisilta, käyttivät he housuja tai eivät. Myös miesten muistot naisten housujen käytöstä olivat tervetulleita. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006–2007; Turunen 2016: tulossa.) Aineisto on tallennettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keruuarkeeseen (SKS KRA).

Kysely oli lähetetty SKS:n vastaajaverkostolle, joka koostui pääosin maalla asuvista iäkkäistä ihmisistä, jotka ovat kiinnostuneita muun muassa kansanperinteestä. Keruuesite on ollut myös esillä SKS:n tiloissa, jossa vierailijat koostuvat tutkijoista, opiskelijoista ja muista henkilöistä, jotka ovat kiinnostuneet SKS:n tiloihin tallennetuista aineistoista. Housukyselyn vastausten kokonaismäärä on 108. Vastaajista kymmenen on miehiä ja 98 on naisia, joista 95 (97 %) on syntynyt vuonna 1952 tai sitä ennen. Suurin osa vastaajista on syntynyt 1920-, 1930- ja 1940-luvuilla. Kirjallisten vastausten määrä vaihteli yhdestä sivusta yli kahteenkymmeneen sivuun. (Turunen 2016: tulossa.) Housukyselyyn vastanneet naiset ja miehet kertoivat laajasti naisten pukeutumisesta eivätkä vastaukset siis keskittyneet pelkästään naisten housujen käyttöön. Tästä syystä SKS:n teettämän keruukyselyn vastaukset osoittautuivat myös tähän tutkimukseen sopivaksi aineistoksi. Tähän tutkimukseen rajautui mukaan yhteensä 24 vastausta. Valituista vastauksista kertyi 95 liuskaa. Valitsin vastaukset syntymäajan ja sukupuolen mukaan ja vanhin vastaaja on syntynyt vuonna 1940 ja nuorin vastaaja on syntynyt vuonna 1960, joten vastaajat ovat

olleet 1960- ja 1970-luvuilla noin 15-30-vuotiaita. Valitsemistani vastaajat ovat olleet 1960- ja 1970-luvuilla korkeintaan 30-vuotiaita. Vastaajista 19 on syntynyt vuosina 1940–1949, kolme on syntynyt 1950–1960 ja kahden ikää ei ole mainittu, mutta vastauksista voi päätellä, että heidänkin syntymäajat osuvat ikäjakaumaan. Suurin osa valitsemistani vastaajista on syntynyt 1940–1949, joten he ovat olleet 1960-luvulla nuoria naisia. Tutkimukseen mukaan valikoituneissa vastauksissa puhutaan enemmän nuorten naisten pukeutumisesta 1960-luvulla kuin 1970-luvulla. Tämä on osoittautunut aineistoni kannalta hedelmälliseksi, sillä haastattelemi naiset ovat taas olleet nuoria naisia 1970-luvulla. Kun näissä kahdessa eri aineistossa vastaajien kertomukset ja muistot painottuvat eri vuosikymmenille, sain kattavamman aineistopohjan analyysiä varten.

Teemakirjoitusten sisältöä on kuvattu hyvin rikkaaksi, mikä mahdollistaa uusien kysymysten esittämisen samalle aineistolle. Yksi pro gradu -tutkimus tai väitöskirja ei kykene yksin ”tyhjentämään” teemakirjoituksen sisältöä. (Helsti 2005: 151.) Pidän SKS:n housukyselyn vastauksia hyvin rikkaana aineistona. Tämä osoittautui sekä mahdollisuudeksi että haasteeksi. Housukyselyn vastausten mahdollisuus näkyi muistojen monipuolisina ja kattavina kuvauksina, mutta samalla se oli myös haaste, sillä oli osattava valita vain tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset kertomukset ja muistot. Keruukyselyillä on myös mahdollista saada monipuolinen kuvaus tutkittavasta aiheesta, sillä yhdellä tutkijalla ei ole mahdollisuutta haastatella monia kymmeniä ihmisiä (Helsti 2005: 151).

Keruukyselyissä tutkijalla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta esittää tarkentavia kysymyksiä, toisin kuin haastatteluissa. Toisaalta taas keruukyselyyn kirjoittava vastaaja on vapaampi noudattamaan itse valitsemaansa tulkintalinjaa eikä haastattelija palauttele vastaajaa haastattelijan haluamaan aiheeseen. Keruukyselyn vastaaja ei myöskään ala yhtä helposti harmonisoida omia käsityksiään, kuten vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa saattaa käydä. (Pöysä 2006: 230.) Analyysiä tehdessäni havaitsin, että haastateltavat olivat harmonisoineet muistojaan haastateltavan käsityksiin ja oletuksiin sopiviksi. Haastateltavat naiset olivat kertoneet huomattavasti vähemmän pukeutumisestaan saamista negatiivisista kommentteista kuin housukyselyyn vastanneet, jotka kirjoittivat rohkeasti myös

epämiellyttävistä kokemuksistaan. Jokaisella aineistolla on oma ominaislaatunsa, joka tutkijan on otettava huomioon. Koen aineistojen heterogeenisyyden rikkaudeksi.

SKS:n housukyselylle ominaista oli myös se, että vastaajien kertomukset keskittyivät naisten housujen käyttöön. Tämä on ymmärrettävää keruukyselyn tarkoituksesta johtuen, mutta tämä on huomioitava kun aineistoa käytetään muuhun kuin pelkästään housujen käyttöön keskittyvässä tutkimuksessa. Haasteita asetti myös taustatietojen niukkuus housukyselyn vastaajien osalta. Osa vastaajista kertoi vastauksissaan, mistä olivat kotoisin, missä olivat asuneet juuri 1960- ja 1970-luvuilla, ammatistaan, siviilisäädystään ja perheestään. Haasteellisiksi osoittautuivat ne vastaukset, joissa haastateltava ei ollut avannut taustaansa juuri ollenkaan. Tällöin löytyneitä diskursseja ja niiden syitä oli vaikea päätellä, verrata toisiin vastuksiin tai sitoa laajempaan kontekstiin. Keruukyselyn vastauksia käsitellessäni ei myöskään ollut mahdollisuutta kysyä vastaajilta tarkentavia kysymyksiä.

2.4 Muistitietoaineisto

Tämän tutkimuksen aineistoista haastattelut ja housukyselyn vastaukset pohjautuvat muistitietoon ja ovat tällöin muistitietoaineistoja. Muistitietoaineistot voivat siis koostua sekä puheesta että teksteistä (Fingerroos & Peltonen 2006: 9-10).

Muistitietotutkimuksessa on kyse muun muassa siitä, kuinka ihmiset jäsentävät menneisyyttään, kuinka he liittävät omat kokemuksensa ja itsensä sosiaaliseen kontekstiin, kuinka heidän menneisyytensä tulee esille ja kuinka ihmiset elävät heitä ympäröivässä maailmassa. (Hamilton & Shopes 2008: ix.) Muistitietotutkimuksessa kiinnostuksen kohde on menneisyyden moniäänisyydessä eikä siinä välttämättä pyritä etsimään faktoja tai konstruoimaan menneisyyden totuutta (Fingerroos & Haanpää 2006: 33). Haastattelemieni ja housukyselyyn vastanneiden naisten muistot ovat sellaisia tapahtumia ja kokemuksia, joita viralliset dokumentit ja niihin perustuva historiantutkimus ohittavat, mutta ne ovat muistitietotutkimuksen ydin (Salmi- Niklander 2006: 199).

Muistitieto (oral history) määritellään tiedoksi, joka ei pohjautu kirjallisiin lähteisiin vaan tiedonantajan muistiin. Pidän muistitietoaineistoani luotettavana, koska se perustuu tiedonantajien omiin kokemuksiin, kun he kertovat kokemuksistaan itse. Luotettavuuden edellytyksenä olen pitänyt sitä, että tutkittavasta kysymyksestä on käytettävissä useita yhtäpitäviä muistitietoja, niin sanotusti todistajalausuntoja. Se mitä tiedonantajat muistavat ja miten muistamansa asiat tulkitsee, on sidoksissa poliittisten, kulttuuristen ja henkilökohtaisten arvojen välillä nykyhetkeen. Historiallisen muistin käsite on myös keskeinen muistitiedon tarkastelussa. Muisti on sekä yksilöllistä että sosiaalista, joten muistin sosiaaliseen luonteeseen kuuluu yhteisön muisti, joka tulee esille niissä rakennuksissa, maisemissa, asiakirjoissa, esineissä, kirjoissa ja niin edelleen, joita säilytetään eri instituutioiden toimesta. (Perinteentutkimuksen terminologia 2003–2004.)

Muistitieto voi olla lähde ja metodi. Lähteenä muistitiedon tavoitteena on tuoda esille muistelijoiden omia näkökulmia menneisyydestä. Tehtäväni on esittää haastateltavien ja SKS:n housukyselyyn vastanneiden naisten mahdollinen menneisyys ja tehdä siitä myös tulkintoja. (Fingerroos & Peltonen 2006: 9–10.) Muistitietotutkimusta voidaan tehdä kolmella tavalla: selvittävänä, ymmärtävänä ja kriittisenä muistitietotutkimuksena. Tässä tutkimuksessa suuntaan katseeni ymmärtävään muistitietotutkimukseen aineistoni luonteen vuoksi. Siinä menneisyyttä käsitellään muistitiedon tulkintana, jolloin tutkimustulos on yleensä vahvasti subjektiivinen ja monimerkityksinen neuvottelun tulos tai tulkinta. Tavoitteeni on saavuttaa vastaajien omat tulkinnat menneisyydestään. Tutkimuksen haasteena on löytää merkityksiä ja ymmärtää sitä kulttuuria, jonka osa muistitieto on. (Fingerroos & Peltonen 2006: 10–11; Fingerroos & Haanpää 2006: 36–40.)

Muistitietotutkimusta tehdessä on myös huomioitava käsitteet ”virallinen tieto” ja ”toinen tieto”, sillä peilaan naisten vastuksia ja kuva-analyysin tuloksia laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Virallisella tiedolla tarkoitetaan sellaista tietoa, jossa viranomaiset muotoilevat sekä kysymykset että tutkittavaksi asetetut ongelmat. Virallinen tieto pyrkii esittämään eräänlaisen julkisen totuuden kuvaamastaan asiasta. Toisenlainen tieto on taas mahdollisimman yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa. Toisenlaisen tiedon muotoina voidaan pitää muun muassa täsmätietoa, hiljaista tietoa, vastatietoa ja heikkoa tietoa. (Hänninen &

Karjalainen & Lahtinen 2005: 3-4.) Muistitietotutkimuksen ydin on toisessa tiedossa sekä sen kuuntelemisessa ja tavoittamisessa (Fingerroos & Peltonen 2006: 12). Siksi painotankin tutkimuksessa vastaajien omia kokemuksia ja muistoja, joita pidän tutkimukseni rikkautena. Korkiakangas (2006: 132) onkin todennut, että ”Muisti on mukana kaikessa inhimillisessä toiminnassa eikä liene liioiteltua sanoa, että muisteluaineistot voivat olla myös kulttuurisia ja sen merkityksiä kuvaavan, analysoivan ja tulkitsevan tutkimuksen rikkaus.”.

3 Metodit

Pro gradu -tutkielmani metodit valitsin aineistojen luonteen perusteella tutkimuksen edetessä. Eskola (2005:15) toteaaakin, että laadullisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Aineistoni muodostuu haastatteluista, valmiista kirjallisesta tekstistä ja haastateltavien henkilökohtaisista valokuvista, joten olen valinnut metodeiksi diskurssi- ja kuva-analyysin.

3.1 Diskurssianalyysi

Valitsin diskurssianalyysin yhdeksi tutkimusmenetelmäksi, koska sen kohteena voi olla niin haastattelut, valmiit tekstit kuin visuaaliset aineistotkin. (Koppa, Jyväskylän yliopisto .) Diskurssianalyysissä pyritään ymmärtämään ihmisen toimintaa ja merkitysmaailmoja. Tarkoituksena on myös ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja hahmottaa niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita he itse rakentavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139). Diskurssianalyysin valitsemista menetelmäksi perustelen myös sillä, että siinä ei pyritä löytämään absoluuttisia totuuksia, vaan pyritään selittämään, mitkä merkitykset ovat vallalla, mitkä marginaalissa tai puuttuvat ja miksi näin on (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11–14; Juhila & Suoninen 2006: 234).

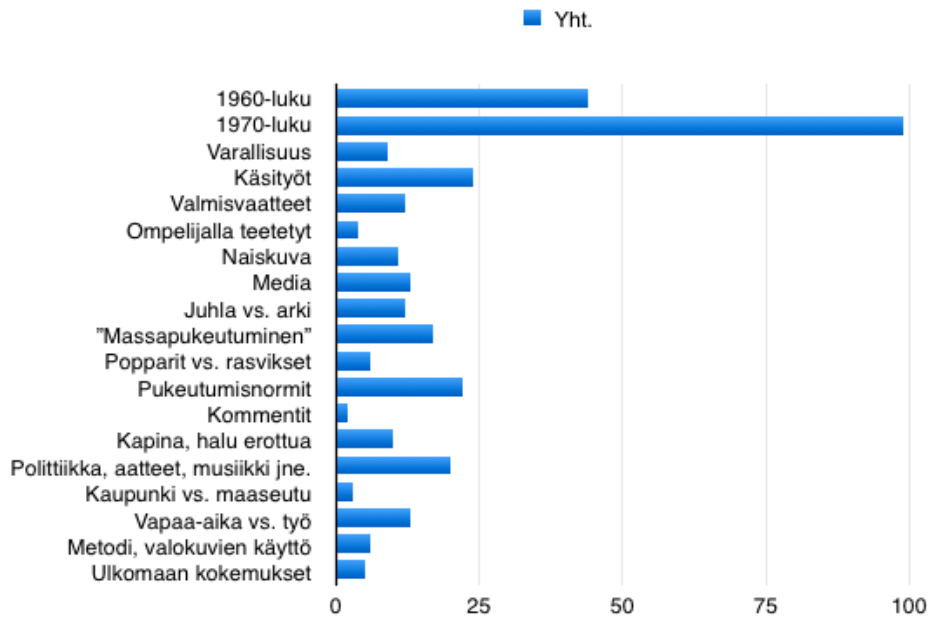
Diskurssitutkimuksessa on myös keskeistä se, että kielenkäyttö on aina paitsi kielellistä toimintaa myös sosiaalista toimintaa. Kieli nimittäin kiteytyy olennaisesti ihmisten toimintaan ja kielen ja ympäröivän maailman suhde on monitasoinen, dynaaminen ja yhteen kietoutunut. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13; Suoninen 2006: 18–19.)

Olen kiinnostunut kielestä sellaisena, kun se arjessa tulee vastaan. Kuitenkin tarkastelen samalla käyttökontekstia ja siihen liittyviä laajempia jännitteitä, kuten historiaa ja yhteiskuntaa. Pidän myös silmällä niitä vaikutuksia ja seurauksia, joita kielenkäytöllä on. Diskurssianalyysiä tehdessä yhdistän kielenkäytön mikrotason sekä tilanteen ja laajemman yhteiskunnan makrotason. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 19–20.)

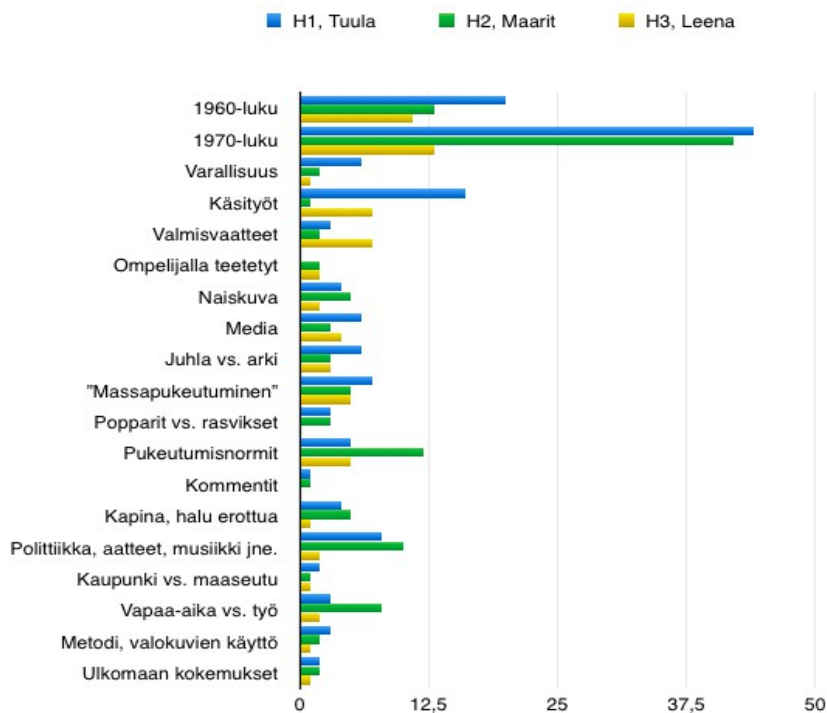
Aloitin diskurssianalyysin teon Pietikäisen ja Mäntylän (2009) kehotuksen mukaisesti käymällä aineistoa systemaattisesti läpi valitun näkökulman ja tarkastelutavan mukaan. Lukiessani aineistoja tarkemmin hyödynsin teemoittelua eli pyrin erottelemaan tekstistä tutkimuskysymyksen kannalta tärkeät aiheet (Eskola 2005: 174, 181). Tein siis niin sanottua sisällön luokittelua ja raakahavaintoja (Helsti 2005: 155). Aineiston sisältöä ja piirteitä voi teemoittaa, koodata, laskea, yhdistää ja verrata muihin aineistoihin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 166). Teemoittelua tehdessäni värikoodasin yliviivaamalla eri aiheita: alleviivasin tummansinisellä värillä esimerkiksi kaikki kohdat, joissa naiset kertoivat 1960-luvun pukeutumisesta. Halusin nähdä löytämieni teemojen painotusta myös numeroina ja visuaalisesti, joten kävin haastattelujen litteroinnit ja SKS:n housukyselyn vastaukset läpi eri teemojen esiintymistä laskemalla. Kokosin taulukot digitaaliseen muotoon, jolloin näin vastaukset numeraalisina ja pystyin tekemään myös kuvaajia, jotka ovat kuviot 1,2 ja 3. Tällöin näin mistä aiheista kummassakin aineistossa mainittiin eniten ja vähiten. Koin taulukoinnin auttavan hahmottamaan aineiston luonnetta monipuolisesti.

Taulukoin haastattelut kolmeksi eri taulukoksi: haastateltavien vastausten mukaisesti (Kuvio 1.), yhteenvetotaulukoksi (Kuvio 2.) sekä housukyselytaulukoksi. Koin hyödylliseksi jakaa kaikki kolme haastattelua omiksi taulukoikseen, koska tällöin pystyin vertailemaan kuinka monta kertaa kukin haastateltava oli nostanut minkäkin asian esiin. Esimerkiksi haastateltavani Tuula mainitsi 16 kertaa itsetehdyt vaatteet, käsityöt tai vaatteiden korjauksen ja muokkauksen, kun taas haastateltavani Maarit mainitsi saman aiheen vain yhden kerran. Tällöin taulukko osoitti, että Tuulalle itsetehdyt vaatteet ovat olleet tärkeä seikka ja Maarit taas ei ole kokenut niitä niin tärkeäksi. On kuitenkin muistettava, että taulukko ei tee puolestani koko analyysiä. Etsin myös Tuulan

sekä Maaritin vastauksista diskurssianalyysin keinoin kulttuurisia merkitysrakenteita, jotka ilmentävät esimerkiksi kertojien syvempää suhtautumista ompeluun. Diskurssianalyysissä on olennaista myös pyrkiä analysoimaan aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 166).

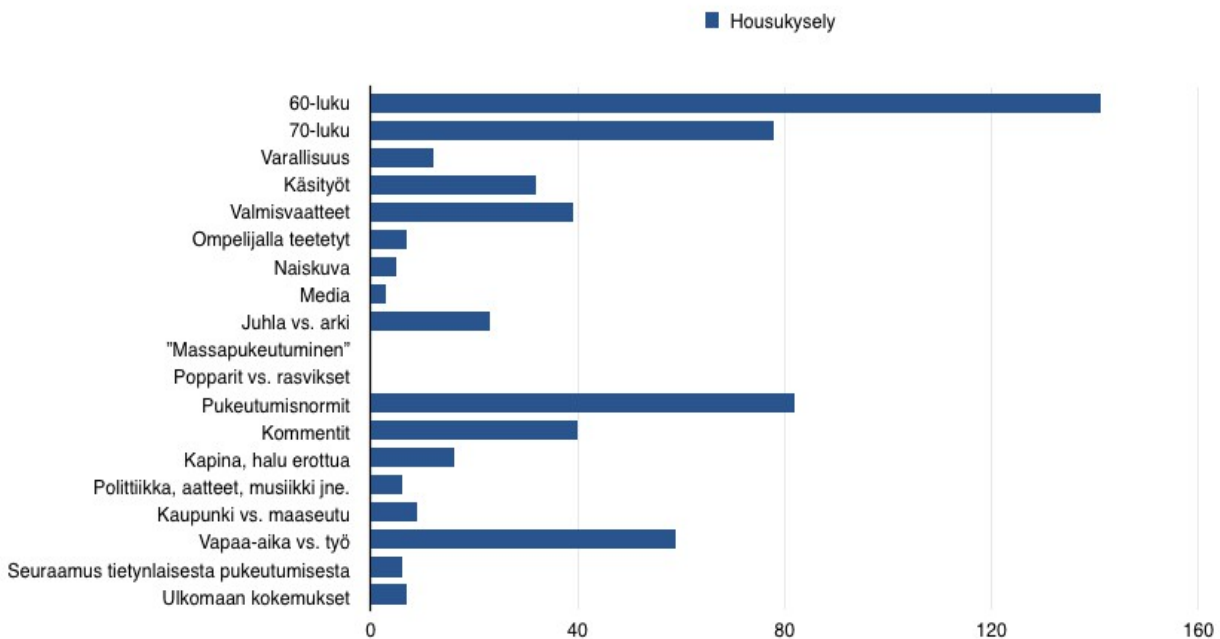

Kuvio 1. Haastateltavien vastaukset eriteltynä.

Kuvio 2. Haastateltavien vastaukset yhteensä.

SKS:n housukyselyn vastaavanlaisen taulukon (Kuvio 3) paljasti, että housukyselyyn vastanneet naiset muun muassa puhuivat enemmän 1960-luvun pukeutumisesta kuin haastattelemani naiset, eivätkä maininneet lainkaan rasviksia, poppareita tai massapukeutumista. Pystyin myös vertaamaan taulukoita keskenään, mistä havaitsin, että housukyselyn naiset olivat kirjoittaneet vastauksissaan enemmän kommentteista, joita he olivat saaneet osakseen pukeutumisensa takia, verrattuna haastattelemiini naisiin. Nämä seikat osoittavat aineistojeneroja. Haastattelut oli toteutettu kasvotusten, jolloin on helpompi paneutua mukaviin ja positiivisiin muistoihin. Keruukysely taas mahdollistaa vastaajan syventymisen negatiivisiin muistoihin kirjoittamisen avulla. Ennen taulukointia olin lukemalla havainnoinut ja etsinyt diskursseja haastattelujen ja housukyselyn vastauksista. Värikoodauksen ja laskemisen johdettua taulukointiin myös taulukoiden esittämät tulokset osoittivat lisää mahdollisia diskurssien paikkoja, jotka voivat olla olennaisia tutkimuskysymyksen kannalta.

Kuvio 3. Housukyselyn vastaukset yhteensä.

Pidin koko ajan tutkimusta tehdessäni mielessäni sen, että kun aineistona on muistitietoon perustuvaa aineistoa, niin tutkija vertailee ja tulkitsee uudelleen kertojien tulkintoja ja heidän tapojaan kertoa (Helste 2005: 150). Diskurssitutkimukseni tulokset ovat myös ilmiön laadun tiheää kuvausta. Tiheässä kuvauksessa on kyse ilmiön ja sen laadun sekä siihen liittyvien kontekstien ja merkitysten tarkasta, yksityiskohtaisesta kuvauksesta sekä saadun kuvauksen vertaamisesta valittuja teoreettisia käsitteitä ja tutkimuskysymyksiä vasten. Laadullisen tutkimukseen kuuluva tiheä kuvaus siis keskittyy ihmisen kokemuksiin ja merkityksellistämisen tapoihin. Tutkimustulosten merkittävyys perustuu ihmisen todellisuudesta ja tutkimuksen kontekstista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 140.)

Taulukoinnin jälkeen yhdistin aiheita ja loin kuusi tiedostoa, joiden aiheet olivat 1960- ja 1970-luvun muoti sekä pukeutuminen, vaatteiden teko, osto ja käyttö, pukeutumisohteet ja -normit aineistossa, nuorten naisten pukeutuminen ja nuorisomuoti, naiskuvan ja median näkyminen aineistossa sekä ulkomaan pukeutumiskokemukset. Näiden teemojen alle keräsin aineistosta löytyviä tarinoita ja muistoja eli selontekoja ja tiheitä kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Olin jo ennen haastatteluja pyrkinyt tutustumaan 1960- ja 1970-luvun maailmaan ja etenkin siihen millainen Suomi oli tutkimusajankohtana. Tarkemman teemajaon jälkeen palasin muun tutkimuskirjallisuuden pariin löytääkseni valitsemilleni teemoille tukea. Analyysissä purin, kokosin uudelleen, eheytin ja täydensin aineistoa valitsemistani teoreettisista näkökulmista niin, että lopulta analyysitarjoaa vastaukset esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tämä prosessi oli pitkä ja mutkikas, joten pyrin kirjaamaan ajatuksiani läpi koko analyysivaiheen. Diskurssianalyysiä tehdessäni vertailin ja tarkastelin diskurssien välisiä suhteita sekä etsin niistä samankaltaisuuksia, ristiriitaisuuksia, poikkeamia, säännönmukaisuuksia ja toistuvia kuvioita. Kokosin löytämiäni merkityksiä, yhteyksiä ja ristiriitaisuuksia synteetiksi. Käytin apuna analyttisiä ja teoreettisia käsitteitä sekä aiempaa tutkimusta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 166–167.) Pyrin käymään dialogia aineiston, metodien, lainausten, aiemman tutkimuksen ja omien päätelmien välillä, mitkä lopulta tuottavat analyysin yhdessä (Helsti 2005: 157).

Diskurssianalyysiä tehdessäni matkustin tietyin väliajoin aineiston, muun tutkimuksen ja oman analyysin välillä. Työn edetessä analyysi oli paisunut ja käsiteltäviä teemoja oli kymmenen. Päädyin kolmeen pääteemaan, jotka ovat tärkeä osa myös tutkimuskysymystäni. Painotun analyysissä tarkastelemaan nuorten naisten kulutustapoja ja käsityksiä heidän itsensä kertomina. Liitän myös heidän muistonsa laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin ja pohdin nuorison pukeutumista niin haastateltavien vastausten ja valokuvien pohjalta kuin myös SKS:n housukyselyn naisten kirjoitusten perusteella.

Diskurssi- ja muistitietotutkimusta tehdessä on muistettava, että olen itse myös diskurssin tuottaja, ja sen vuoksi tutkimuksesta kirjoittaminen on paitsi osa tutkimusprosessia myös yksi osa diskurssintutkijana olemista. Diskurssintutkija toimii itsekin välittäjänä eri teorioiden, menetelmien ja tutkittavan kentän risteyksessä ja on osa teorian ja käytännön välistä vuoropuhelua. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 171; Helsti 2005: 154.) Analyysiin ja johtopäätöksiin vaikuttaa varmasti se, että en itse ole elänyt 1960- ja 1970-lukuja. Voin vain kuvitella millaista se on ollut ja tarkoitukseni on yrittää ymmärtää. Toisaalta on vahvuus, että olen eri sukupolvea kuin tutkittavat. Katson asioita eri näkökulmasta ja vertaan itseäni, mikä on johtanut ymmärtämiseen ja johtopäätösten tekoon. Esimerkiksi juuri kulutustottumusten eroavaisuudet minun ja tutkittavien välillä ovat johtaneet mielestäni hedelmällisiin oivalluksiin ajatellen muun muassa palveluiden ja tuotteiden kehitystä ja muotoilua.

3.2 Kuva-analyysi

Seppänen (2008) kertoo visuaalisen lukutaidon olevan kyky ymmärtää visuaalisten järjestysten kulttuurisia merkityksiä. Seppänen korostaa, että visuaalinen lukutaito ei ole vain näkyvän todellisuuden ymmärtämistä vaan myös sellaisten esitysten tuottamista, jotka haastavat esimerkiksi sukupuolen esittämiseen liittyviä stereotyyppioita. Valokuvan tulkitsemiseen tarvitaan myös arkielämän sanattoman viestinnän ja ei-kuvallisten visuaalisten järjestysten ymmärtämistä. (Seppänen 2008: 148–149.) Tässä tutkimuksessa kuvia on käytetty illustraationa, viitteellisenä kuvituksena sekä keventämässä ja havainnollistamassa tekstiä. Tällöin kuvia käytetään avaamaan ikkunoita jo kadonneeseen

tai kaukana sijaitsevaan elämäntapaan ja miljööseen. Haastateltavien valokuvat ovat myös viitteellisiä mielteitä, jotka auttavat lukijaa ymmärtämään tutkimuksen sanomaa. Lisäksi valokuvat havainnollistavat vaatteiden malleja, asukokonaisuuksia tai vaatteiden käyttöyhteyksiä. Haastateltavien henkilökohtaiset kuvat ovat ennen kaikkea tutkimusmateriaalia, johon syvennytään kuva-analyysin keinoin. (Sinisalo 1995: 80.) Kuva-analyysi käsittää yhdeksän osaa, joista osa on niin sanottua pohjatietoa, osa johdattelee seuraavaan asiaan ja lopulta kaikki kietoutuvat yhteen, kun valokuva sidotaan suurempaan kontekstiin. (Liite 2)

Kuva-analyysin voi jakaa kuuteen metodiin, jotka ovat henkilökohtainen, historiallinen, tekninen, eettinen, kulttuurinen ja kriittinen näkökulma. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut kulttuurisesta näkökulmasta, jossa analyysin kohteena on kuvassa ilmeneviät symbolit, jotka välittävät merkityksiä yhteiskunnasta tietynä ajanjaksona. (Lester 2000: 93-97.) Kuva-analyysin valokuvat olivat genreltään yksityisiä kuvia, mikä vaikuttaa kuva-analyysin tekotapaan. Ennen kuva-analyysin tekoa huomioin myös kuvien olevan autenttisia eikä kopioita, ja tutkin mahdollisia kuvatekstejä, jotka antaisivat viitteitä ajallisen tai paikallisen kontekstin paikantamiseen. (Koskennurmi-Sivonen.)

Aloitin kuva-analyysin teon havainnoimalla kuvien graafisia elementtejä, jotka muodostavat kuvan pintarakenteen. Näitä ovat esimerkiksi näkyvät muodot, kuvan rajausta ja syvyyssnäkyvyys. Tarkastelin kuvien pintaelementtejä ja tein niiden perusteella tulkintoja kuvien sisällöstä ja sanomasta. Kuvassa näkyvät tekijät eivät kuitenkaan välttämättä avaa kuvien kulttuurisia tai ideologisia sanomia. Kuvat voivat siis jäädä irralliseksi, jos tutkija ei "lue" kuvaa makroluennalla. Kuva-analyysin toisessa vaiheessa perehdyinkin kuvan makrotasoon, jossa havainnoin muun muassa kuvassa esiintyviä ihmisiä, asioita ja kuvan ottoaikaa. Pohdin ja selvitin myös tiedetyn tai arvellun kuvan ottoajan tunnuspiirteitä, arvomaailmoja ja vallalla olevia käsityksiä (Vanhanen 2002: 28.)

Kuva-analyysin kolmannessa vaiheessa havainnoin kuvissa esiintyviä indeksejä. Indeksisyys on valokuvan semioottinen funktio ja siinä on kyse yhteydestä, esimerkiksi

savu on tulen indeksi ja nuha vilustumisen (Seppänen 2008: 178.) Havaittiin esimerkiksi haastateltavien naisten valokuvista, että hame oli naisen indeksi ja että lyhytelmainen hame oli nuoren naisen indeksi 1960-luvun puolivälin jälkeen. Neljänneksi pohdin kuinka ikoninen kuva on tai kuinka ikonisia kuvassa esiintyvät asiat ovat. Ikonisuudessa on kyse siitä, että valokuvan väitetään muistuttavan kuvauksen kohdetta. Esimerkiksi, jos kuvataan hametta, on valokuvassakin hame. Tämä ominaisuus puuttuu verbaalikielystä ja siksi se puoltaa kuva-analyysien käyttöä tutkimusmenetelmänä. Verbaalikieli on symbolinen, jolloin merkin ja sen viittauskohteen välille muodostunut suhde on sopimuksenvarainen, eli sana hame ei näytä hameelta, ja olemme sopineet että kirjaimista h, a, m, ja e, muodostuu sana hame. (Seppänen 2008: 179–180.)

Viidenneksi etsin kuvista paradigmoja ja syntagmoja, jotka edustavat merkkien välisten suhteiden kahta perustyyppiä. Paradigma on yksikköjoukko, josta kulloinkin voidaan valita vain yksi yksikkö. Paradigmaattisten valintojen tuloksena syntyy syntagma, esimerkiksi asukokonaisuuden syntagma on myös valokuvan yksi syntagma. (Seppänen 2008: 181.) Asukokonaisuuden syntagma voi muodostua muun muassa niin, että on ensin housujen paradigma, jossa valitaan housujen ryhmästä jotkut housut, jotka erottuvat muista housuista tietystä syystä. Kun housut on valittu, voidaan siirtyä paitojen paradigmaan ja niin edelleen, jolloin lopulta muodostuu asukokonaisuuden paradigma. Kun nämä vaatekappaleiden paradigmat yhdistetään, muodostuu asukokonaisuuden syntagma.

Denotaatioiden pohtiminen oli kuudes kuva-analyysin osa. Denotaation käsite viittaa valokuvan ilmeisiin käsityksiin; kuvassa oleva hame tunnistetaan hameeksi, mutta samalla se on myös naisen vaate sekä peittävä elementti. Konnotaatio taas kuvaa vuorovaikutusta, kun merkki kohtaa käyttäjänsä tuntemukset tai mielenliikkeet sekä kulttuuriset arvot. Konnotaatio on tärkeä semioottinen funktio, koska se sisältää juuri kulttuurisia arvoja. Konnotaatio liittyy vahvasti myös myytin käsitteeseen ja myytit liittyvät muun muassa miehen ja naisen rooleihin ja niiden käsittämiseen. Visuaaliset järjestelmät ovat myyttisiä, koska myyttien ominaispiirre on läpinäkyvyys, jolloin niitä on vaikea havaita. Siksi myytit ovat visuaalisten järjestelmien olennainen toimintamekanismi. (Seppälä 2008: 182–183.)

Kahdeksantena etsin kuvista kuvallisia metaforia. Metaforassa on kyse siitä, että ymmärtää ja kokee asioita jonkin toisen asian kautta. Yksi metaforan ominaisuus on kielikuvallisuus, jossa kontekstilla on ratkaiseva vaikutus. (Seppänen 2008: 185–188.)

Yhdeksäntenä pohdin, miten valokuvat ovat metonymisiä. Valokuvia pidetään metonymisinä, koska valokuva esittää vain osan laajemmasta kokonaisuudesta. Valittu metonymia määrittelee usein sen, millaisia merkityksiä kuva herättää. Metonymisyyden kautta valokuva on indeksinen siten, että se leikkaa siivun laajemmasta kokonaisuudesta, jolloin tuo siivu alkaa edustaa tätä kokonaisuutta. Metonymisyyden ymmärtäminen on yksi keskeinen kuvanlukutaidon elementti. (Seppänen 2008: 191.) Esimerkiksi kun valokuvassa esiintyy nainen 1960-luvun kaupungin kadulla ja näemme kuvasta, että kuvauksen kohde, nainen, on kaupungissa, mutta kuvan ulkopuolelle jää suurin osa kaupungista ja tällöin sekä kuvan nainen, että kuvassa näkyvä osa kaupunkia alkaa edustaa sekä kaupunkia että suuremmassa kontekstissa 1960-lukua. Semioottiselta kannalta katsottuna kuva-analyysiä tehdessä on hyvä keskittyä valokuvan ikonisuuteen, indeksisyyteen ja metonymisyyteen. (Seppänen 2008: 191.)

Kuva-analyysin tulosten luonne tulee huomioida tutkimuksessa. Koin kuva-analyysien tulokset ensin heikoiksi ja vähän uutta tietoa tuoviksi, kunnes ymmärsin kuva-analyysin tulosten luonteen olevan tukipilareita diskurssianalyysille ja kuvien kertovan jotain, mitä ei voi sanoa täydellisesti kertoa ja kuvailla, kuten esimerkiksi tietyn ajan hameenhelman pituuden tai muodon. Kuvien vahvoiksi ominaisuuksiksi onkin sanottu yksityiskohtaisuutta ja realistisuutta. Kuvien ja tekstiaineistojen analyysit siis tukevat toisiaan. (Iltaanen 2005: 168.)

4 Nuorten naisten pukeutuminen ajan peilinä

Uotilan (1995) mukaan pukeutuminen on toimintaa, joka yhdistää ihmisen juuri hänelle luontevalla tavalla ympäröivään todellisuuteen. Pukeutumista voi kutsua kulttuuriseksi vuorovaikutuksen muodoksi. Se on jatkuvasti käynnissä oleva dynaaminen prosessi, jossa ihminen tekee sekä yleistä ja yksityistä historiaa. (Uotila 1995: 13–31.) Huomioitavaa on mihin kontekstiin pukeutuja on liitoksissa. On siis huomioitava ne ihanteet ja arkiset käytänteet, joiden varassa ihmiset tekevät pukeutumista koskevia valintoja (Turusen 2004: 3). Pukeutumisen avulla ihminen viestittää arvojaan ja asenteitaan elinympäristöönsä (Honkavaara 2003: 272). Vaatteiden koodijärjestelmä on osa todellisuuttamme ja muun muassa sen avulla hahmotamme omaa sosiaalista ja kulttuurista viiteryhmäämme (Uotila 1995: 31; Aikasalo 2003: 207). Turunen (2011: 35) kehottaa tallentamaan niitä motiiveja, joiden perusteella yksilöt kuin ryhmätkin valitsevat vaatteensa ja omaksuvat uusia tapoja pukeutua. Nämä tallentamamme motiivit antavat selityksiä sille, miksi pukeutumisen yksilöllinen kombinaatio muodostuu sellaiseksi kuin muodostuu (Lönnqvist 1008: 35).

4.1 Muodin omaksuminen

1960-luvun alku oli muotirintamalla vielä rauhallista (Kopisto 1997: 106). Haastateltavien kertomuksista ja kuvista sekä kyselyyn vastanneiden muisteluista ilmeni muotivirtauksia kuten 1960-luvun alun kotelo- ja minimekkomuoti, a-linjaiset mekot, op-muoti kankaissa ja 1960-luvun lopulla näkyi jo häivähdyksiä unisex-muodista, kun nuoret naiset uskaltautuivat käyttämään enemmän hippihenkisiä housuja vapaa-ajalla. (Ks. Stevenson 2012: 172–196.) Muotivirtaukset eivät kuitenkaan levinneet Suomeen yhtä voimallisina kuin muualle maailmaan. On sanottu, että suomalaiset naiset arvostivat järkevää pukeutumista. (Aav, Kivilinna & Viljanen 2011: 43.) Muotivirtausten omaksuminen näkyi kuitenkin esimerkiksi oman ulkoasun muokkaamisena. Tuula ja Maarit kertoivat, kuinka heidän mielestään brittimalli Twiggyn tyyliä kopioitiin. Twiggy, eli Lesley Hornby, oli 1960-luvun puolivälin nuorten naisten malliesimerkki. Twiggy oli 168 cm pitkä, laiha ja kömpelö, hänellä oli sukupuoleton vartalo ja pitkät sääret, jotka muodostivat vallankumouksellisen silhuetin. (Stevenson 2012: 174–175; Kopisto 1997: 125.) Tuula ja Maarit kertoivat myös, että teini-iän korvilla lyhyen tukan leikanneita tyttöjä pidettiin rohkeina, sillä nämä tytöt uskalsivat poiketa tutusta kaavasta. Tuula muisteli haastattelussa, kuinka hän sai kuulla nuoruudessaan muistuttavansa luonnostaan Twiggyä hoikan ja poikamaisen ulkonäkönsä

takia. Twiggyn innoittamana Tuula leikkasikin kansakoulussa tukkansa lyhyeksi.

1960-luvun puoliväliin asti hameen helma oli hieman polven alle. Minimuodin aika alkoi vuosikymmenen puolivälin tienoilla. Minihameen läpimurtoon ovat vaikuttaneet yhtä lailla englantilainen Mary Quant ja ranskalainen André Courrèges. (Kopisto 1997: 112.) 1960-luvun loppupuolella ja eteenkin 1970-luvulle siirryttäessä hameen helma pidentyi jopa maksimitaan eli nilkkoihin saakka. Tähän syynä varmasti oli maailmalta saapuneet muodin virtaukset, mutta varallisuuden kasvulla on myös merkitystä hameen helman mittaan ja muotoon. Hameen helman on muuttuneen sen mukaan, millainen taloudellinen ja poliittinen tilanne maailmassa on valinnut. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan yhteydessä naisten hameen helma nousi. Syy oli funktionaalinen, naisten täytyi pystyä esimerkiksi ajamaan autoa rintamalla ja kilpailemaan urheilussa maailman urheilukentillä. (Lönnqvist 2008:79.) 1950-luvulla hameen helma leveni ja piteni verraten 1940-lukuun, mutta mielenkiintoista on että 1960-luvulla hameen helma lyheni minimittaan asti, vaikka elettiin taloudellista nousukautta. 1960-luvulla helman pituutta määritteli nuorisomuoti ja sen heijastuminen yleiseen pukeutumismuotiin (Turunen 2004, 7).

Kuva 1. Nuoria tyttöjä ulkomaanmatkalla 1960-luvulla, osalla yllä Marimekon mekot.

Haastateltavat sekä housukyselyyn vastanneet kertoivat mini- ja mikromuodin tulleen suomalaisten nuorten keskuuteen 1960-luvun puolivälin tietämillä. Tähän muotivillitykseen kuului niin minihameet ja –mekot kuin mikroshortsit ja shortsihameetkin.

Haastateltavista Maarit kertoi käyttäneensä minihametta ja mikroshortseja. Maarit muisteli, että lyhyen alaosan kanssa oli syytä pukea muuten peittävämpää vaatetta (ks. Savolainen 2011: 75). Hän kertoi pukeneensa mikroshortsien kanssa sukkahousuja ja peittäviä puseroita. Maarit kuvasi, että pukeutuminen oli vielä 1960-luvun lopulla hyvin sovinnasta, vaikka nuoret käyttivätkin mikroshortseja ja minihameita. Haastateltavista Tuula kertoi taas käyttäneensä housuhametta, jonka hän koki sopivan paremmin omaan hieman poikamaiseen tyyliinsä. Housukyselyyn vastanneista muutama kertoi, että heidän mielestään minihameet ja -mekot edistivät hyväksyntää naisten housujen käytölle. Eräs vastaajista muistelee, kuinka koulussa loppui ”saarnaaminen” tyttöjen housujen käytöstä, kun ensimmäiset minihameet ilmaantuivat kouluun tyttöjen päälle. (SKS KRA Housut 190. 2006, synt. 1952) Minimittaiset hameet sekä houkuttelivat että kauhistuttivat suomalaisia (Kopisto 1997: 119). Mieluummin siis hyväksyttiin tytöille ja nuorille naisille miesmäiset housut kuin sääret paljastava lyhyt hame.

Haastateltavat kuvasivat omaa nuoruuden pukeutumistaan katsoessaan omia nuoruuden valokuviaan. Maarit ja Tuula huomioivat valokuvien avulla, että 1960-luvun lopulla naisten pukeutumisessa oli tapahtunut selviä muutoksia. 1960-luvulla tapahtunutta pukeutumisen muutosta onkin kutsuttu radikaaliksi (Kopisto 1997: 105). Nuoret naiset eivät enää 1960-luvun puolivälin jälkeen pitäneet kiinni yhtä tiukasti pukeutumisen tapakulttuurista. Naisten kertomuksista ja kuva-analyyseissa muodostuneet konnotaatiot kertoivat siitä, että nuoret naiset eivät enää erotelleet esimerkiksi koti- ja vierailuasua toisistaan. Puhuttiinkin enemmän vapaa-ajan pukeutumisesta, joka kattoi kodin ja muut vapaa-ajan julkiset tilat, lukuun ottamatta juhlia. Työ- ja vapaa-ajan pukeutuminen eroteltiin edelleen tiiviisti toisistaan. Huomattavimpana muutoksena naiset mainitsivat nuorten naisten housujen käytön yleistymisen vapaa-ajalla. 1960-luvun alussa naisten housut olivat vartalonmyötäisiä, kapealahkeisia, nilkkaan tai puolisääreen ulottuvia ja niiden vetoketju oli sievästi sivussa (Savolainen 2011: 67). Naiset kertoivat, kuten valokuvista voi nähdä, kuinka housujen lahkeet levenivät 1960-luvun lopulle mennessä ja vyötärökaitale laski lantiolle, johon asetettiin paksu nahkainen vyö isolla soljella. Housumateriaalit olivat ensin samettimaisia ja vakosamettia, myöhemmin myös denim-kangasta eli farkkua. Yläosaa peittivät intianpuuvillaiset kauluspaidat ja neuleet. Etenkin pitkät villatakki olivat monen

nuoren naisen suosikkivaate. Asusteina nuorilla naisilla oli nahkaisia vöitä ja laukkuja; kengät taas olivat tennarit, sandaalit, kumisaappaat tai paksuanturaiset saappaat. Näyttävien vöiden lisäksi muotia olivat isot ja huomiota herättävät silmä- ja aurinkolasit. Päällysvaateiksi kelpasivat toppa-, nahka- tai kernitakit, jotka olivat yleensä niukkalinjaisia ja helmasta leveneviä. Takkien pituus vaihteli ministä maksiin. Vaatteiden värit olivat maanläheisiä, kuten vihreä, oranssi, ruskea, valkoinen ja marjapuuron punainen. (Ks. Savolainen 2011: 65–80; Kopisto 1997: 120–131.)

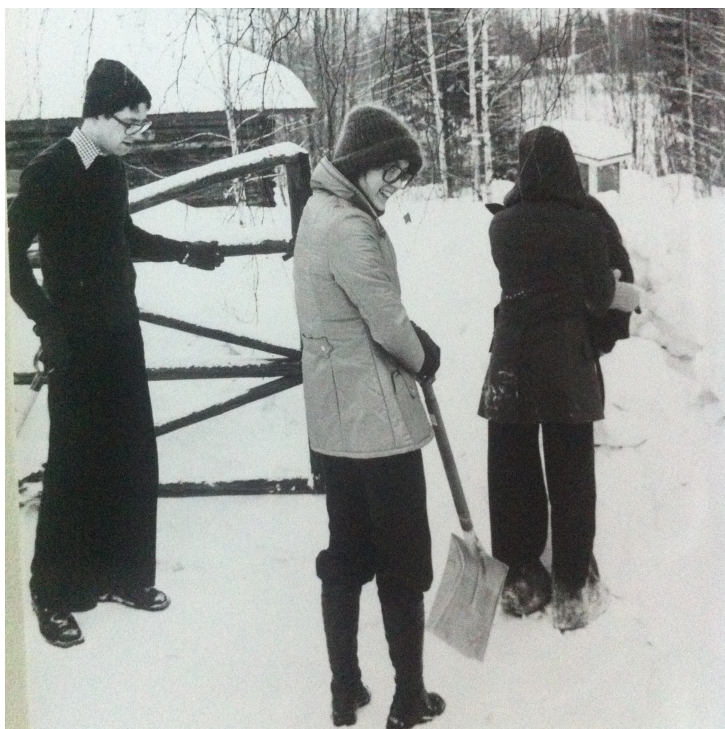

Kuva 2. Nuoret naiset kaupungilla 1970-luvulla.

Haastateltavien kertomuksista yhdistettyinä valokuviin voi päätellä, että tyypillisin asukokonaisuus nuorella naisella oli neule, ”kikkana” t-paita, leveä vyö, leveälahkeiset housut ja paksupohjaiset kengät (Kuva 2.). Yleisesti nuoren naisen ulkonäköä kuvattiin 1970-luvulla luonnolliseksi ja pehmeäksi, mikä oli vastakohta 1960-luvun alun ja puolivälin kulmikkudelle ja graafisuudelle. 1970-luvulla näkyi jo hieman ”maailman avautumista”, pukeutumisessa; sen pystyi havaitsemaan nuorten suosimista etnisistä kuoseista, kirjontakuvioista tai asusteista (Ks. Savolainen 2011: 72–73; Kopisto 1997: 122).

Tuula muistelee, että hänen ystäväpiirissään se liittyi muiden kulttuurien kunnioittamiseen. Vaikka innoitusta saatiin maailmalta ja tukat olivat kuin Beatlesilla ja lasit pyöreät kuin John Lennonilla, oli pukeutuminen hyvin maltillista nuorten keskuudessa ja niin kuin Maarit sanoi, ei kovin radikaalia vaan aika sovinnasta.

Tuula tokaisi omia valokuviaan katsellessaan, että miehet ja naiset näyttivät aika samalta 1960-luvun lopulta lähtien ja koko 1970-luvun. Molemmilla sukupuolilla on jalassaan leveälahkeiset housut, lanteilla paksu nahkavyö. Yläosaa peittää niukka t-paita tai naisilla hihaton toppi ja jaloissa on nahkakengät. Unisex kosketti molempia osapuolia: naiset omaksuivat entistä enemmän miesten housut myös naisten vaatteeksi ja miehet alkoivat käyttää enemmän värejä, näyttävämpiä asuja ja kasvattivat pitkää tukkaa (Savolainen 2011: 80). Lönnqvist (2008: 81) ottaa kantaa miehen ja naisen pukeutumisessa näkyviin eroihin ja samanlaisuuksiin väittämällä, että naisten asema yhteiskunnassa on muuttunut 1900-luvun alusta asti. Tämä on Lönnqvistin mukaan sekoittanut sukupuolten välistä roolipeliä, jonka myötä länsimainen pukeutuminen on muuttunut yhdenmukaisemmaksi.

Kuva 3. Nuoret lumitöissä 1970-luvulla.

Haastateltavista Tuula pohti, miten 1970-luku näyttää kokonaisuudessaan pukeutumisen osalta kovin samalta läpi vuosikymmenen. Tämän huomion Tuula teki omia valokuvia katsellessaan. Kuva-analyysien yhteenvedossa päädyin samaan Savolaisen kanssa, kun hän toteaa: ”Vuosikymmen oli muodin siirtymäkautta. 1970-luvulla ei syntynyt mitään uutta itsenäistä siluettia vaan jatkettiin 1960-luvulla alkaneella tiellä.” Savolainen korostaa, että muodissa näkyi entistä enemmän vapaa-ajan pukeutumisen vaikutus ja pukeutumissäännöt unohdettiin lähes tyystin, auktoriteettien vastustus näkyi siis pukeutumisessakin. (Savolainen 2011: 72.)

4.1.1 Pukeutumiskokemukset ulkomaan matkoilla

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset kertoivat kokemuksistaan pukeutumisestaan ulkomaan matkoillaan. Naisten matkat kohdistuivat Ruotsiin, Neuvostoliittoon, Itä- ja Länsi-Saksaan, Kanarian saarille, Italiaan ja Hongkongiin. Naiset vertasivat omaa pukeutumistaan matkoilla paikallisten naisten pukeutumiseen ja kertoivat havaitsemistaan yhtäläisyyksistä ja eroista. Isotalon (1999: 59) mukaan eri kulttuureissa on omat kiihottavaksi koetut alueensa, joita naisten on odotettu sopivasti peittävän ja samalla sopivasti näyttävän. Pukeutumisen mieltymysten ilmenemismuodot vaihtelevat sekä historiallisesti että kulttuurista toiseen siirryttäessä (Ruohonen 2001: 57–58).

Isotalo väittää, että kansalliset tai alueelliset erot pukeutumisessa ovat hävinneet miltei kokonaan; ne näkyvät vain kansallispuvuissa ja jonkinlaisina yleisinä käytänteinä erilaisissa käyttöympäristöissä (Isotalo 1999: 93). Kuitenkin haastatellut ja housukyselyyn vastanneet naiset kertoivat kokeneensa matkoillaan yhteenkuuluvuuden tunteita, mutta myös voimakkaita reaktioita sopimattoman pukeutumisen vuoksi, kuten seuraava esimerkki antaa ymmärtää:

Olin n. 1965 kuukauden päivät Italiassa Herculaneumin kansainvälisellä opiskelijoiden työleirillä. Matkavarusteisiin kuuluivat myös shortsit ja turkoosit puuvillaiset pitkät housut. Tuolloin niin ulkokultaisessa Italiassa shortsien käyttö oli kaivostöissä sallittua. Kansainvälinen ryhmämme palasi töistä majapaikkaansa n. klo 13.00, jolloin me nuoret aikuiset (miehet ja naiset) jouduimme asumme vuoksi marssimaan rivinä ryhmänä kaupungin halki – säädyllisyyden vuoksi. Vapaa-aikana lähdin suomalaisen ystävättäreni kanssa Vesuviukselle, jonne loppumatka kuljettiin köysiradalla avoimissa tuoleissa istuen. Pitkät housut katsoimme tämän vuoksi oikeaksi retkiasuksi. Niin luulimme. Kaupungin halki kulkiessamme peräämme alkoi sataa mätiä tomaatteja ja huutelutkaan eivät olleet kilteimmistä päästä. Melko pian meille valkeni, että iloisen väriset pitkiksemme olivat alkuperäisväestön mielestä sopimattomat. Naisen asu oli joku muu!
(SKS KRA Housut 379. 2006, synt. 1943)

Haastateltavat sekä housukyselyyn vastaajat kertoivat kokeneensa erilaisuuden tunnetta pukeutumisen johdosta Italian lisäksi Neuvostoliitossa, Itä-Saksassa ja Hongkongissa matkustaessaan. Haastateltavista Tuula vieraili opiskeluaikoina Moskovassa ja kertoi kokeneensa pukeutuvansa hyvin länsimaalaisesti verrattuna itänaapurin naisiin.

Sehän oli kuin yö ja päivä. Elikkä me oltiin siellä huomattavan länsimaalaisia siellä ja tota ihan niin kun. Se tiedettiin jo mennessä, mutta se tuli ihan vyörynä päälle, vaikka... pukeutumisessahan se näkyi, ulkoisesti se länsimaalaisuus. ... No tulee mieleen ne paksut palttoot ja vähän... en mä tarkemmin muista, mut sellanen olo et meidän kannalta vähän niin kun vanhahtavasti. Paksuihin palttoisiin ja hameisiin ja puseroihin ja miehet perinteisemmin. Meillä oli myös nuorisotapahtumia niin nuoriso ei varmaan niin perinteisesti pukeutunut kun se kansa mitä nähtiin kaduilla tai hotellissa tai ravintoloissa. Niin sen mä muistan et niillä oli villapaita ja housut. Mut kyllä siellä kadulla tunsi, meillä oli nahkatakki, me oikeen naureskeltiin, mulla oli sellanen pitkä musta oikeen, et Gestapo kävelee tässä. Mut ei ihan ääneen viittitty sanoa, siellä ois voinut joutua loppu elämäkseen sinne. Niin tota, mut huomas kadulla kulkiessaan et me ollaan länsimaista.
(Tuula, synt. 1954)

Ruotsiin matkustettaessa ei koettu suurta eroa nuorten naisten pukeutumisessa. Kesiä työn merkeissä Tukholmassa viettänyt Leena kertoo, että jos huomattiin että ruotsalaisilla tytöillä oli jotain uutta, mitä itsellä ei ollut, niin mentiin se hankkimaan Hennes & Mauritzilta. Haastateltavista Maarit oli matkustanut sekä Länsi-Saksaan että Kanarian saarille, eikä hän ollut kokenut erilaisuuden tunteita pukeutumisestaan, kun taas Itä-Saksaan matkustanut housukyselyyn vastannut nainen kertoi, että häntä kehoitettiin pukeutumaan hameeseen housujen sijaan. Itäsaksalaiset kun eivät olleet tottuneet housuja käyttäviin

naisiin oli hänen iäkkäämpi tätinsä todennut. (SKS KRA Housut 157. 2006, synt. 1946)

Liberaalimpaa ajatusmaailmaa edustavissa maissa naisten pukeutumisen muuttumiseen ja etenkin housujen käyttöön suhtauduttiin siis kertojien kokemusten mukaan myönteisemmin verrattuna maihin, joissa vallalla olivat enemmän konservatiivisemmat arvot. Tästä esimerkkinä housukyselyyn vastanneen naisen kertomus 1960-luvun Italiasta, jossa nuoretkin naiset suosivat enemmän hametta. Myös valtion poliittisella suuntautumisella on näyttänyt olevan merkitystä siihen, kuinka nuorten naisten vapaampaan pukeutumiseen on suhtauduttu. Sosialistiseen Itä-Saksaan matkustettaessa naisia kehoitettiin pukeutumaan perinteisemmin hameeseen, kun taas läntiseen vaikutuspiiriin kuluvaan Ruotsiin matkustettaessa kerättiin uusia pukeutumisasiideoita naapurimaan nuorisolta.

4.2 Suomimuoti ja vaateteollisuus

1960-luvulla pääosa valmisvaatteista oli kotimaista tuotantoa, mutta tuonnin vapauduttua markkinoille saapui ulkomaisia kilpailijoita (Aikasalo 2000: 199; Savolainen 2011: 65).

Valmisvaatteen yleistymistä Suomessa vauhditti muotinäytökset ja näyteikkunat.

Valmisvaatteita oli tarjolla monen hintaisia, mutta keskimäärin valmisvaatteet olivat kalliimpia kuin ompelijalla teetetyt vaatteet. Kaupunkien ompelimoissa ja ateljeissa vaatteiden teettäminen oli kuitenkin edelleen kalleinta. Aikasalon mukaan kaupunkilaiset alkoivat käyttää valmisvaatteita aiemmin kuin maaseudulla asuvat. (Aikasalo 2000: 199-200.) Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset eivät korostaneet vaatteiden kotimaisuutta. Vaatemerkeistä Marimekko mainittiin usein, mutta muut kotimaiset merkit jäivät vähemmälle huomiolle. Haastateltavat kertoivat millaisia vaateliikkeitä kotipaikkakunnilta löytyi, kuten SOK:n tavaratalo Sokos ja muutamat yksityiset perheomistuksessa olevat vaateliikkeet.

Suomen omaa design-muotia edustivat muun muassa Marimekko ja Vuokko, jotka tunnettiin myös ulkomailla (Savolainen 2011: 65). Mattisen Teollisuus Oy tunnetaan James-tuotteistaan kuten James-farkuistaan, jotka olivat nuorten suosiossa etenkin 1960- ja 1970-luvuilla (Voutilainen 2011: 15–29). Turkulaisyritys Kestilän juuret ulottuvat 1900-luvun alkuun ja 1960-luvulla Kestilä otti tuotantoonsa kevyemmät tuotteet, kuten naisten

jakut, housut ja hameet. Myös nuorisovaatteita alettiin valmistaa tällöin (Grönlund 2005: 17, 27). Naiset mainitsivat Marimekon jatkuvasti muistellessaan 1960- ja 1970-lukujen pukeutumista. Etenkin 1970-luvun muistot korostivat Marimekon suosiota nuorten pukeutumisessa. Marimekon vaate tai kangas valittiin usein juhla-asuksi tai muuhun tärkeään tilaisuuteen, kuten ulkomaanmatkalle. Haastateltavat kertoivat, että valinnanvaraa juhla-asuissa ei ollut paljoa ja useilla naisilla oli varaa panostaa vain juhla-asuun. Tällöin valittiin usein laadukkaaksi todettu kotimainen Marimekko. Haastateltavat kertoivat myös, että heillä ei välttämättä aina ollut varaa ostaa valmista juhla-asua saati teettää ompelijalla uutta pukua, jolloin he panostivat kalliimpaan kankaaseen ja valmistivat itse juhla-asunsa. Tällöinkin kangasvalinta osui usein Marimekkoon sen luotettavuuden vuoksi.

Marimekko oli ollut hieman edellä aikaansa 1950-luvulla luomalla vapaampaa pukeutumiskulttuuria (Aav, Kivillinna & Viljanen 2011:80). Marimekosta muodostui 1960-luvulla aikaansa seuraavien ihmisten vaatemerkki ja se saavutti tällöin suuremman suosion. Marimekon vaatteita kohdistettiin nuoren polven akateemisen ja luovien ammattien edustajille. Suomessa etenkin nuoret vasemmistopoliitikot pukeutuivat Marimekon vaatteisiin. (Turunen 2004: 5.) Annika Rimala jatkoi Nurmesniemen tiellä ja tärkeintä oli vaatteiden väljyys, mukavuus, liikkumisen vapaus, ja vasta toissijaisena vaateen muoto ja ulkonäkö. Annika Rimalaa kiinnosti massatuotanto ja hän loikin Tasaraita-trikoon Marimekolle. (Aav, Kivillinna, Viljanen 2011: 62.) Tasaraita-trikoot olivat Marimekon tarjoama kumppani farkuille 1968. Tasaraita ja muutkin trikoovaatteet olivat tarkoitettu kaikille, vauvasta vaariin ja mummoon. Ne olivat ajan hengen mukaisia tasa-arvoisia unisex-vaatteita. (Peltonen 2011: 109.) Armi Ratia on lehdistölle antamassaan haastattelussa todennut, että Marimekko myy enemmän näkemyksiä, ”kangasnäkemyksiä” kuin myyntikankaita (Aav, Kivillinna, Viljanen 2011: 80-83).

Tasaraidan luoja Annika Rimala ihailikin amerikkalaista valmisvaateteollisuutta ja vapaamuotoista college-pukeutumista. Tasaraidan idea oli otettu amerikkalaisten kaivostyöläisten ja laivaston raitapaidoista. Rimalan mukaan trikoo edusti mukavuutta ja käytännöllisyyttä. (Aav, Kivillinna, Viljanen 2011: 80-83.) Tasaraidalle olikin selkeä

sosiaalinen tilaus. Tasaraita-tuotteissa yhdistyi huoleton nuorisomuoti, kriittinen antimuoti, ja tuotteet ilmaisivat yhteiskunnallista ja sukupuolten välistä tasa-arvoa eli ne oli suunniteltu vastaamaan uusiin pukeutumishanteisiin niin ideologisesti kuin käytännöllisestikin. Tasaraita-tuotteiden myötä Marimekosta tuli koko kansan vaatemerkki. (Turunen 2004: 2-8.)

Marimekko liitettiin vahvasti trikoovaatteisiin, ja tasaraitaa näkyikin paljon haastateltavien omissa valokuvissa. Haastateltavista maalta kotoisin olevan Leenan mielestä Marimekko oli 1970-luvulla vain trikoovaatteita valmistava yritys, kun taas Maarit ja Tuula muistelivat Marimekon mekkojen ja kankaiden olleen suosittuja 1960- ja eteenkin 1970-luvuilla. Maarit muisteli, että hän ei ole edes nuorena tykännyt Marimekon tyylistä ja olikin poikkeus kaveripiirissään, kun ei halunnut Marimekkoa päälleen pukea. Maaritin mielestä Marimekon isot kuviot ja leveät mallit eivät sopineet hänelle. Haastateltavista taas Tuula piti Marimekon tyylistä, oli kyseessä sitten Tasaraita-trikoo tai värikäs kuviollinen mekko.

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet mainitsivat farkut useasti ja kertoivat niiden olleen suosittu vaate niin naisilla kuin miehilläkin 1970-luvulla, mutta he eivät korostaneet mitään erityistä merkkiä. Enemmän vastaajat kertoivat farkkujen mallista ja mistä niitä sai. Haastateltavista Maarit ja Tuula muistivat, kun heidän kotikaupunkeihinsa tulivat ensimmäiset farkkuja myyvät nuorisolle suunnatut vaateliikkeet 1960-luvulla. Ainoastaan eräs housukyselyyn vastannut mainitsi Mattisen Teollisuuden James-farkut, vaikka ne olivat 1960-luvun lopulle asti Suomen suosituimmat myynnin perusteella. 1970-luvun puolella ulkomaalaiset farkkumerkit alkoivat saapua myös Suomen markkinoille. Suomen ehdoton farkkuvuosi on ollut 1975 ja vuoteen 1977 mennessä farkkujen suurin buumi oli jo ohi. (Voutilainen 2011: 52–53.)

1960- ja 1970-luvuilla Suomessa siis toimi monia vaatetusalan yrityksiä ja valmisvaatemarkkinoita hallitsivat enimmäkseen kotimaiset yritykset lukuun ottamatta muutamia ulkomaisia toimijoita. Suunnittelu ja vaatteiden valmistus tehtiin pitkälti kotimaassa, vaikka ideoita haettiin ulkomailta. Turkulaisen Kestilän vaatetusalan

yrityksen vientitoiminnan ja tuotesuunnittelun kehittämiseen kuului 1960- ja 1970-luvuilla noin kymmenen vuoden ajan osallistuminen ja työskentely kansainvälisen miesten muotineuvoston International Fashion Council -järjestössä. IFC esitteli trendejä, värikarttoja ja suunnitteli kansainvälisiä vuosittaisia teemoja, joiden avulla rakennettiin yhteismainontaa ja markkinointia. Kestilä oli 1950-luvun lopulla mittauttanut yli 10 000 miestä ja naista eri puolilla Suomea, jotta se pystyi kehittämään kaavoitustaan sopivammaksi suomalaisille. Kestilän suunnittelijoita, sisäänostajia, tuotejohtajia ja mallimestareita matkusti muutaman kerran sesongissa ulkomaille idea- ja messumatkalle Eurooppaan tai jopa Amerikkaan. Matkojen lisäksi Kestilä käytti alan lehtiä ja ennusteita hyväkseen suunnittelutyössä. (Grönlund 2005: 26–27, 84.) Kun suunnittelu ja tuotanto tapahtuivat Suomessa kun suunnittelijat keräsivät ideoita ulkomailta ja muokkasivat ne sopiviksi suomalaisille kuluttajille, voidaan puhua mielestäni välillisestä muodin tuottamisesta. Välillisellä muodin tuottamisella tarkoitan sitä, että suunnittelija yhdistää ulkomaiset muodin virtaukset ja tietonsa kohderyhmästään sopivaksi tuotteeksi. Eskola (1994: 56–57) kutsuu samaa asiaa kulttuurituonnin kotouttamisena ja kansallistamisena.

Suomalainen vaateteollisuus eli kasvukauttaan 1960- ja 1970-luvuilla. Tällöin tarjonta lisääntyi ja kuluttaminen sekä valmisvaatteiden tuotanto katsotaan luonnolliseksi osaksi kaupungistumista. (Turunen 2004:8.) Pukeutumismormit olivat höllentyneet ja Marimekko, Mattila Oy ja Kestilä vastasivat omilla tuotteillaan muutokseen tuomalla markkinoille muun muassa trikoovaatteita, farkkuja ja kevyempiä vaatteita, joita voitiin käyttää niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin.

5 Pukeutumisen tapakulttuuri 1960-1970-luvuilla

”Kun pukeudumme, teemme sen kulttuuristen rajojen ja normien sekä ruumista ja sopivaa pukeutumista koskevien oletusten muodostaminen rajojen puitteissa.” (Turunen 2011: 24). Isotalon (1999: 59) mukaan eri kulttuureissa on omat kiihottavaksi koetut alueensa, joita naisten on odotettu sopivasti peittävän ja samalla sopivasti näyttävän.

Sopimattomana pidetty tai vääränlainen pukeutuminen herättää kanssaeläjissä närkästystä, paheksuntaa ja epäluuloja. Pukeutuminen on tällöin samalla sekä hyvin yksilöllistä että sosiaalista ja julkista toimintaa. (Turunen 2011: 24.) Itse vaatekappaleilla ei ole ollut sidosta mihinkään epäsopivaan, mutta jos vaatteita on käytetty poikkeuksellisella tavalla tai vieraassa tilanteessa, se on herättänyt vastustusta (Lönqvist 2008: 79; Ruohonen 2001: 57–58).

Aikosalon mukaan 1920-luvulta 1960-luvun alkuun naisten pukeutumisen rajat olivat ahtaat. Naisen pukeutumista 1950- ja 1960-luvuilla määritteli miehen asema ja varallisuus sekä tilannekohtaisuus. Kotiliesi-lehdessä opastettiin, että naisella tuli olla arki-, vierailu- ja juhlavaatteet ja näiden lisäksi tarvittiin vielä ulkoilu- ja työvaatteita. Tilanteen mukaisesta pukeutumisesta kirjoitettiin Kotiliedessä 1950-luvulla itsestäänselvyytenä. (Aikasalo 2000: 81, 119, 135–136.) Vaikka 1960-luvulla seurattiin pukeutumisohjeita tiiviisti, niin sota-ajan kangas- ja vaatepulan ja -säännöstelyn seurauksena nainen oli vapautunut muodin vaatimusten tiiviistä noudattamisesta, mikä järkevöitti naisten pukeutumista (Turunen 2011: 362). 1950-luvun tiukkojen pukeutumisohjeiden jälkeen 1960-luku on mielletty radikaalin vapautumisen ajaksi. 1950-luvulla ”keksitty” nuorisomuoti levisi yhä laajemmalle 1960-luvulla, ja nuorisokulttuurin vaikutteet alkoivat ohjata myös yleistä pukeutumismuotia. (Turunen 2004: 7.) Haastateltavien, housukyselyyn vastanneiden kertomusten ja kuva-analyysien perusteella voi päätellä, että 1960-luvun alun pukeutuminen oli sidoksissa vallalla oleviin pukeutumisohjeisiin. 1960-luvun alun naisten pukeutumista hallitsivat hameet, puserot, jakut, mekot ja esiliinat. Suoralinjainen, polveen ulottuva hame tai mekko katsottiin sopivimmaksi asuksi kouluun, kotiin, töihin ja juhlaan. Naisten oli mahdollista käyttää hameen tai mekon sijaan housuja esimerkiksi urheillessa, eteenkin hiihdettäessä tai luistellessa (Ks. Turunen 2011: 389–392).

Kuva 4. Äiti ja tytär kotiasuissa 1960-luvulla lähiökerrostalon parvekkeella.

Vielä 1960-luvulla arki-, juhla- ja työpukeutuminen erottuivat toisistaan voimallisesti (Iltanen 2005: 184; Aikasalo 2000: 199–122; Savolainen 2011: 69). Valokuvissa naisten päällä esiintyvät yksinkertaisesti leikatut ja materiaaliltaan arkiset vaatteet, kuten hame, mekko, pusero, huivi ja esiliina, jotka voidaan katsoa kodin indekseiksi. Haastateltavista Maarit ja Leena kertoivat heidän äitiensä pukeutuneen kotona mekkoon tai hameeseen ja puseroon ja asuun kuului myös usein essu ja päähuivi (Kuva 1.). Se oli tyypillinen naisen kotiasu heidän ollessa lapsia 1960-luvun alussa. Siisteyttä pidettiin arkipuvun tärkeimpänä ominaisuutena, sen jälkeen tuli tyylikkyys. Kotitöitä tehdessä puettiin työtakki tai essu suojaamaan siistimpiä vaatteita. (Aikasalo 2000: 119–121, 124–125; Savolainen 2011: 69.) Materiaaleina suosittiin helposti pestävää ja silitettävää puuvillaa enemmän kuin villaa. Tekokuituneuloksia alettiin suosia 1960-luvulla niiden helppohoitoisuuden ja nopean kuivumisen takia. (Aikasalo 2000: 160.)

Kuva 5. Tytär, äiti ja isä pyhävaatteissa kylässä isovanhemmilla kaupungin laidalla 1960-luvulla.

Valokuvat vahvistavat naisten muistoja siitä, kuinka kylään tai kaupungille lähdeettäessä oli tapana pukea ”parempaa päälle” eli pyhävaatteet (Kuva 2.). Tällöin asuun kuului naisilla vähintään polvipituinen kapeahko hame, siisti yksinkertainen yläosa, sukkahousut, kylmällä säällä suoralinjainen takki, huivi ja hansikkaat sekä nahkakengät ja pieni käsilaukku. Tällaista asua haastateltavat kutsuivat kävelypuvuksi. Aikasalo (2000: 121) nimittää tätä pukua sunnuntai- tai vierailupuvuksi, joka oli parempi naisten kokopuku. Haastateltavista Tuula kuvasi 1960-luvun naisten pukeutumista seuraavasti: ”60-luvulla on ollu sellasia häivähdyksiä semmosesta sodan jälkeisestä elämästä ja siinä tietynlaisessa pitäytymisessä tietynlaiseen roolipukeutumiseen.” (Tuula). Tuulan mainitsemaan pitäytymiseen ja roolipukeutumiseen viittaa myös erään housukyselyyn vastanneen naisen muistelmä nuoruuden pukeutumisestaan 1960-luvulla. Vastauksessaan hän kuvailee, kuinka hänelle oli nuorena tärkeää, että laukku ja kengät olivat samanväriset ja sopivat hyvin yhteen. (SKS KRA Housut 13. 2006, synt. 1943) Monilla hyvin pukeutuneilla aikuisilla oli tapana läpi 1960-luvun käyttää yhteensopivia asusteita. Moni nuori nainen pukeutui vapaammin, mutta saattoi silti päätyä samanväriseen baskeriin, kenkiin ja laukkuun. (Savolainen 2011: 69–70.)

Haastateltavat sekä kyselyyn vastanneet muistelivat vastauksissaan, mikä oli 1960- ja 1970-luvuilla soveliasta pukeutumista. Pukeutumisoppaita ja niistä löytyviä pukeutumishojeita ei niinkään muisteltu, vaan muistoihin oli painunut sanomattomat soveliaisuusnormit pukeutumisessa. Kuva-analyysikuvissakin näkyi pukeutumisen tapakulttuuri. Kuvissa esiintyvien vaatteiden mallista, istuvuudesta, materiaalista, käyttäjästä ja käyttökontekstista pystyi päättämään, kuinka oli soveliasta pukeutua eri tilaisuuksiin. Menneitä muistellessa naiset kertoivat, kuinka nuorilla naisilla oli halu rikkoa kirjoittamattomia pukeutumisääntöjä. Kuvien indeksit ja konnotaatiot kertoivat samaa kuin naisten muistelmat siitä, miten haluttiin erottua vanhemmasta sukupolvesta. Erottumisen konkreettisina välineinä olivat muun muassa juuri naisten housujen käyttö vapaa-aikana ja nuorten naisten pipon käyttö talvella. Haastateltavat kertoivat ja näyttivät valokuvistaan kuinka heidän mielestään vanhemmilla naisilla, kuten heidän äideillensä oli käytössä vain hattuja. Haastateltavat muistelivat että he itse valitsivat mielummin pipon, joka merkitsi heille nuoruutta ja erottumista.

Pukeutumisen tapakulttuuriin liittyy vahvasti juhlapukeutuminen. Haastatteluissa sekä housukyselyn vastauksissa kertojat painottivat, että naiselle juhla-asuksi katsottiin sopivan paremmin mekko tai hame kuin housut. Muutama housukyselyyn vastannut nainen kuitenkin kertoi, kuinka oli teettänyt 1960-lopulla tai 1970-luvulla itselleen housuasun juhliin. Poikkeuksellinen asuvalinta joutui usein arvostelun kohteeksi, asun sopimattomuutensa vuoksi kyseiseen tilaisuuteen. Housukyselyyn vastannut nainen muistelee ensimmäisiä juhlahousujaan ja niiden saamaa huomiota seuraavasti:

Ensimmäinen varsinainen housupukuni (jersey, punainen) ostin vasta 1971, aikana jolloin housupuvut olivat muotia. Teetin valkopohjaisen, pienikuvioisen (pienenpieniä punaisia kukkia) puseron ja olin asuuni todella tyytyväinen. Upouusi housupuku päällä menin sitten isäni 60-vuotispäiville. Kaikki läsnä olleet naiset onnittelivat hyvästä valinnasta, mutta patavanhoillinen tätini, isän sisko Jyväskylästä, piti nuhdesaarnan tilaisuuden arvoon (kotijuhlat!) sopimattomasta pukeutumisesta. Onneksi osasin ottaa asian lähinnä huumorin kannalta... (SKS KRA Housut 397. 2006, synt. 1943)

Suomalaisen pukeutumisen tapakulttuuriin kuuluu myös ylimääräisen koreilun välttäminen. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa tavallinen kansa ajatteli vielä uutuustuotteiden ja -vaatteiden hankinnan olevan turhamaista ja tuhlailevaa, mikä kertoo materiaalistien arvojen nostamisesta hengellisten arvojen yläpuolelle. Tällöin ajateltiin, että maallinen on turhaa ja sellaisenaan syntistä kansanteologisesta kansankulttuurin näkökulmasta. Muotivirtauksia seuraavaa naista pidettiin jopa kevytmielisenä. (Aikasalo 2000: 140.) Lönnqvist (2008) väittää, että muoti ei ole saanut aikoinaan Suomessa äärimmäisiä muotoja ja että Suomen porvarikulttuuri on ollut kehittymätöntä. Hänen mukaansa Suomen kaltaisille uusille kansoille on sopinut maltillisempi ja demokraattisempi muoti. (2008: 53.) Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet puhuivat juhlapukeutumisen olleen maltillista eivätkä he korostaneet muutenkaan koristautumista. Esimerkiksi juhlavaatteiden kankaat olivat usein kuviollista puuvillaa. Juhliin ylipukeutumista pidettiin pahempaan asiana kuin alipukeutumista.

Vaikka nuoret naiset omaksuivat housujen käyttöä ahkerasti, niin pukeutumisen tapakulttuuriin kului vielä 1970-luvulla, että naisten tuli saapua mieluummin hameessa tai mekossa ravintolaan. Housukyselyyn vastannut muistelee, että vanhempi naistarjoilija passitti hänet ulos ravintolasta, vaikka hän oli päässyt jo ovimiehenkin ohitse siisteissä farmareissa. (SKS KRA Housut 184. 2006, synt. 1945) Toinen housukyselyyn vastannut taas muistelee että, ”Muutamia tasokkaimpiin ravintoloihin tai tanssipaikoihin ei saanut tulla housupuku yllä, ei ainakaan farkut. Myöhemmin siistit housut kelpasivat ravintoloiden iltatilaisuuksiin.” (SKS KRA Housut 146. 2006, synt. 1946).

Työpaikkojen pukeutumisen tapakulttuuriin kuului 1960- ja 1970-luvuilla siisti ja asiallinen pukeutuminen. Naisen työasu muodostui usein hameesta tai mekosta, siististä puserosta, neuleesta tai jakusta riippuen työpaikasta. Haastateltavista Maarit muisteli, kuinka 1960–1970-luvun vaihteessa koulussa kohistiin erään nuoren naisopettajan työpukeutumisesta, koska hänellä oli sen ajan työpukeutumisen normeihin liian lyhyt hame.

Housukyselyyn vastanneista kolme naista kertoivat pukeutumisen tapakulttuurista yliopistoissa. He kaikki olivat olleet Helsingin yliopiston opiskelijoita 1960-luvulla ja kokeneet yliopiston vahtimestarin tarkan katseen, kun tämä piti yllä tiukkoja pukeutumissääntöjä.

Housuennakkoluuloihin törmäsin kuitenkin 1965 syksyllä aloittaessani yliopiston. Suosin kyllä ajanmukaista geometrista tyyliä (musta polkkatukka), farkut, kalastajantakki ja boheemi turkoosi-siniraitainen jumbperi, jolla olin tehnyt säväyksen Lappeenrannan kesäyliopistossa. Käytin myös minihametta ja matkin Mary Quatin tyyliä. Mutta Helsingin yliopistossa tuli vahtimestari väliin kuin seinä. Olin kyllä kuuliaisesti käynyt rehtorin kättelyssä hame päällä, mutta yrittäessäni Fabianinkadun ovista opiskelija kuppilaan, minut käännytettiin ulos. Housut eivät kuulemma sopineet yliopistoon.

Ei auttanut se, että housut olivat skottiruutuista villakangasta, varsin ”ylelliset” minulla oli sievä mokkaturkki ja valkeat saapikkaat + valkea angoramyyssy. Olin liian ”raju!”.
(SKS KRA Housut 72. 2006, synt. 1946)

Vastajaat muistelivat, että rehtorin vastaanotolle ei ollut asiaa housuissa.

Naisopiskelijoiden oli saavuttava paikalle joko hameessa tai mekossa. Kirjojen kantovälineenä ei ollut sopivaa käyttää koria, sillä oltiinhan yliopistossa eikä torilla. Samainen nainen muisteli myös Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen pukeutumiskulttuurien eroja. Hän muistelee, kuinka 1960-luvun lopulla hän jännitti Jyväskylän yliopiston kesätentissä, miten tentaattori tulisi reagoimaan siihen, kun saliin marssi opiskelijoita lähinnä shortseissa ja farkuissa. Nainen muisteli yllättyneenä: ”Mitään palautetta ei tietenkään tullut - barbaarien yliopistossa...”. (SKS KRA Housut 397. 2006, synt. 1943)

Muutama housukyselyyn vastannut nainen muisteli pukeutumisen tapakulttuuria kristillisissä tapahtumissa kuten jumalanpalveluksissa. He muistelivat kokeneensa, että kirkollisiin tapahtumiin on parempi pukeutua hameeseen kuin housuihin. Eräs informantti toteaa, että hän pukeutuu edelleen hameeseen mennessään puhumaan hengellisiin tilaisuuksiin, ”Housut ovat mielestäni liian propagoivat (ainakin ne, mitä minulla on)”, hän pohti. (SKS KRA Housut 72. 2006, synt. 1946) Kuitenkin samainen vastaaja on vuonna

1979 astellut omaan tohtorikaronkkaansa mustat samettihousut jalassa. Itse väitöstilaisuuteen hän oli kuitenkin valinnut pitkän mustan hameen. Nämä esimerkit ilmentävät hyvin sitä, kuinka pukeutumisen tapakulttuuri on kontekstiinsa sidonnaista.

Naisten rikkoessa pukeutumisen tapakulttuurin kirjoittamattomia sääntöjä he saivat osakseen arvostelua. Haastattelujen ja housukyselyn vastausten perusteella ahkerimmat naisten pukeutumisen kommentoijat eivät olleetkaan toiset nuoret naiset, vaan vanhemmat naiset sekä kaikenikäiset miehet. Naiset kertoivat saaneensa kommentteja siitä, että heillä oli väärä vaatekappale päällään väärässä paikassa tai heidän hameen tai shortsien helmat olivat liian lyhyet. Haastateltavista Maarit muisteli mikroshortsi-kouluasuaan, ja kuinka hänen isänsä oli suhtautunut kielteisesti shortsien lyhyisiin lahkeisiin.

6 Vaatteiden hankinta ja kulutustottumukset

Suomen elinkeinorakenne muuttui sodan jälkeisinä vuosikymmeninä vauhdilla. Maaseutu koneistui, työvoimaa vapautui kaupunkiin nouseviin tehtaisiin ja työikäinen väestö muutti työn perässä maalta kaupunkiin. Palkkatyön yleistyttyä myös varallisuus kasvoi ja kulutustottumukset alkoivat hiljalleen muuttua, joten palveluita tarvittiin lisää. (Zetterberg & Kallio 2003: 863, 879; Meinander 2012: 358–359; Heinonen 2005: 146–147). Lönnqvistin mukaan (2008: 81) kaupungistuminen, teollistuminen, muuttoliike ja joukkoviestinnän synty on muokannut pukeutumistapoja.

Meinanderin (2012) mukaan elintason nousun myötä kuluttajien ei tarvinnut enää kiinnittää erityistä huomiota tavaroiden elinikään, vaan voitiin korostaa esteettisyyttä ja symbolista laatua. Kun tavaroiden menekki kasvoi, myös kuluttaminen kehittyi ja muuttui. Keski-ikäiselle mausta ja tyylistä tuli oman sosiaalisen aseman, varallisuuden ja elämäntapamuutoksen korostustapa. Tässä kulutuksen yksilöllistämisen vaatemuodilla oli tärkeä asema. Muoti oli 1960-luvulta lähtien muuttunut yhä kiivaammin, mallia saatiin elokuvien ja mainosten nuorista naisista, jotka ostivat mitä mieleen tuli ja nautiskelivat virvokkeita kahviloissa sekä polttivat juuri oikeaa savukemerkkiä. (Meinander 2012: 369.) Elintason nousun myötä nuoret pääsivät nauttimaan ennennäkemättömästä aineellisesta

hyvinvoinnista (Heinonen 2005: 164). Meinanderin ja Heinosen kuvaama kehitys on paikkansapitävää, mutta Aikasalo (2000: 204) muistuttaa, että sota-aika ja sitä seurannut tavarapula olivat vaikuttaneet ihmisten asenteisiin vaatetusta kohtaan. Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset eivät korostaneet erityisesti kulutuksen kasvua ja aineellisen hyvinvoinnin kasvavaa runsautta. Haastateltava Leena kertoi, että heillä näkyi vielä hänen lapsuudessaan ja nuoruudessaan 1960-luvulla sodan jälkeisen pula-ajan tavat; esimerkiksi vanha villakankainen vaate, jota oli säilytetty vuosikausia ulkoaitassa tai vintillä, purettiin osiin ja siitä tehtiin nuoremmalle sisarukselle uusi villakangastakki. Leena toteaaakin, että häneen on hitusen tarttunut mummojen ja äitinsä säästäväisyys.

1960-luvulla ostettiin yhä enemmän valmisvaatteita, mutta kotona tapahtuva vaatteiden ompelu, neulominen ja korjaus oli yleistä. Ompeluharrastuksesta ei niinkään kerrottu muille ikätovereille, vaan se oli osa tavallista arkea. Usein siihen liittyi perheen tai oman varallisuuden vähäisyys, vanhempien muistot sodan pula-ajasta ja käsityöt olivat myös ajanvietettä. 1960-luvulla pukeutumisella osoitettiin omaa varallisuutta ja asemaa (Aikasalo 2000: 135), joten tuolloin ei ollut tapana paljastaa vähävaraisuuttaan kertomalla vaatteiden runsaasta kotiompelusta. Itsetekemisen on katsottu olleen elämäntapavalinta ja muotia etenkin 1970-luvulla, mikä sai tilaa niin sanoma- kuin aikakauslehdissä (Sarantola-Weiss 2011: 93). Kotiliedessäkin julkaistiin 1960-luvulla ompeluohjeita ja mainittiin ompeluharrastuksen olevan ”pop” (Aikasalo 2000: 186).

Kovinkaan moni haastateltava tai housukyselyyn vastannut ei maininnut käyttäneensä ompelijaa nuoruudessaan. Ompelijan käyttö ei ollut enää siis kovinkaan yleistä nuorten naisten keskuudessa 1960-luvulla. Ompelijan käyttö liitettiin tärkeisiin juhliin kuten rippi-, ylioppilas- ja hääjuhliin, joihin saatettiin joskus teettää mekko tai housupuku juhla-asuksi. Ompelijaa pidettiin enemmänkin varakkaampien ja vanhempien naisten käyttämänä palveluna.

Mut kyl se äiti teetti myös aika paljon vaatteita, et se niin kuin tykkäs et niin kun jotkut juhlat oli niin sit teetettiin jotain mekkoo ja semmosta.
(Maarit, synt. 1957)

Maarit muistelee, että heillä äiti käytti ompelijaa juhlavaatteita hankittaessa. Maaritin perhe oli varakkaampi, isä työskenteli rehtorina ja äiti myyjänä, joten vaatteet hankittiin enimmäkseen valmiina tai ompelijalta. Äiti myös neuloi vaatteita ja asusteita jonkin verran. Ompelijan käyttö oli yleisempää vanhemmassa sukupolvessa. Aiksalon (2000: 246) mukaan valmisvaatteet olivat vasta tulossa ja kotiompelu ja ompelijalla teettäminen oli halvempaa sekä siihen oli totuttu.

Aikasalo (2000: 194, 198–199) esittää Kotilieden mainonnan perusteella, että valmisvaatteiden suosio alkoi kasvaa jo 1960-luvulla Suomessa. Valmisvaatteita oli monen hintaisia, mutta keskimäärin valmisvaatteet olivat kalliimpia kuin ompelijalla teetetyt vaatteet, mutta kuitenkin halvempia kuin kaupunkien ateljeissa teetetyt vaatteet. Siirtyminen valmisvaatteiden käyttöön tapahtui hiljalleen ja samoista vaateliikkeistä saattoi sekä ostaa valmisvaatteita että teettää vaatteita. Valmisvaatteiden käyttö yleistyi ensin keskiluokan keskuudessa kaupungeissa ja vasta myöhemmin maaseudulla, koska ompelijat olivat vielä halvempia suhteessa kaupasta saataviin valmisvaatteisiin. Varallisuuden määrä on ollut merkittävä tekijä valmisvaatteiden yleistymisen kannalta. (Aikasalo 2000: 198–200.) Valmisvaatteiden yleistyessä niihin liitettiin muodikkuuden leima ja niissä alettiin käyttää tuotemerkkejä. Tämä johti siihen, että naiset puntaroivat entistä enemmän sitä, ostaako valmiin varakkuutta ja muodikkuutta viestivän vaateen vai tekeekö itse ja pitää sen omana tietonaan. (Aikasalo 2000: 246.) Haastateltavista Tuula mainitsi ettei ollut tapana kertoa, oliko vaate kaupasta ostettu vai itse tehty. Asia pidettiin mieluummin omana tietona, koska ei haluttu paljastaa oman tai perheen taloudellista tilannetta.

Vaikka varallisuus kasvoi ja vaatteita hankittiin yhä useammin valmiina kaupasta, niin vaatteita ostettiin edelleen enimmäkseen tarpeeseen ja muiden perustarpeiden ollessa kunnossa. Aiksalon (2000: 199) mukaan pikkukaupungin pukinemyymälän asiakas pyrki ennen kaikkea ostamaan muodikkaita, pitkäikäisiä, kauniita ja laadukkaita vaatteita. Kalliimpien vaatteiden hankinta on jäänyt monelle mieleen, kuten haastateltavat Tuula ja Leena kertovat uuden vaateen saannista seuraavasti:

Tuula: Nimittäin mä muistan aivan selvästi kun mä olen saanut valmiin takin.

Haastattelija: Niin kun kaupasta valmiin?

Tuula: Nii kaupasta valmiin takin. Voi mä muistan sen hetken. Oli kevät, se ostettiin nykyisen Halosen silloisen Askon tavaratalosta. Se oli limen, aika kirkkaan vihreä ja se oli A- mallinen ja siinä oli jännät metalliset klipsikiinnikkeet ja se oli vähän sellaista paksumpaa kun popliini, jännää, ei telttakangasta, mut se oli sellanen jähmeä. Tohon vähän polven yläpuolelle, A-mallinen takki. Voi jestas, uusi takki kaupasta

(Tuula, synt. 1954)

Tämmösen mä muistan ku ne ylioppilasvaatteet ostettiin, ne ostettiin sit kaupungista, just tämmöset paremmat juhlavaatteet, ehkä niin kun niitä lähdettiin ostaan sinne kaupunkiin.

(Leena, synt. 1952)

Naisten takit olivat tavallisimpia valmiina ostettuja vaatekappaleita, kun taas juhlavaatteet teetettiin edelleen useammin ompelijalla tai ostettiin suuremmista kaupungeista (Aikasalo 2000: 200).

Naisten kertomusten pohjalta voi päätellä, että kaupasta ostettuja valmisvaatteita pidettiin siis varallisuuden merkinä. Aikasalo (2000: 199–200) mainitsee, että varallisuuden määrällä tai kasvulla on ollut merkitystä valmisvaatteiden yleistymiseen. Mahdollisuus hankkia valmisvaatteita liittyi siihen, että nuorten naisten vanhemmilla oli työnsä puolesta mahdollisuus hankkia tavarataloista tai putiikeista enemmän vaatteita jälkikasvulleen tai oma varallisuus kasvoi työelämäään siirtymisen johdosta, jolloin pystyi itse päättämään vapaammin, mitä osti päälle pantavaksi. Valmisvaatteiden symbolista merkitystä vahvistaa mielestäni myös se, että naisille on jäänyt vahvasti mieleen jonkin kalliimman vaateen hankinta nuoruudestaan. Haastateltavien kertomuksista nousi esiin ylpeyden ja tärkeyden tunne; he tunsivat itsensä hienoiksi ja myös joukkoon kuuluviksi.

Valmisvaatteiden ostoon liittyi vahvasti se, että oli varaa kuluttaa rahaa valmisvaatteisiin, kun taas itse ompelua korostettiin, kun koettiin rahojen olevan tiukassa. Maarit muisteli, että hänellä oli luokkatovereidensa tavoin aika paljon vaatteita. Hän pohti sen johtuneen

perheensä hyvästä taloudellisesta tilanteesta ja äidin työpaikasta vaateliikkeessä. Tuula taas kertoi tehneensä paljon vaatteita itse perheen tiukan toimeentulon takia. Tuula kertoi, ettei hänellä ollut paljoa vaatteita ja näytti valokuvistaan, kuinka hänellä on samat vihreät leveälahkeiset housut useassa kuvassa vuodesta toiseen.

Tota, jos nyt ilman kuvia muistelen niin mua leimas se että, me oltiin varaton perhe. Mut nyt jälkikäteen ymmärrän niin, halusin pukeutua siististi, jos en nyt muodin mukaisesti niin persoonallisesti, siististi ja jonkin verran muotia seuraillen. Mut en niin kun mitenkään muotifriikkinä. Ja tota siinä se on yhdistäminen, pukeutua persoonallisesti ilman rahaa ja jokseenkin aikakaudelle sopivasti. No sehän sit aiheutti sitten sen, että tota mä olin käsitöissä aika hyvä vai pakkoko sen ajo, niin sitten mä tein hirveesti itse vaatteita, käytännössä lähes kaiken. Ja tota ei pöllömpi homma. Ja se poiki sit sen, et teki omille lapsilleenkin, ensimmäiselle lähes kaikki haalarista lähtien. Niin tota se rahan niukkuus ja sen, että piti keksiä, kun ei ollut tai ei kaupasta voinut saada, hommata ja ulkotakkikin piti vaan tehdä, eli se on varmaan sellasta luovuutta ruokkinut.

(Tuula, synt. 1954)

Haastatteluun osallistuneista Tuula ja Leena sekä muutama housukyselyyn vastannut nainen kertoivat sekä ostaneensa että tehneensä itse vaatteita nuoruudessaan. Valmisvaatteiden yleistyessä ja heidän oman varallisuuden kasvaessa he siirtyivät enemmän valmisvaatteiden käyttöön. He kertoivat äitiyden myötä palanneensa kotiompelun pariin tiukentuneen taloudellisen tilanteen vuoksi. Kaupasta ostetut lastenvaatteet olivat liian hintavia monelle nuorelle perheelle ja kangaskaupasta ostetut kankaat ja tarvikkeet olivat selvästi halvempia. Naiset pitivät ompelutaitoa arvossa ja hyvänä taitona, sillä lapsiluvun lisääntyessä myös kulutus kasvoi, jolloin säästäväisyys oli tarpeen.

Naisten siirtyminen palkkatyöhön on kasvattanut heidän varallisuuttaan ja omaa päätäntävaltaansa, mikä on heijastunut pukeutumiseen. Kun tekniikka ja teknologia kehittyi ja yhteiskunta alkoi muuttua maatalousyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi, muuttuivat siis myös elämäntavat (Zetterberg & Kallio 2003: 863). Heinonen (2005: 147) on maininnut, että 1960-luvulla kulutusmahdollisuudet tasa-arvoistuivat. Kaupunkiyhteiskunnan odotusten ja kulutuksen kasvun myötä yhä useampi perheellinen nainen hakeutui töihin. Työelämä avasi naisille uusia sosiaalisia mahdollisuuksia, vähensi naisten taloudellista riippuvuutta miehistä ja mahdollisti tasa-arvopyrkimyksiä (Meinander 2014: 367–368; Heinonen 2005: 153). Nuoret, jotka kävivät

palkkatyössä, pystyivät vaikuttamaan enemmän siihen, mihin käyttivät ansionsa ja millaisia vaatteita ostivat, kun taas työssä käymättömät nuoret joutuivat alentumaan vaatteiden kustantajien eli vanhempien toiveisiin vaatteiden suhteen (Juuti 2011:21). On huomioitava, että näitä työssäkäyviä nuoria oli entistä enemmän, sillä suuret ikäluokat astuivat tällöin työelämään ja alkoivat itse hallita kuluttamistaan, mikä on liitoksissa vaatetusteollisuuden nousuun. (Grönlund 2005: 27). Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset kuvasivat tätä sillä, että he pystyivät päättämään itse, millä summalla he ostivat esimerkiksi ruokaa ja montako markkaa he laittoivat uuteen takkiin tai housukankaaseen. He myös kokivat, että itse hankituilla rahoillaan he saivat ostaa sellaisia vaatteita kuin itse halusivat. Yhteiskuntarakenteen muutos näyttäytyi kertojien mielestä myös niin, että 1960- ja 1970-luvuilla nuoret naiset haaveilivat usein koulutuksen, työelämän ja perheen yhdistämisestä ennemmin kuin vain kotiäidin roolista.

Suomalainen yhteiskunta astui uuteen aikaan 1960-luvulla, sillä tuona aikana tapahtui modernin yhteiskunnan läpimurto (Heinonen 2005: 163). 1960-luvun arkipäivää siis leimasi kulutus ja mainonta, kun vielä 1950-luvulla vallitsi vielä voimallisesti jälleenrakennus ja suhteellinen niukkuus. Kulutus kasvoi kaksinkertaiseksi 1950-luvun alusta 1970-luvun puoliväliin mennessä. Yhteiskunnan ja talouden dynamiikka muuttui, kun tuotantokeskeinen ajattelu oli vaihdettava vastaamaan vapaa-aikaa ja kulutusta mukailevaksi. (Peltonen, Kurkela & Heinonen 2003: 9.) 1960-luvulla suuret ikäluokat siirtyivät työelämään ja levittivät nuorisokulttuuria yhä laajemmalle kuluttamalla palkkansa vapaa-aikaan, populaarikulttuuriin, nautintoaineisiin ja vaatteisiin. Nuoria oli siis paljon ja heillä oli entistä enemmän rahaa käytettävissään. (Savolainen 2011: 65; Grönlund 2005: 27.) Heinonen toteaa, että ”Ihmiset eivät saa kulutuksen mallejaan ja elämäntyylyjään tyhjästä, vaan ympäröivällä yhteiskunnalla on olennainen merkitys.” Hän toteaa myös, että nuoret ja lapset ovat erityisen alttiita omaksumaan malleja ympäröivästä yhteiskunnasta, ja mainonta opastaa heitä kohti kulutuskulttuuria. Suomessa 1960-luvulla uusi moderni kulutusyhteiskunta yllytti ihmisiä sopeutumaan uudenlaiseen materialistiseen ja vauraampaan ympäristöön. 1960-luvulla nuorista tulikin ensimmäisen kerran itsenäinen mainonnan kohderyhmä. (Heinonen 2003: 113, 133.)

Populaarikulttuurin muodot muuttuivat, yleistyivät ja jakautuivat alalajeihin. Nuoriso ohjaili siis kuluttajakäyttäytymisen suuntaa. Nuorilla oli halun ja syyn lisäksi ensi kertaa mahdollisuus valita. (Aunesluoma 2011: 11–12.)

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet eivät kuitenkaan korostaneet paljoa oman kulutuksensa kasvua. Useat mainitsivat niukkuuden, vähän varallisuuden ja säästäväisyyden. Kulutuksen kasvua tukivat naisten kertomukset valmisvaatteiden ostosta ja muistelut siitä, käytettiinkö rahat vaatteisiin vai ruokaan. Kulutus kasvoi, mutta mielestäni on syytä korostaa sitä, että edelleen säästäväisyyttä pidettiin hyveenä ja vaatteita ostettiin tarpeeseen. Niiltä odotettiin myös kestävyyttä ja pitkää ikää. Kulutuksen kasvu heijastui mielestäni eniten Maaritin kertomuksista, joissa hän mainitsi, että hänellä ja hänen ystävillään oli suhteellisen paljon vaatteita. Hän kuitenkin mainitsi myös, että hänen oma perheensä oli hieman parempituloinen kuin monet muut perheet samassa kaupungissa, joten heillä oli varaa ostaa enemmän vaatteita. Yhteiskunnallisten muutosten, elintason nousun ja elämäntapojen muutoksen yhtenä huipentumana oli, että naiset siirtyivät vaatteiden tekijöistä enemmän kuluttajiksi. (Turunen 2004: 8)

Samalla kun teollisesti valmistetut vaatteet yleistyivät, alkoi vaatteiden hankintaan liittyä piirteitä modernista kuluttamisesta. Modernin kuluttamisen piirteenä on pidetty sosiaalisten suhteiden ja identiteetin osoittamista merkkitarvikkeiden avulla. Ostaminen liittyy vahvasti kaupunkikulttuuriin aivan kuten muotikin. Ostoksilla käynnin ja yleisestikin kaupunkielämän peruskokemus on anonyymin ja liikkuvan ihmismassan ympäröimänä oleminen. Nykypäivän ostaminen ja ostoksilla käynti oli esimerkiksi Kotiliesi-lehteä seuratessa vasta tulossa. (Aikasalo 2000: 251–252.) Mielenkiintoista on, että haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet eivät puhuneetkaan shoppailusta. Useallakaan naisella ei ollut varaa hankkia usein ja paljoa vaatteita, ennemminkin panostettiin laatuun ja ostettiin tarpeeseen. Ainoastaan haastateltavista Maarit mainitsi, että hänellä oli suhteellisen paljon vaatteita, mutta hänkään ei erityisemmin mainostanut shoppailuunsa, vaan ennemminkin äidin työskentely vaatekaupassa myötävaikutti vaatteiden hankintaa.

Kasvavaa kuluttamista alettiin vastustaa joissakin piireissä jo 1960-luvun lopulla. Kulutusta vastustavaa sanomaa levitti Yhdysvalloista levinnyt hippiliike (Peltonen, Kurkela & Heinonen 2003:11). Haastateltavista Maarit ja Tuula mainitsivat hippikulttuurin vaikutusten ulottuneen jonkin verran heidän pukeutumiseen ja ajatusmaailmaan. Hippiliike ei saanut Suomessa yhtä vaikuttavia muotoja kuin muualla länsimaissa, mutta pukeutumisessa se näkyi, kuten myös nuorisokulttuurin ajatusmaailmassa, johon kuului oleellisesti valtakulttuurin vastustaminen ja protesti vallitsevia arvoja vastaan (Salasuo 2003: 103). Talouskasvun huippuvuosia seurasi taantuma, joista merkittävin koettiin 1970-luvun puolivälissä (Aunesluoma 2011: 8). Jos yhdistetään 1960- ja 1970-luvuilla Suomessa vallinnut säästäväisyyden ihannointi, muistot pulasta, nuorison suosiman hippiliikkeen kulutusvastaisuus ja 1970-luvun talouden vaihtelut, haastateltavien ja housukyselyyn vastanneiden naisten kertomuksiin nuoruudestaan on ymmärrettävä, että Suomessa kulutus toki kasvoi muuttuneen yhteiskunnan mukana, mutta 60-70-luvuilla nuoruuttaan eläneet eivät kokeneet tätä aikaa yhtä kulutuskeskeiseksi kuin esimerkiksi Peltonen, Kurkela & Heinonen (2003: 9) antavat ymmärtää kertoessaan kulutuksen kasvusta ja mainonnasta.

7 Nuorten naisten pukeutuminen 1960- ja 1970-luvuilla

Nuorisokulttuurin on sanottu vallanneen Suomen vasta 1960-luvun lopulla, kun nuoret nousivat avoimesti kyseenalaistamaan tottumuksia, ajattelutapoja ja auktoriteetteja. 1960-lukua onkin nimitetty nuorison vuosikymmeneksi. Nuoret heräsivät vaatimaan osaansa yhteiskunnassa muun muassa elintason nousun ja kasvavan vapaa-ajan myötä.

(Heinonen 2003: 113; Aunesluoma 2011: 10.) Modernin elämäntavan yleistyminen näkyi pukeutumisen muutoksena etenkin nuorten keskuudessa. Moderniin elämään katsotaan kuuluneen niin rationaalisuuden, järkevyyden korostamisen kuin myös individualistisen ja yksilöllisen ajattelutavan, jossa ihmisillä on vapaus toteuttaa itseään ja omia tavoitteitaan. Pukeutumisen on uskottu kuuluvan kenttään, jossa ihminen voi ilmaista omaa ainutkertaisuuttaan. Rationaalisuuden ja individualismin välillä on kuitenkin ristiriita, sillä rationaalisuus luo sääntöjä, jotka rajoittavat yksilönvapautta. Modernin elämän ristiriitaisuus on siinä, että yksilö pyrkii henkilökohtaiseen vapautumiseen ja toisaalta rationalismiin nojaavaan kurinalaisuuteen. Yhteiskunnan muuttuminen ja varallisuuden kasvu loivat taloudelliset edellytykset yksilöllisyyden toteutumiselle. (Aikasalo 2000: 271, 274.) Nuorisomuodin leviäminen tarvitsi modernin elämän yksilökeskeistä ja vapaata kenttää, jossa nuoret näyttivät vapautensa ja yksilöllisyytensä muun muassa pukeutumalla eri tavalla kuin vanhempi sukupolvi. Rationaalisuus näkyi taas pukeutumisen järkevöitymisenä ja ahtaiden pukeutumismuotien höllentymisenä.

Nuorisomuodin syntyyn on vaikuttanut myös muodin peruspilareiden muuttuminen. Simmelin mukaan muoti ilmentää yhteiskunnan sosiaaliluokkia. Yläluokan ja alaluokan erottaa muodista, ja kun yläluokan muoti leviää suurempaan tietoisuuteen, on yläluokka jo muuttanut pukeutumistaan. Simmel korostaa myös alaluokan tarvetta pyrkiä ylöspäin matkimalla yläluokkaa (Simmel 1986: 26, 31.) 1800–1900-lukujen vaihteessa muoti käsitettiin pitkään vauraan yläluokan joutilaaseen elämäntapaan kuluvana kerskailun muotona. Asiaan kuului myös, että alemman yhteiskuntaluokan naiset yrittivät kopioida vauraampien naisten tyyliä. Tällainen ajattelumalli on vaikuttanut muodin tutkimiseen 1980-luvulle saakka. (Turunen 2011: 39.) Pierre Bourdieun (1985) mukaan muodin lainalaisuuksiin kuuluu myös distinktio. Muoti on viimeisin ero, joka erottaa ylemmän luokan alemmasta luokasta.

Kun luokkien välinen ero poistuu ja muoti on yleistynyt kaikkiin kansanryhmiin, on kyseinen muoti-ilmio nollapisteessä. (Bourdieu 1985: 172–173.)

Simmelin ja Bourdieun hierarkkiset mallit muodin kiertokulusta on myöhemmin kyseenalaistettu, sillä todellisuudessa muodin leviäminen ei ole ylhäältä määrättyä, kuten teorioissa annetaan ymmärtää (Turunen 2004: 3). Nuorisomuoti on hyvä esimerkki siitä, miten muoti ei enää mukaillut Simmelin ja Bourdieun hierarkkisia muodin kiertokulun malleja. Mallia pukeutumiseen ei katsottu enää eliitiltä, vaan eliitistä ja vanhemmasta sukupolvesta haluttiin erottua, mitä ilmaistiin muun muassa pukeutumisella. Muodin hierarkkisen kiertokulun mallia voi mukailla suomalaiseenkin muotiin, sillä Marimekko oli alun perin suunnattu koulutetulle eliitille, mutta tasaraitapaidan vallattua markkinat ja kaikki kansanryhmät, oli Marimekkokin muodin nollapisteessä eliitin silmin (Turunen 2004: 2-3). Nuorison näkökulmasta taas Marimekon tasaraitatuotteet erottelivat nuorison ja vanhemman sukupolven toisistaan, jolloin tasaraitamuoti ei enää tullut ylhäältä päin. Ruotsalaisen pukeutumisen tutkijan Maja Jacobsonin mukaan lopullinen muutos pukeutumisessa tapahtui vuoden 1968 liikehdinnän myötä. Vuoden 1968 jälkeen vaatteilta odotettiin yksinkertaisuutta, käytännöllisyyttä ja mukavuutta. Eleganssi ja hyvä maku oli jäänyt vähemmälle huomiolle pukeutumisessa. Ne miellettiin kuuluvaksi elitistiseen ja porvarilliseen yhteiskuntaan, jota vastaan hyökättiin. (Aikasalo 2000: 258.)

Nuorisokulttuurin on sanottu lähteneen liikkeelle Lontoosta ja vallanneen maailmaa yhä laajemmalti 1960-luvulla (Stevenson 2012: 172; Savolainen: 81). Lontoon nuoret käänsivät selkänsä järjestelmälle ja Lontoo muuttui entistä vapautuneemmaksi ja vallankumouksellisemmaksi. Nuoriso koki muodin olevan aikuisten luomaa, jäykkää ja tylsää. Nuorisokulttuurin henkeen kuului vapautuminen, seksuaalinen vallankumous ja minihameet. 1960-luvulla matkustelu lisääntyi, maailmankuva avartui ja shokeeraamisen halu lisääntyi. (Stevenson 2012: 172.) Suomessa nuorisomuodin nopea leviäminen tapahtui siis vasta 1960-luvun puolivälin jälkeen (Iltaanen 2005: 178). Nuoret halusivat erottua vanhemmistaan ja pukeutua eri tavalla. Nuorisomuodiksi miellettiin se, mitä nuoriso itse halusi. Kuitenkin vielä 1960-luvun alussa nuoriso kuitenkin näytti suhteellisen samalta keski-ikäisiin verrattuna. Nuorten tyttöjen vaatteissa oli enemmän värejä

ja kuvioita, mutta leikkaukset olivat samanlaisia kuin aikuisillakin. Nuorten vaatteiden leikkaukset olivat suhteellisen samanlaisia kuin aikuisillakin, ja nuoriakin kehoitettiin pukeutumaan tyylikkäästi, koska se oli asiallista. Tyylikkyyden saavutti helpoiten valitsemalla oikeita malleja ja oikeita kankaita käyttötarkoituksen mukaan. (Aikasalo 2000: 101.)

Haastateltavien ja housukyselyyn vastanneiden sekä kuva-analyysin johtopäätöksistä voi havaita, että nuorilla naisilla oli halu erottua vanhemmasta sukupolvesta. Usein halua erottua vanhemmistaan ja kuulua nuorisoon kutsuttiin kapinaksi.

Nii tota siinä varmaan rikottiin vanhemman kansan mielipidettä kovastikin, mut sehän oli sellasta kapinaa. ... Mut sit tuli vaihtoehdoks ne housut, nii olihan sekin et naisilla housut, nii tiettyä kapinaa.
(Tuula, synt. 1954)

Kyllähän se sitä oli, et pois siitä vanhempien sovinnaisuudesta ja sellasesta
(Maarit, synt. 1957)

Naiset totesivat, että nuorison erottivat vanhemmasta sukupolvesta muun muassa seuraavat vaatekappaleet: housut, pipo, tenniskengät ja urheiluun tarkoitettut vaatteet. Kuva-analyysini vahvistaa tätä päätelmää. Analyysikuvassa näkyvä pipo ja housut ovat nuoruuden indeksejä, kun vaatekappaleen käyttäjä ja itse vaatekappale liitetään yhteen ja sovitetaan kontekstiin ja vallalla oleviin arvoihin ja asenteisiin. Syntyy siis konnotaatio. Nuoriso halusi vaatteilla erottua vanhemmasta sukupolvesta. Aikasalon (2000: 101) mukaan 1950- ja 1960-luvuilla oman iän huomioiminen pukeutumisessa tuli entistä tärkeämmäksi. Hänen mielestään pukeutumiselle esitettiin entistä enemmän vaihtoehtoja sekä erilaisia tyyleyjä. Samalla kun haluttiin pukeutumisen kautta erottua vanhemmista ihmisistä, haluttiin samaistua pukeutumisen avulla muihin samanhenkisiin nuoriin. Pukeutumisen avulla tämä erottuminen ja samaistuminen tapahtui samoilla vaatekappaleilla. Nuoret naiset halusivat korostaa pukeutumisella myös uusia ajatusmalleja, kuten tasa-arvoa ja katsoivat unisex-muodin olevan sopiva siihen tarkoitukseen. Vaatteiden ja asusteiden sukupuolisidonnaisuus oli siis hälventynyt ja viesti tasa-arvoajattelua. (Savolainen 2011: 80.)

Kuva 6. Nuori nainen housuasussa ja vanhempi nainen mekko yllään rintamamiestalon pihalla 1970-luvulla.

Haastateltavista Tuula kuvasi nuorten naisten vapaa-ajan pukeutumisen muutosta seuraavasti katsellessaan 1970-luvun kuvia: ”Joo, se vaihtui kyl voimallisesti.”

Haastateltavien kuvista ja muisteluista pystyin havaitsemaan miten voimallisesti uusi sukupolvi, joka oli varttunut 1960- ja 1970-lukujen taitteessa lapsista nuoriksi, vaihtoi hameet housuun. Myös Iltanen (2005: 180) nostaa esiin kuinka voimallisesti housut tulivat nuorten naisten vapaa-ajan vaatteeksi. Tuula kuvasi oman pukeutumisensa kehitystä katsellessaan omia nuoruudenkuviaan:

Vaikka jos ajattelis ilman näitä valokuvia, nii ajattelis et hirvee muutos, mutta ei se varmaan ollu 60-luvun lopusta 70-luvun loppuun, eli se 70-luvun muutos ei oo niin suuri ollut. Mut 60-luvulta 70-luvulle on ollu selkeesti isompi. 60-luvulla on ollu sellasia häivähdyksiä semmosesta sodan jälkeisestä elämästä ja siinä tietynlaisessa pitäytymisessä tietynlaiseen roolipukeutumiseen. Et sit 70-luku murti näin ajatellen. Mut ihmeen samanlaisesta nää näytti 70-luvun, ainakin 74–79 väli näytti aika samalta... Mut 60-luvulta 70-luvulle on muutos. Selkee.
(Tuula, synt. 1954)

Tuula koki vapaa-ajan pukeutumisen muutoksen tapahtuneen nopeasti nuorten naisten keskuudessa 1960-luvun lopulta 1970-luvun alkuun mennessä. Tuula pohti oman pukeutumisensa olleen kuitenkin koko 1970-luvun hyvin samantyyppistä.

Toinen erottumisen merkki housujen lisäksi nuorison ja vanhemman sukupolven välillä oli pipon käyttö, josta haastateltavat sekä housukyselyyn vastanneet kertoivat. Kaikki kolme haastateltavaa kertoivat, kuinka he itse käyttivät pipoa, mutta heidän äitinsä käyttivät ja käyttävät edelleen lähes aina hattua. Haastateltavista Leena, joka oli varttunut maalla, kertoi myös että hänen mummonsa ei taas käyttänyt pipoa eikä hattua vaan aina huivia: kesällä ohuempaa ja talvella paksumpaa villahuivia. (Ks. Savolainen 2011: 79.) Kolmas näkyvämpi erottumisen merkki oli tennarit. Haastateltavista Tuula kertoi käyttäneensä Adidaksen kolmiraitatennareita, mutta Maarit ja Leena muistivat kyllä tennarit nuorison kenkinä. He muistelivat itse käyttäneensä pääasiassa umpinaisia nahkakenkiä. Kangas- ja vaateollisuuden kehityksen myötä markkinoille tuli myös urheiluun suunnattuja vaatteita, kuten anorakit ja lyhyet vanulla varustetut pilottimalliset takit. Maarit muistelee, että hänen äitinsä ei urheiluhenkisistä vaatteista perustanut, vaan lenkille eli kävelyllä lähdettiin turkissa ja korkokengissä.

Ei, sillä oli aina hattu. Eikä sillä oo ikinä ollut mitään tuulipukua, ei ikinä. Ei edes vanhana. Eikä lenkkareita. Meidän äiti oli sellanen, et sillä oli aina korkokengät ja kulki turkissa. ...mökilläkin se oli aina hameessa tai mekossa.
(Maarit, synt. 1957)

Yksi erottumisen merkki nuorten ja vanhempien naisten välillä oli asenne sitä kohtaan, mitä vaateilta haluttiin. Nuorisomuodin kulmakiviä olivat mukavuus, hauskuus ja vaivattomuus (Kopisto 1997: 116). Marimekko edusti tätä ajatusmaailmaa, jossa vaateen tuli olla ennen kaikkea käytännöllinen, mukava ja väljä. (Aav, Kivilinna & Viljanen 2011: 43, 62.) Tasaraita-triikopaita edustaa tässäkin mielessä ajan henkeä, mukavuutta ja käytännöllisyyttä. Se oli luotu farkkujen pariin amerikkalaisten työläismiesten vaatteiden innoittamana mukavaksi vaatteeksi kenelle tahansa. (Aav, Kivilinna & Viljanen 2011: 80–81; Peltonen 2011: 109.)

Kotiliesi-lehdessä, jossa nuorisomuotiin suhtauduttiin varauksella, kritisoitiin nuorten pukeutumista välinpitämättömäksi. Lehden mukaan siisteys, kestävyys ja käytännöllisyys olivat nuorille vain sivuseikkoja ja nuoret pitivät tärkeämpänä muodikkautta ja tyylikkyyttä. Lehdessä esitetyt nuorisovaatteet olivat hyvin samantyyppisiä mitä aikuisillekin oli tarjolla. Opiskelijatyttöjä muistutettiin, kuinka huolimaton pukeutuminen ei todistanut vaateen kantajan vapautta vaan pikemminkin viesti välinpitämättömyyttä. (Aikasalo 2000: 101.)

Nuorison erilainen pukeutuminen oli kuitenkin hyväksyttyä vapaa-ajalla. Teollistumisen, kaupungistumisen ja elintason nousun myötä arkirytyt muuttuivat, vapaa-aikaa oli entistä enemmän käytettävissä sekä nuorison päätävävalta omista asioistaan kasvoi (Meinander 2014: 367-368). Nuoriso ottikin vapaa-ajan omaksi ajakseen ja päätti tällöin omasta pukeutumisestaan. Kouluissa ja työpaikoilla taas nuoret olivat oman kenttensä ulkopuolella ja sulautuivat vielä jossain määrin vanhemman sukupolven ylläpitämiin pukeutumismuutoksiin.

Kuva 7. Nuoret naiset 1960- ja 1970-luvun taitteessa lumisodassa.

Havaitsin aineistosta samantyyppisen seikan, sillä haastateltavien ja kyselyyn vastanneiden kertomuksista voi huomioda, kuinka sodan jälkeen syntyneet sukupolvet alkoivat nuoruusiässään rakentaa uudenlaista työssä käyvää, itsenäisempää ja rohkeampaa naismallia, joka halusi erottua vanhemmista sukupolvista. Naiskuvan muutoksen voi havaita nuorten naisten muuttuneessa vapaa-ajan pukeutumisessa. Nuorten naisten vapaa-ajan pukeutuminen oli entistä rennompaa. Naiset kertoivat valinneensa esimerkiksi rajoittavan hameen sijaan niin henkisesti kuin fyysisestikin vapauttavat housut. Naiset kokivat olevansa tasa-arvoisemmassa asemassa saadessaan valita itse päälle puettavat vaatekappaleet.

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet kertoivat nuorten naisten haaveilevan opiskelusta, työstä ja perheestä yhdessä.

No tota, kyllä mä luulen et ainakin se kaikki kaveripiiri missä mä olin niin oli suunnitellut niin että ne menee opiskelemaan ja töihin, et ei kukaan varmaan suunnitellut kotiäidin uraa.
(Leena, synt. 1952)

Naisten kertomuksista nousi esiin nuorten naisten into opiskella ja siirtyä työelämään, ja vasta tämän jälkeen alkoi perheen perustaminen. Moderniin elämään kuuluvan yksilöllisyyden myötä oman elämän hallinnasta oli tulossa länsimaisen ihmisen elämän keskeinen tavoite ja arvomaailman ydin (Aikasalo 2000: 274). Vanhemmille naisille oli riittänyt se, että työ oli perhe-elämää täydentävä tekijä, kun taas nuoremmat naiset näkivät sen osaksi tunne-elämää ja varsinaisen elämäntyön nähtiin olevan työelämässä. (Meinander 2012: 368–369.) Yhä useampi nuori nainen valitsi perheen perustamisen sijaan opiskelun, jonka mahdollisti nopea yhteiskuntarakenteen muutos. Tämä aiheutti monia muutoksia perhe-elämän rytmiin ja naisen asemaan yhteiskunnassa. (Meinander 2012: 359.) Naiskuvan muuttumista vahvistaa myös mediassa ja mainonnassa tapahtuneet muutokset. Kotiliedessä 1960-luvulla oli omat pukeutumisartikkelit kotiäideille ja virkanaisille. Kotiäideille suositeltiin kotitakkeja ja esiliinoja ja virkanaisille taas ehdotettiin jakkupukuja. (Aikasalo 2000: 128.) 1960-luvun alkupuolella nainen kuvattiin mainoksissa perheenemännän roolissa, kun taas vuosikymmenen loppua kohti mentäessä mainoksissa esiintyikin nuori ja rohkea naisseikkailijatar. (Heinonen 2003: 130.)

Naiskuvan muuttuessa kotiäidistä työssäkäyväksi äidiksi nuorten naisten elämänkaari muuttui. Elämänkaaren muutoksen voi havaita tarkastelemalla, kuinka haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet kertoivat pukeutumisestaan 1960- ja 1970-luvuilla. Monessa muistelussa kerrottiin, kuinka opiskelemaan lähtö muutti omaa pukeutumista, enää ei tarvinnut miellyttää tai täyttää vanhempien odotuksia pukeutumisessa vaan oma päätäntävalta kasvoi. Opiskeluvaiheen jälkeen muisteltiin, miten työelämässä odotettiin hameen käyttöä naisilta, mutta jo samassa kappaleessa housukyselyyn vastanneet saattoivat muistella, kuinka he olivat alkaneet pohtia housujen käyttöä raskausajan aikana töissä muiden odottavien työkavereiden kanssa. Iltanen (2005: 178) kertoo havainneensa, että ennen 1960-luvun loppua lastenvaatteista siirryttiin aikuisten vaatteisiin lyhyen

välivaiheen, ”neidon vaatteiden” kautta. Nuoruutensa 1960- ja 1970-luvulla eläneet kokevat, että nuorten vaatteita käytettiin paljon vähemmän aikaa kuin nyt 2010-luvulla. 1960- ja 1970-luvuilla useat naiset siirtyivät työelämään parinkymmenen ikävuoden tienoilla ja tällöin odotettiin erilaista pukeutumista kuin nuoruusvuosina ennen tätä, kun taas 2010-luvulla monikin yli 30-vuotias nainen voi pukeutua aivan samoihin farkkuihin kuin 15-vuotiaskin.

Mut eihän se et jos ajatellaan nykypäivää ja vertaa nykypäivään, nii oot sä melkein minkä ikäinen tahansa sä kuljet samanlaisissa vaatteissa kun ne sua 20-30-vuotta nuoremmat. Farkuissa ja silleen pois päin, et ei silloin, ei. Et kyllä silloin oli ihan selkee ero oli. Et silloin ku sä tulit kaksikymppiseksi sun piti, nii kato ku meni työelämään niin sun piti ja vaadittiin et siellä piti olla.
(Maarit, synt. 1957)

Havaitsin aineistosta, että 1960- ja 1970-luvulla nuorten naisten niin sanottu ”vapaa nuoruus” ei ollut kovinkaan pitkä. Opiskelujen jälkeen siirryttiin nopeasti työelämään, joka katsottiin jo aikuisuuden merkiksi. Usea housukyselyyn vastannut ja haastateltavat menivät nopealla tahdilla naimisiin ja hankkivat lapsia, mikä vahvisti aikuisen naisen leimaa, jolloin myös pukeutuminen muuttui. Nuorena äitinä käytettiin edelleen nuoruudesta omaksuttuja housuja, mutta tyttömäiset minimekot ja shortsit jäivät monelta käyttämättä.

Naisten siirtyminen kotoa töihin mahdollisti myös naisten itsemääräämisoikeuden kasvun, sillä he pystyivät kasvattamaan omaa varallisuuttaan palkkatyössä. Niin kuin haastateltava Tuula kertoi kokeneensa oman varallisuuden kasvun antaneen hänelle lisää omaa päätäntävaltaa vaateostoksien tekoon ja pukeutumisvalintoihin.

Mä luulen et oma varallisuus vaikka olikin opiskelija niin siitä budjetista ostettiin pala leipää ja pieni pala juustoa ja tuli niin kun oma rahan. Itse sai säädellä mihin rahat laitto, nii ei ihan kaikkea enää ite tehnyt, vaan saatto ostaa jotain.
(Tuula, synt. 1957)

Meinander (2012) kertoo, kuinka kaupunkiin muuttaneiden ihmisten arkirutiinit alkoivat muuttumaan ja työn ja vapaa-ajan erottuminen korostui teollistuneessa yhteiskunnassa tiukentuneiden aikataulujen vuoksi. Tällöin myös perheiden sosiaalinen dynamiikka muuttui. Naisen rooli korostui ja aiempi patriarkaalinen järjestys kävi kyseenalaiseksi. Kaupunkiyhteiskunnan odotusten ja kulutuksen kasvun myötä yhä useampi perheellinen

nainen hakeutui töihin. Työelämä avasi naisille uusia sosiaalisia mahdollisuuksia ja vähensi naisten taloudellista riippuvuutta miehistä. (Meinander 2014: 367–368.)

8 Vapaa-ajan pukeutumisen ja työpukeutumisen erot

1960- ja 1970-luvuilla vapaa-ajan pukeutuminen ja työpukeutuminen eroteltiin toisistaan. 1960-luvulla vapaa-ajan pukeutuminen eroteltiin vielä erikseen kotipukeutumiseen ja kodin ulkopuoliseen pukeutumiseen. 1970-luvulla nuorten naisten keskuudessa tämän tyyppistä jakoa ei ollut enää niin voimakkaasti näkyvillä haastateltavien ja housukyselyyn vastanneiden naisten mukaan. Palkkatöihin kodin ulkopuolelle mentäessä pukeutumiseen panostettiin enemmän, esimerkiksi haastateltavista Maarit kertoi äitinsä laittautuneen töihin vaateliikkeeseen huolellisesti. Työasuna saattoi toimia esimerkiksi hame, pusero, jakku, sukkahousut ja korkeakorkoiset kengät. Maaseudulla maataloustöitä tekevät naiset käyttivät myös maataloustöissä hameita, puseroita, mekkoja, esiliinaa ja työtakkia. Housut hameen sijaan työvaatteeksi hyväksyttiin joskus myös suuria liikeratoja vaativissa töissä. 1970-luvun naisten työpukeutuminen seurasi pitkälti 1960-luvun linjaa suosien hameita ja mekkoja. Nuorison keskuudessa jo 1960-luvun puolivälin jälkeen vapaa-ajan pukeutumisessa voi havaittavissa muutosta. (Ks. Aikasalo 2000: 119–128.)

Naiset muistelivat vapaa-ajan pukeutumisen muuttuneen 1960-luvun puolivälin jälkeen ja suurimman muutoksen he kuvasivat tapahtuneen alaosien kohdalla. Hame vaihtui useimmilla nuorilla naisilla vapaa-ajalla housuihin ja yläosaan puettiin puseron sijaan trikoinen t-paita. Housukyselyyn vastanneet kuvasivat tämän tapahtuneen ”hiipimällä”. Iltanen (2005: 187) kertoo havainneensa myös, että hänen tekemiensä haastattelujen perusteella naiset alkoivat käyttää vapaa-ajalla housuja 1960-luvun alussa ja 1960-luvun puolivälissä farkkuja käytettiin jo ahkerasti. 1960-luvun lopun nuoren naisen asukokonaisuus muodostui vapaa-ajalla usein leveälahkeisista housuista, tiukasta kaulus- tai t-paidasta, neulepuserosta, - takista tai -liivistä. Jalassa olivat paksuanturaiset nahkakengät, sandaalit tai tennarit. 1960-luvun lopulla takit olivat villakangasta, nahkaa tai uutuutena markkinoille oli tullut toppavaatteet. Takin kaverina olivat neulotut pörröiset ja paksut pipot. (Ks. Savolainen 2011: 66–79.)

Housukyselyn vastauksissa käsiteltiin luonnollisesti paljon housujen käytön yleistymistä naisten keskuudessa, ja myös haastateltavat korostivat nuorten naisten pukeutumisen muutosta. Kummassakin aineistossa kertojat muistelivat, kuinka housut olivat jo nuorilla naisilla hyväksytyt vapaa-ajan vaate, mutta housuja ei katsottu kovinkaan kelvolliseksi vaatteeksi useaankaan työhön tai juhlaan. Monet housukyselyyn vastanneet muistelivat, kuinka olivat uskaltaneet laittaa housut ensi kertaa töihin 1970-luvulla. Heistä useat kertoivat, kuinka ensimmäinen housujen käyttö töissä oli tehty yhdessä muiden työpaikan naisten kanssa. Mallia oli usein otettu ylemmällä taholla työskenneeltä naiselta, joka oli jo uskaltanut housuissa töihin. Joissakin housukyselyn vastauksissa naiset kertoivat, että kyllä housut olivat yleistyneet työvaatteina 1970-luvulla, mutta usein samassa vastauksessa oli tarina siitä, kuinka miespuolinen työkaveri oli kommentoinut housujen käyttöä negatiiviseen sävyyn. Kaikki kolme haastateltavaa siirtyivät työelämään 1970-luvun puolivälin jälkeen ja heiltä odotettiin aluksi ehdottomasti hameen käyttöä. Poikkeuksia tehtiin, jos työ oli fyysistä ja vaati laajoja liikeratoja kuten tietyissä hoitoalan työtehtävissä. Iltasen (2005: 187) mukaan naisten housujen käyttö työpaikalla saatettiin kieltää vielä 1970-luvulla. Hän mainitsee, että vasta 1980-luvulla housuista tuli samanveroinen vaatekappale hameen kanssa työvaatteena.

Naisten muistellessa 1960- ja 1970-luvun työpukeutumista he kertoivat, kuinka hameen helma ei saanut olla liian lyhyt, hameen kanssa oli valittava peittävä pusero ja usein myös jakku. Sukkahousut kuuluivat ehdottomasti hameen pariin. Osa housukyselyyn vastanneista kertoi hyvin tiukoista pukeutumisohjeista työpaikalla. He mainitsivat ehdottomasta ”hamepakosta”, puhuivat ”pakkohameesta” ja kuvailivat, että ”ulkoasun piti olla ”tip-top”. Joissakin tapauksissa toimistonjohtaja määräsi, mitä vaatekappaleita naiset saivat töissä ollessaan käyttää.

Olin kesätöissä Valtion puhelinkeskuksessa Oulussa alkaen vuodesta 1959. Siellä oli ehdoton hamepakko, vaikka asiakaspalvelu tapahtui puhelimessa, ei tiskillä. Kukaan asiakas ei nähnyt meistä paitsi puhelinasentajat, jotka konttasivat hälytyspöytien alla ja nauttivat varmaan näkymistä! Virkamiehen (naisen) asu ei ollut housupuku.

(SKS KRA Housut 451–452. 2006, synt. 1944)

Moni muistelijä nosti esiin sen, että kukaan ei välttämättä sanonut suoraan, millä tavalla työpaikalla tuli pukeutua eikä kirjallisia pukeutumisohteja ollut, mutta silti naiset pukeutuivat usein hameeseen mennessään töihin. Eräs housukyselyyn vastannut kirjoitti pohdintojaan näistä kirjoittamattomista säännöistä ja kuvaa, millaisia tunteita housujen laitto töihin herätti nuorissa naisissa.

Yhteiskunnan ilmapiiri oli muuttunut sallivammaksi. Naiset pääsivät ravintoloihin naisseurassa ja pukeutumisessa alkoi näkyä nuorisokulttuuri. Joku meistä tajusi, että naiset olivat alkaneet käyttää pitkiä housuja, noin vuonna 1968. Aloimme riidellä kuvittelemiamme sääntöjä vastaan: miksi emme saa käyttää pitkiä housuja ikään kuin joku olisi niitä yrittänyt meiltä kieltää. Kerran sovimme, että huomenna kaikki laittavat jalkansa pitkät housut. Niin teimme, vaikka kaksi petti. Piirtämön naisista kolmella oli pitkät housut. Odotimme, että pommi räjähtää, mutta mitään ei tapahtunut, kukaan ei sanonut mitään. Se oli jopa jonkinlainen pettymys. Olimme melkein nyrkit pystyssä valmiina puolustukseen. Siitä se alkoi, ja konttorin naiset seurasivat perässä.

(SKS KRA Housut 147. 2006, synt. 1947)

Haastateltavista ja housukyselyyn vastanneista ne, jotka kertoivat tiukoista pukeutumisnormeista työpaikoilla, olivat töissä vahvasti hierarkisissa työpaikoissa, kuten esimerkiksi sairaaloissa, seurakunnissa, yliopistoissa ja puolustusvoimissa. Tiukat pukeutumisnormit viittaavat haluun pitää yllä vallalla olevia valtarakenteita ja ilmaista niitä pukeutumisella. Pukeutumisella voi siis erottua ja samaistua (Simmel 1986: 27–28), jolloin juuri pukeutumisen avulla yhdistetään ja erotellaan ihmisiä eri ryhmiin. (Isotalo 1999: 73; Uotila 1995: 15; Aikasalo 2003: 203–204). Lönnqvistin mukaan naisen aseman muuttumisella 1900-luvun alusta alkaen on tekemistä sen kanssa, miten länsimainen pukeutuminen on muuttunut yhdenmukaiseksi ja sekoittanut sukupuolten välistä roolipeliä (Lönnqvist 2008: 81). Esimerkiksi juuri naisten housujen käyttö on nähty uhaksi, sillä se on symboloinut toisen maailmansodan jälkeen naisen vapautumista ja tasa-arvoa, kun naisten ei tarvinnut enää niin ”orjallisesti” noudattaa muotia ja vanhoja pukeutumisohteja. (Turunen 2011: 362.) Housukyselyyn vastanneet naiset kertoivat myös, että etenkin 1960-luvulla miestentyylisiin vaatteisiin pukeutuneen naisen koettiin pyrkivän miesten reviiirille.

Usea housukyselyyn vastannut sekä maalla varttunut Leena muistelivat, että jo 1960-luvulla naiset käyttivät maalla housuja maataloustöitä tehdessään. He myös kertoivat vanhempien naisten kommentoineen heidän nuorempien pukeutumista, sillä vanhempien naisten asu oli koostunut mekosta tai hameesta, työtakista ja esiliinasta, eikä puserosta ja housuista. Vuonna 1973 23-vuotiaana naimisiin mennyt nainen kertoo, kuinka hän muutti maalle miehensä kanssa ja maatalon töissä housut olivat mukavat ja käytännölliset.

Kotimme on maatala. Paljon joutui työskentelemään ulkona, pihassa, pelloilla ja metsässä. Mikäpä sen mukavampi työvaate kuin pitkät housut. Anoppi ei kyllä housujen päälle perustanut. Ei hän tykännyt minusta, kun aina vaan housut jalassa kuljin.

(SKS KRA Housut 421. 2006, synt. 1949)

Naiset perustelivat housujen käyttöä myös sillä, että ne olivat maalla käytännölliset ja lämpimämmät kuin hame, esimerkiksi talvella kun pitkiä matkoja kuljettiin lumisella ja auringottomalla tiellä jalan tai hiihtäen.

Haastateltavien ja housukyselyyn vastanneiden naisten kertomusten perusteella maaseudun työpukeutuminen perustui pitkälti käytännöllisyyteen. Maaseudulla naisille housut työvaatteena olivat ajoittain hyväksyttävämpää kuin kaupungissa, koska housut olivat käytännölliset ruumiillisessa työssä, jota ajoittain tehtiin kylmissä olosuhteissa. Kaupungissa ei taas nähty montakaan syytä sille, että naisten olisi tarvinnut vaihtaa hametta housuihin siistissä sisätyössä. Nuorten naisten keskuudessa kaupungeissa alkoi nousta halu olla vapaampi ja tasa-arvoisempi miesten kanssa myös työpaikoilla. Haastateltavien mukaan vapaa-ajalla lähes kaikki nuoret naiset käyttivät jo housuja 1960-luvun lopulla, olivatpa he sitten maalla tai kaupungissa.

9 Muodin seuraaminen

Tavaramaailman nopea laajentuminen 1960-luvulta koski yhä useamman ihmisen arkea. Mainonta hallitsi joukkokulutussyhteiskunnan läpimurron myötä yhä selvemmin suomalaistenkin arkipäivää. Visuaalista mainontaa näkyi muun muassa mediassa, kaduilla ja teiden varsilla. (Peltonen, Kurkela & Heinonen 2003: 10.) 1960-luvulla markkinoille saapui uusia käyttöhyödykkeitä kuten TV, pölynimuri ja jääkaappi (Zetterberg & Kallio 2003: 865–866). Nuoriso alkoi 1960-luvun lopulla kyseenalaistaa monia auktoriteetteja, ajattelutapoja ja tottumuksia yhteiskunnassa. Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten myötä myös nuorten vapaa-aika oli lisääntynyt sekä elintaso oli noussut. Nuorison nousun myötä myös mainoksissa alettiin hyödyntämään nuorison muotitietoisuutta ja kasvavia kulutustottumuksia. (Heinonen 2003: 113.)

Meinander (2012: 369) ja Heinonen (2003: 114) ovat sitä mieltä, että nuoriso omaksui uudet nuorisokulttuurin mallit maailmalta television, elokuvien sekä populaarimusiikin välityksellä. Vaikutteita on otettu läntisestä maailmasta ja etenkin amerikkalaisia vaikutuksia on kotoistettu (Aunesluoma 2011: 10). Haastateltavat tai housukyselyyn vastanneet eivät erityisesti nostaneet esiin tiedotusvälineiden merkittävyyttä muodin seuraamiselle. He muistelivat, kuinka he olivat seuranneet vaatemuotia joskus nuorisolehti Suosikista ja naistenlehti Me Naisista. Ompeluohjeita katsottiin joskus Suuri Käsityökerholehdestä. Lehdistä katsottiin joskus vinkkejä, mutta vaatekaupasta ostettiin sitä mitä oli tarjolla tai tehtiin itse oman maun mukaan. Haastateltavista Maarit, joka oli lähtöisin varakkaammasta perheestä, kertoi lukeneensa lehtiä ahkerastikin. Tuula puolestaan kertoi, että hänellä ei ollut varaa ostaa usein lehtiä itselleen, vaan hän kertoi lukeneensa enemmän kavereiden lehtiä. Leena, joka oli maalta kotoisin, kertoi lukeneensa ullakolla säilöttyjä nuoriso- ja naistenlehtiä ajanvietteenä. Lehdistä katsottiin joskus vinkkejä pukeutumiseen. Vaikka nuorisosta oli tullut mainonnan uusi kohderyhmä, niin esimerkiksi Kotiliedessä oli niukasti esillä nuorisomuotia. Kotilieden yleinen asenne varsinaista nuorisomuotia kohtaan oli 1960-luvullakin vielä varsin maltillinen ja jopa kriittinen, vaikka nuorekasta pukeutumista pidettiin ihanteena. (Aikasalo 2000: 101.)

1960- ja 1970-luvuilla naistenlehtiä luonnehdittiin pinnallisiksi, tyhjämpäiväisiksi ja vain syyllisyyttä ja katkeruutta herättäviksi lehdiksi, joissa korostettiin julkisuuden henkilöitä. Kaikki naiset eivät pitäneet naistenlehtien lukemista arvolleen sopivana. Naistenlehtiä pidettiin helppona lukemisena, joka ei ollut älyllisesti tai poliittisesti haastavaa. (Aikasalo 2000: 24.) Haastateltavat tai housukyselyyn vastanneet naiset eivät maininneet Aikasalon esittämiä seikkoja naistenlehtiin liittyneistä ajatuksista pinnallisuudesta tai tyhjämpäiväisyydestä. Ennemmin he liittivät vähäisen lehtien luvun varallisuuteen ja mahdollisuuteen lukea lehtiä. Mutta Aikasalon luonnehtimat lehtien ominaisuudet, kuten helppolukuisuus, tyhjämpäiväisyys ja pinnallisuus, kuvastavat hyvin 1960- ja 1970-lukujen maailmaa. Tällöin kulutus kasvoi ja markkinoilla oli yhä enemmän tuotteita, mutta samaan aikaan poliittisella kentällä oltiin aktiivisia kuten esimerkiksi kulutusta kritisoivan hippiliikkeen keskuudessa.

Toisena viestinnän välineenä ilmeni aineiston persuteella TV:n tulo Suomeen. Heinonen (2003) painottaa, että televisiolla ja populaarimusiikilla oli keskeinen rooli nuoriso mainonnan läpilyönnissä. Hän myös korostaa, että uuden nuorisokulttuurin mallit ja tyyli omaksuttiin televisiosta, elokuvista sekä populaarimusiikista. Nuorisokulttuurin nousun myötä 1960-luvulla nuoriso vakiintui omaksi kohderyhmäksi mainonnassa. (Heinonen 2003: 113–114; Heinonen 2005: 154–155.) Haastateltavat kuitenkin kertoivat, että ohjelmaa tuli vain harvoin ja TV:n katselu tuntui olevan enemmän sosiaalinen tapahtuma, kun naapurit kerääntyivät yhdessä tupaan katsomaan lähitieläisiä ainoaa televisiota.

Heinonen (2005: 163) korostaa, että kansainväliset vaikutteet levisivät nopeasti maasta toiseen muun muassa tiedotusvälineiden välittämänä. Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset eivät erityisesti korostaneet tiedotusvälineiden nopeutta tai tiedon paljoutta. Enemminkin he muistelivat tiedon vähäisyyttä, kuten esimerkiksi haastateltava Maarit:

Nii ja kato ku ei ne tiedotusvälineet ollut sellasia, niin ku jos ajattelee nii telkkari on tullu sillon 60-luvun lopussa ja sillon niin eihän tiedontulva ollu niin kun sellanen...

Niin kun nykypäivänä. Et teille ohan niin kun eri tavalla on annettu maailmasta kakkia kuvia mitä meille. Et kyl se oli aika semmosta, varsinkin niin kun mulla nii sellasta suojattua. Hyvin suojattua elämää, ei niin kun tiennyt mistään mitään. Eli eli perhe-elämää, lauantaisin syötiin lenkkimakkaraa ja käytiin saunassa. (Maarit, synt. 1957)

Maaritin huomautus muistuttaa tutkimuksen tekijää siitä, kuinka tärkeää on muistaa sitoa tutkittava aihe kontekstiin. Maarit kuvasi sen ajan maailmaa hyvin suojatuksi ja informaation määrän vähäiseksi verraten nykypäivään, 2010-luvulle. Koko aineistossa, haastatteluissa ja housukyselyn vastauksissa muisteltiin suhteellisen vähän eri tiedotusvälineiden merkitystä; esiin nousivat muutamat lehdet, TV ja radio. Kotimaiset missit ja mannekiinit mainittiin useammin kuin ulkomaiset muusikot, mutta jos joku ulkomaalainen musiikkiyhtye mainittiin, niin se oli The Beatles ja Rolling Stones.

Haastateltavat kertoivat, että muusta maailmasta saatiin tietoa pieninä paloina vähän kerrallaan. Pukeutumismuodin aaltojen rippeet saapuivat myös Suomeen, mutta ne eivät saavuttaneet yhtä mittavia suhteita kuin maailmalla (Salasuo 2003: 103). 1960- ja 1970-luvulla missit ja mannekiinit eli mallit olivat ne, joilta katsottiin eniten pukeutumisivinkkejä. He esittelivät uutuuksia tavaratalojen muotinäytöksissä. Muotinäytökset ja näyteikkunat ovat olleet paikkoja, joista muotia seurattiin ja ne edistivät myös valmisvaatteiden yleistymistä (Aikasalo 2000: 199). Turkulainen Kestilän vaateyritys otti mallia Englannista ja avasi myymälöihinsä Top Shopeja nuorisovaatteille. Niissä järjestettiin tempauspäiviä muotinäytöksineen, joissa esiintyi julkisuuden henkilöitä (Grönlund 2005: 27). Haastattelussa Maarit muisteli, kuinka hänen äitinsä työpaikalla järjestettiin muotinäytöksiä, joissa esiintyi missejä, mannekiineja ja muita julkisuuden henkilöitä. Muotinäytöksillä pyrittiin esittelemään ja edistämään valmisvaatteiden menekkiä.

10 Pukeutumiserot nuorten välillä

10.1 Funktionaalinen maaseutu ja muodikas kaupunki

Haastateltavien ja housukyselyyn vastanneiden kertomuksista heijastui heidän nuoruutensa elinympäristö ja kanssaihminen suhtautuminen nuorten naisten pukeutumiseen riippumatta siitä oliko heidän kotinsa kaupungissa vai maaseudulla. Aineistoista löytyi ristiriidassa olevia kertomuksia kaupunkilaisten ja maalla asuvien nuorten naisten pukeutumisesta. Toisaalta maaseutu kuvattiin vapaammaksi ja suvaitsevaisemmaksi uusille pukeutumistavoille. Hyväksynnän syynä oli usein käytännöllisyys, kuten housut heinänteossa tai pitkällä ja kylmillä koulumatkoilla, mutta toisaalta taas maaseudulla suhtauduttiin hyvin epäileväisesti uusiin muotivirtauksiin. Kaupungeissa puolestaan näkyi rohkeita nuoria naisia, jotka uskalsivat rikkoa rajoja saaden kuitenkin kovaakin arvostelua osakseen.

Aikasalo, joka on tutkinut naisten pukeutumista 1920–1960-luvuilla Kotiliesi-lehden ja haastattelujen pohjalta, kertoo että Kotiliedessä oli nähtävissä maalaisten ja kaupunkilaisten erilainen pukeutuminen, joka ilmeni lehden kirjoituksissa ja mainoksissa. Hän korostaa, että Kotiliedessä maalaisuus ja kaupunkilaisuus edustivat vastakohtia. Kaupunkilaisuus liitettiin muodikkuuteen ja huoliteltuun ulkoasuun. Maalaisuuteen liitettiin muodista jälkeen jääminen ja käytännöllisen pukeutumistavan korostaminen. Kaupunkilaisten ja maalaisten pukeutumisen erot nähtiin myös luonnollisena ja välttämättömänä erilaisten olosuhteiden vuoksi. (Aikasalo 2000: 141.) Maalla kasvaneen Leenan kertomuksissa korostui erityisesti vaatteiden käytännöllisyys, kun taas kaupunkien kasvatit Maarit ja Tuula korostivat siistiä ja huoliteltua ulkoasua. Maalaisten ja kaupunkilaisten erilainen suhtautuminen muotiin lienee johtunut erilaisesta sosiaalisesta asemasta ja muodin olemuksesta. Muodin olemukseen kun kuului kaupunkilaisuus ja urbaani elämäntapa. Kaupunkilaisten uskottiin olevan paremmin selvillä muodista, koska muotien katsottiin syntyvän juuri kaupungeissa. Muotitietoisuuteen sanotaan vaikuttaneen paremmat kulkuyhteydet, kauppojen runsaus ja monipuolisen sosiaalisen kerrostuneisuuden tuottama esikuvien runsaus. Myös uusimmat muodin virtaukset saapuivat kaupunkeihin ensimmäisenä ja vaateteollisuus muodostui ja kehittyi

kaupunkeihin tai niiden läheisyyteen. Kaupunkilaisten ja maalaisten pukeutumisen eroja pidettiin yleisesti hyvin selkeinä 1900-luvun alkupuolella. Kuitenkin mitä pidemmälle 1900-lukua mentiin, erot alkoivat kaventua. Silti vielä 1950-luvulla ihmiset tiesivät tarkalleen, mihin sosiaaliseen luokkaan kuuluivat ja näillä ryhmillä oli omat käyttäytymis- ja pukeutumismormit. (Aikasalo 2000: 241–242.)

Tuulan ja Maaritin kertomusten mukaan nuorten naisten tuli pukeutua kaupungeissa 1960-luvulla hameeseen tai mekkoon, jotka olivat muodikkaita ja siistejä. He kertoivat alkaneensa käyttää kaupungissa housuja vapaa-ajan vaatteena hameen sijaan 1960-luvun lopulla. Kun taas Leena, joka on siis asunut lapsuutensa ja nuoruutensa maalla, muisteli että hänen äitinsä käytti jo 1960-luvun alussa farkkuja heinänteossa eikä se ollut mitenkään kummeksuttavaa. Kuitenkin housukyselyyn vastanneista naisista osa muisteli, että housuja alettiin käyttää maaseudulla vasta 1970-luvulla. Mutta Leena ja housukyselyyn vastanneet maalaisnaiset muistelivat, että maalla 1960- ja 1970-luvulla pukeuduttiin funktionaalisesti. Leena kertoi, että koulumatkat saattoivat olla pitkiä ja osa matkasta taitettiin jalan myös talvella, jolloin lämpimämmät vaatteet olivat välttämättömiä. Leena muistelee omaa kouluajan pukeutumistaan maaseudulla hyvin housuvoittoiseksi ja housujen seuraksi puettiin usein neulepusero. Maarit ja Tuula taas muistelivat, että heidän kaupunkilaisten kouluasu muodostui enimmäkseen hameista ja neulepuseroista. Ainoastaan hiihtotunneilla Maarit ja Leena muistelivat pukeutuneensa muuhun kuin hameeseen. 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa maaseudun ja kaupungin nuorten naisten pukeutuminen alkoi haastateltavien tarinoiden perusteella yhdenmukaistua. Niin kaupungeissa kuin maaseudulla asuneet nuoret naiset kertoivat naisten housujen käytölle syyksi halun olla muodikas ja uutuuden viehätysten. Housujen koettiin myös antavan enemmän vapauden tunnetta käyttäjälleen kuin hame.

Aikasalon (2000: 144) mukaan maaseudun naiset tunsivat häpeää verratessaan pukeutumistaan kaupunkilaisiin. Haastateltava Leena ja muutama housukyselyyn vastannut nainen kertoivat, että he eivät ole kokeneet häpeää tai erilaisuutta pukeutumisen suhteen, vaikka olivatkin asunut lapsuutensa ja nuoruutensa maalla. Leena kertoi, että jos kaupungille mennessä huomasi, että jollain kaupunkilaisella tytöllä oli jotain

uutta päällä, niin hänkin halutessaan hankki tai teki itse samanlaisen vaateen. Kaupungissa varttuneet Maarit ja Tuula sekä useita housukyselyyn vastanneita naisia taas sanoivat erottaneensa maalta tulevat ja kaupunkilaiset vaatteiden perusteella. Naiset kuvasivat maalta tulevien nuorten vaatteita hieman vanhahtaviksi ja hyvin tavallisiksi. Tuula kertoi, että heidän luokallaan eräs poika oli maaseudulta ja hän pukeutui aina suoralahkeisiin kangashousuihin ja paitaan, kun muilla pojilla oli jo alaspäin leveneviä farkkuja, neuleita ja nahkatakkeja. Ristiriita syntyy yksilön kokemuksista ja muistoista: maalta tulleet nuoret eivät kokeneet erilaisuutta kaupunkilaisia kohtaan, mutta kaupunkilaiset kokivat olevansa muodikkaampia kuin maalaisnuoret.

Voutilaisen (2011) mukaan 1960-luvulla tietyn musiikin kuuntelu sekä pukeutumistyyli kertoivat, mistä olit kotoisin. Sillä esimerkiksi farkut yhdistettiin rock and roll-musiikkiin ja kaupunkien ja etenkin satamakaupunkien työläistäustaisiin tai työssäkäyviin nuoriin. Kun taas oppikoululaiset nuoret suuntautuivat enemmän jazz-musiikkiin ja maaseudulla taas kotimaiseen iskelmämusiikkiin. Näissä ryhmissä pysyttiin perinteisemmässä pukeutumistyyliissä. (Voutilainen 2011: 21.) Kuitenkin niin kaupunkilaisten kuin maalla asuvienkin naisten kertomusten pohjalta voin päätellä, että vaatteilta kaivattiin eniten pitkäikäisyyttä, laadukkuutta, muodikkuutta ja kauneutta (Aikasalo 2000: 199).

Kuva 8. Nuoret kaupungin laidalla 1970-luvulla.

1960- ja 1970-lukuja on kuvattu vahvasti poliittiseksi ajaksi (Heinonen 1995: 145). Maalla naisten pukeutumiseen tai yleisestikään pukeutumiseen ei liittynyt niin vahvoja aatteellisia miellelyhtymiä kuin kaupungeissa. Haastateltavien muistoista nousi esiin, että kaupungissa nuorison pukeutuminen viesti jossain määrin myös ajatusmaailmaa, kun taas maaseudulla tällainen tuntui vieraalta ja se miellettiin kaupunkeihin liittyväksi asiaksi. Kaupungeissa kasvaneet Tuula ja Maarit kertoivat, että heidän nuoruudessaan pukeutumisen kautta erottui kaksi ryhmää, lukiota käyvät popparit ja ammattikoulua käyvät rasvikset. Popparien vaatetus oli heidän mukaansa hipahtavaa, kun taas rasvikset suosivat rokahtavampaa tyyliä. Tällaista nuorison kahtiajakoa maalla kasvanut Leena ei muistanut omasta nuoruudestaan. Hänen mukaansa maalla kaikki nuoret pukeutuivat suhteellisen samalla tavalla. Housukyselyyn vastanneet naisetkaan eivät nostaneet esiin tämän tyyppistä nuorten jakautuneisuutta.

10.2 Mihin joukkoon kuulut nuori nainen?

1960- ja 1970-lukuja on kutsuttu nuorisokulttuurien nousukaudeksi ja ne on mielletty hyvin poliittiseksi ajaksi (Heinonen 1995: 145). Maailmalla nuoret osoittivat poliittista valtaa, rotusortoa ja kulutusyhteiskuntaa vastaan myös pukeutumisella. Kopiston mukaan kaftaanit, liehuvat helmat ja huivit, intiaanien hiusnauhat ja korut, Afrikka-vaikutteet ja niin sanottu köyhäily vanhoilla tai vanhannäköisillä paikatuilla vaatteilla oli nuorten tapa osoittaa solidaarisuuttaan. (Kopisto 1997: 132–133.) Nuorten poliittista aktiivisuutta ja sen näkymistä pukeutumisessa housukyselyyn vastanneet naiset eivät kuitenkaan juuri tuoneet esille. Haastatteluihin osallistuneet naiset avasivat poliittista ilmapiiriä hieman enemmän kertoessaan kouluistaan, opiskelustaan, harrastuksistaan tai vapaa-ajan vietostaan. Maarit muistelee 1970-luvun nuoruuden kotikaupunkinsa lukioiden jakoa ja poliittisia suuntauksia seuraavasti:

Ja sitten kato yhteiskoulu ja sitten Kuopiossa oli ainakin silleen, et koulujen välillä oli eroja. Oli vielä tyttökoulu ja poikakoulu, oli Lyseo ja Tyttölyseo. ... nii mie kävin yhteiskoulua, Pekka kävi Porskia. Se oli ihan selkeesti rajattua kuka on missäkin. Mie en halunnut sinne tyttökouluun, et miu kaikki kaverit meni, mut mie en halunnut koska siellä ei ollu ku tyttöjä. Sekin oli poliittisesti suuntautunut, et ne oli tietyllä tavalla oikeistolaisia, Lyseo oli ihan täysin oikeistolainen. ... Mut se (Porski) oli vähän niinku sellanen vasemmisto koulu tai sellanen oikeestaan. ... sieltä löyty enemmän hippejä.
(Maarit, synt. 1957)

Tuula taas pohti haastattelussa urheiluseurojen poliittisia taustoja 1960- ja 70-luvuilla Suomessa:

Kyllähän se toki se politisoituminen ja se et itse kuulu TUL:n, eli Työväen Urheiluliitto ja sit toiset oli SVUL:sia, eli Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto joka oli porvari liitto. Niin totaa sitä kautta urheilun politisoitumista ja yhteiskunnan politisoitumista ja tietty ylioppilaselämän politisoituminen ja sen ilmeneminen ja silleen. Mutta muutoin aktiivisuus, mut ei sit oikeen. Mut myöhemmin sit ammattiliitto aktiivisuus tuli myöhemmin itellä työelämässä.
(Tuula, synt. 1954)

Nämä koulujen tai urheiluseurojen ajatusmaailmalliset erot näkyivät muun muassa pukeutumisessa ja urheiluliittojen merkkeinä. Nuorten pukeutumisen yleisilme oli hyvin homogeeninen kautta linjan; haastateltavat puhuivat massapukeutumisesta nuorison kohdalla. Kuitenkin he erottelivat lukiota ja ammattikoulua käyvät pukeutumisen perusteella kahteen eri ryhmään eli poppareihin ja rasviksiin. Helsingissä näitä nuorisoryhmiä kutsuttiin myös poppareiksi ja rasviksiksi, mutta Lahdessa nämä ryhmät olivat poppareita ja rokuja. Turussa taas poppareita kutsuttiin upolaisiksi tai pipolaisiksi ja rasviksia taas joko paskoiksi tai paskasakiksi. (Rautjoki 2014: 2.)

Haastateltavat Maarit ja Tuula, jotka olivat varttuneet kaupungeissa, kertoivat hyvin yhteneviä muistoja nuorten pukeutumisesta ja nimesivätkin nämä kaksi ryhmää samalla tavalla poppareiksi ja rasviksiksi, kun taas Leena, joka oli asunut lapsuutensa ja nuoruutensa maalla, ei maininnut lainkaan erilaisista nuorison pukeutumistyyleistä. Leenan mielestä pukeutumisella ei ilmaistu aatteellista kantaa maaseudulla.

Ei musta, et ei se varmaan siellä maalla näkynyt et se oli varmaan niin kaukainen ajatus sitten ja se varmaan liitettiin isompiin kaupunkeihin. Et ei semmosta mitään, sillä tavalla ite toiminut mitenkään minkään hippi-aatteen mukaan.
(Leena, synt. 1952)

Maarit muistelee, että pukeutumisella kerrottiin kuulumisesta johonkin ryhmään. Tiettyjä vaatekappaleita ei välttämättä haluttu käyttää, koska käyttäjä ei halua tulla luokitelluksi väärään ryhmään (Ruohonen 2001: 57–58). Maarit muisteli myös, että tietyt tunnusomaiset vaatteet koettiin ideologisesti joko väärän tai oikean tyyliseksi vaatteeksi, jolla viestitettiin omista mieltymyksistä, asenteista tai arvoista. Maarit ja Tuula, jotka molemmat ovat varttuneet kaupungeissa, muistelevat rasvisten olleen ammattikoulujen oppilaita tai ammattikoulun käyneitä nuoria, joiden asustukseen kuuluivat lyhyet nahkatakkit, spittarit ja poikien tukat oli kammattu geelillä taakse. Popparit olivat taas lukiossa tai lukion käyneitä esimerkiksi yliopisto-opiskelijoita, joilla oli leveälahkeiset housut, Marimekon tasaraitapaidat, pitkät neuletakit ja tukka hulmusi vapaana ja luonnollisena. (Ks. Rautjoki 2014: 3-4.)

Siis tällaiset ammattikoulussa käyvät, jotka vetävät tukan, mikä geeli se nyt olikaan pylgreemi, tänne taakse (näyttää kuinka) ja tota sätkät suussa ja nojailee heidän halppis, eiku heidän mielestä hienoihin autoihin ja tällä tavalla. Ne ja sit taas poppari kulttuuri, et kuunnellaan pop-musiikkia ja pidetään leveelahkeisia housuja. Tässähän mä ilmennän ihan selvästi kulttuuri asiaa mitä kysyit. (viittaa aikaisempaan kysymykseen) Tuli Beatles ja Rollarit. Siis just palaa mieleen et Beatles oli ihan sika kova sana ja Rollarit sit aavistus punkiin vievää, rouheempaa musiikkia. Nii Elvis oli mennyttä kamaa ja joku Paul Anka 60- luvulla, nii Elvis tuli siihen väliin. Joo tällanen poppari kulttuuri oli oikeen selkee.
(Tuula, synt. 1954)

Poppareiden ja rasvisten esikuvat löytyvät Iso-Britannian nuorisosta, mods- ja rockers-tyylien edustajistosta. Turkuun poppari- ja rasviskulttuuri esimerkiksi saapui 1960-luvun puolivälissä mutta Lahteen vasta tämän jälkeen. (Rautjoki 2014: 1-2.) Pukeutumisen ja musiikkityyliin välillä oli yhteyksiä, jotka yhdessä vahvistivat nuorten jakautumista ryhmiin. Farkut miellettiin satamakaupunkien nuorten vaatteiksi. Nämä nuoret kuuntelivat rock and roll-musiikkia ja olivat työläistäustaisia tai jo työssäkäyviä, kun taas oppikoulua käyneet miellettiin jazz-musiikin kuuntelijoiksi ja perinteisemmin pukeutuneiksi. Suurimman rock and roll-innostuksen jälkeen myös muut musiikkityylit, kuten twist ja rautalanka alkoivat kiinnostaa. Kun esikuvat muuttuivat, muuttuivat myös pukeutumistyyli. Rokkareista poiketen rautalankayhtyeiden jäsenet esiintyivät usein kokopuvuissa, valkoisissa paidoissa sekä kravatissa ja farkut olivat vain vapaa-ajan vaate. Hyvänä esimerkkinä on The Beatles, jonka jäsenet esiintyivät kokopuvuissa, kun taas Rolling Stones jatkoi rock-perinnettä esiintyen farkuissa. (Voutilainen 2011: 27.)

Aikasalon mukaan pukeutumisen tapakulttuuriin kuului 1950-luvulla vahvasti pukeutua varallisuuden, sosiaalisen aseman ja tilanteen mukaan, mutta hän mainitsee, että 1960-luvulla Kotiliedessä ei ollut suoria viittauksia varallisuuteen tai sosiaaliseen asemaan (Aikasalo 2000: 138). Poppareiden ja rasvisten pukeutumisen perusteella tehtiin silti johtopäätöksiä varallisuudesta ja sosiaalisesta asemasta. Karkeasti sanottuna usein työläistäustaisista ja ammattikoulua käyvistä tuli rasviksia, kun taas eskiluokkaisten tai varakkaampien perheiden nuoret liikkuivat enemmän poppareiden piireissä. On hyvä muistaa, että jako ei todellisuudessa ollut näin ilmeinen. Useat nuoret eivät laskeneet itseään kumpaankaan ryhmään. (Rautjoki 2014: 2.)

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset eivät myöskään kertoneet suoraan luokitelleensa muita tai itseään pukeutumisen perusteella eri ryhmiin, jotka viittasivat varallisuuteen, koulutusasteeseen tai sosiaaliseen asemaan. Haastateltavista kaupunkilaisnuoret Maarit ja Tuula muistelivat lukioaikaista ja sen jälkeistä pukeutumistaan ja samalla he huomasivat luokittelevansa itseään ja muita nuoria ryhmiin pukeutumisen perusteella, mikä kertoi nuorten arvomaailmasta tai varallisuudesta. Mutta he myös kertoivat, että omissa kaveriporukoissa alkoi olla erilaisista sosioekonomisista lähtökohdista olevia ystäviä, joita ei voinut pukeutumisen perusteella enää erottaa. (Ks. Rautjoki 2014: 2). Vielä 1960-luvulla alussa pidettiin tiukemmin kiinni pukeutumisen avulla omasta sosiaalisesta ryhmästä. 1960- ja 1970-lukujen taitteessa nuorisokulttuurin leviämisaikoina yhteiskuntaluokkien pukeutumisen avulla ilmenevät rajat hälvähtivät entisestään. (Ks. Aikasalo 2000: 242).

11 Päätäntö

Lähdin metsästäämään yhteiskuntaan sidonnaisia pukeutumisen kulttuurisia merkitysrakenteita nuorten naisten pukeutumisesta 1960- ja 1970-luvuilla kolmesta aineistosta: haastatteluista, henkilökohtaisista valokuvista ja SKS:n housukyselyn vastauksista. Tutkimuksen keskiössä on naisten omakohtaiset kertomukset ja kokemukset. Sivuan tutkimuksessa myös muodin pääsuuntaviivoja vastaajien kertomusten ja muistojen avulla. Diskurssi- ja kuva-analyysin avulla havainnoin nuorten suomalaisten naisten pukeutumisesta yleisiä yhteiskunnassa vallalla olevia arvoja, asenteita ja käsityksiä. Havainnoin myös pukeutumisen diskurssien avulla yhteiskunnallisen murroksen etenemistä tutkimusajankohtana. Keskityin etenkin naisten omiin pukeutumismuistoihin ja kokemuksiin yhteiskunnan muutoksen, kulutuksen muuttumisen ja nuorisokulttuurin suhteen. Vaikka en ole tehnyt design antropologista tutkimusta, niin tutkimuksesseni alusta asti mukana on pysynyt ajatus siitä, miten tämän laadullisen tutkimuksen tuloksia voisi hyödyntää yhä enemmän tuotteiden tai palveluiden suunnittelussa ja kehityksessä.

Työn edetessä kontekstin tärkeys korostui. Kun tutkitaan pukeutumista kulttuurisena ilmiönä, on mielestäni erityisen tärkeää huomioida aika, paikka ja yhteisö, jossa tutkittava ilmiö esiintyy. Tutkimuksen edetessä ymmärsin myös erilaisten aineistomuotojen käytön

tärkeyden rikkaan ja moninaisen lopputuloksen aikaansaamiseksi. Jokaisella aineistomuodolla on omat heikkoutensa ja vahvuutensa, jotka tutkijan tulee huomioida ja toimia tarvittavin täydentävin toimenpitein. Tässä tutkimuksessa suullisesti kerätty haastatteluaineisto vastasi juuri niihin kysymyksiin, mihin halusinkin vastauksia. Toki analyysivaiheessa huomasin, että jatko-haastattelu olisi voinut tuoda lisää syvyyttä ja vastauksia haluamiini painotuksiin, kuten kulutuksen kokemiseen ja muuttumiseen. SKS:n keruukyselynä aiemmin kerätty aineisto mielestäni tuki, mutta myös täydensi haastatteluaineistoa. Muun muassa keruukyselystä löytyi pukeutumisen diskursseja, jotka olivat hyvin henkilökohtaisia ja naiset kertoivat keruukyselyssä herkemmin negatiivissävytteisistä muistoista kuin haastatteluissa. Haastateltavien valokuvat taas toivat tutkimuksen aineistoon syvyyttä, sillä sanoin ei voi täysin kuvata sitä mitä näemme. Haluankin korostaa kuvan ja sanan yhteisvoimaa. Kuvan ja sanan luja suhde liittyy myös tutkimusmenetelmien valintaan. Tekemäni diskurssianalyysi kirjallisista aineistoista ja kuva-analyysin tulokset yhteen nivottuina antavat lukijalle kokonaisvaltaisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Kuvat myös havainnollistavat analyysiani.

Analyysiä tehdessäni haasteeksi osoittautui SKS:n housukyselyn sisältö. Housukyselyn vastauksia käsitellessä oli pidettävä mielessä, että tutkimukseni ei keskity naisten housujen käyttöön, vaan tutkimukseni käsittelee laajemmin naisten pukeutumista yhteiskuntaan sidonnaisena kulttuurisena ilmiönä. Haastateltavien kertomukset olivat analyysin kannalta antoisia. Tutkimukseen haastateltujen naisten tarinat vastasivat mielestäni hyvin tutkimuskysymykseen. Naisten itsensä kertomat muistot antoivat muistitiedolle ominaista kokemuksellisuutta tutkimuksen sisältöön. Vaikka pidän kuvan ja sanan yhtälöä vahvana, niin kuva-analyysien ja tutkimusanalyysin suhde olisi voinut hioutua vieläkin selvemmäksi kokoaisuudeksi tässä tutkimuksessa.

Tutkimusta lukiessaan on muistettava, että siinä esitetyt asiat ovat muodostuneet muistitiedon pohjalta ja keskiössä on naisten omat kokemukset. Tutkimus ei siis vain esittele pukeutumisessa tapahtuneita muutoksia ja niiden heijastumista yhteiskuntaan, vaan siinä käsitellään asioita pintaa syvemmältä: miltä nämä muutokset ovat naisista tuntuneet, miten he ovat ne kokeneet ja miksi näin heidän mielestään tapahtui.

Analyysissä vertaan omia löydöksiäni muuhun pukeutumisen tutkimukseen olemalla joko samaa tai erimieltä. Aikaisempaan pukeutumisen tutkimukseen vertaaminen tuo mielestäni tutkimukseen uskottavuutta ja laajuutta. Vertailua muuhun tutkimukseen olisi toki voinut viedä vieläkin syvemmälle ja pidemmälle.

Tutkimukseni nuorten naisten pukeutumisesta yhteiskuntaan sidonnaisena kulttuurisena ilmiönä 1960- ja 1970-lukujen Suomessa tukee aikaisempaa pukeutumisen tutkimusta siinä mielessä, että se kertoo yhtäläillä tutkimusajankohtana tapahtuneista muutoksista kuin yleisistä vallalla olevista arvoista ja käsityksistä. Tutkimukseni tuo kuitenkin esille naisten omia nuoruuden kokemuksia ja kertomuksia. Aineiston koostuessa muistitiedosta ja naisten henkilökohtaisista valokuvista, korostuu naisten oma ääni, arkiset ja joka päiväiset kokemukset. Esimerkiksi yhtenä merkittävimpänä tutkimus tuloksena voi pitää sitä miten naiset itse kertoivat säästäväisistä kulutustavoistaan, kun taas muun muassa Heinonen (2003) on korostanut kulutuksen kasvua tutkiessaan mainontaa.

Tarkastellessani naisten kertomusten yhteyttä valokuviin ja aihepiiristä tehty tutkimukseen (Turunen 2004; Aikasalo 2000) voin todeta, että 1960-luku on nähty radikaalin vapautumisen aikana myös pukeutumisen osalta etenkin jos sitä verrataan 1950-lukuun, jolloin pukeutuminen koettiin pitkälti vielä sidonnaiseksi pukeutumishojeisiin. Tällöin naisen pukeutumista määritteli vielä miehen asema ja varallisuus sekä tilannesidonnaisuus. 1960-luvun alkupuolella naisen asu määräytyi juuri tilannesidonnaisesti, sillä koti-, vierailu-, työ- ja juhla-asut erottuivat selkeästi toisistaan. Niin sanottu vierailupuku muodostui naisilla suoralinjaisesta pohkeeseen ulottuvasta mekosta tai hameesta, jonka pariin puettiin ryhdikkäitä puseroita ja kulmikkaita jakkuja. Asusteet olivat usein myös samaa sävyä ja materiaalia. Kotioloissa hame tai mekko oli edelleen naiselle sopivaksi katsottu asu arkisemman puseron, essun tai työtakin kanssa. 1960-luvun alussakin housut koettiin soveliaaksi lähestulkoon vain urheiluun.

Kopiston (1997) kanssa olen samaa mieltä siitä, että vielä rauhalliseksi koetun muotirintaman osalta, vaikka maailmalta toki alkoi saapua hiljalleen uusia muotivirtauksia. Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset kertoivat, että 1960-luvulla naisten

päällä alettiin nähdä muun muassa kotelo- ja minimekkoja, a-linjaisia vaatteiden leikkauksia ja op-kuviokankaita. 1960-luvun loppua kohti mentäessä myös unisexmuoti saavutti Suomen. Se näkyi muun muassa nuorten naisten housujen käytön yleistymisenä. Tällöin nuoriso oli saanut jalansijaa yhteiskunnasta ja nuorisokulttuurin vaikutukset alkoivat ohjailla pikkuhiljaa yleistäkin pukeutumismuotia. ”Maailman muodin” hitalle Suomeen leviämislle on annettu monia syitä: suomalaisten naisten on esimerkiksi sanottu arvostavan enemmän järkipäistä pukeutumista. 1960-luvun puolen välin minimekko- ja minimekkomuoti ravisteli soveliaisuuden rajoja, vaikka nuoret naiset kertoivat pukeneensa minimittain pariaksi umpinaisia ja peittäviä yläosia ja paksuja sukkahousuja. Minimekko- ja minimekkomuodilla on koettu olla yllättäviä vaikutuksia naisten housujen käytön suhteen. Tutkimukseen osallistuneet naiset muistelivat, että naisille hyväksyttiin mieluummin pitkät kaksilahkeiset kuin minimittainen helma. 1960-luvun lopulla nuorten naisten pukeutumisessa voidaan havaita selkeitä muutoksia; nuoret eivät välttämättä enää erotelleet koti- ja vierailuasua toisistaan.

Kuten Savolainenkin (2011) on todennut vapaa-aika korostui vaatetuksessa, sillä koti- ja vierailuasuntilalle tulivat arkivaatteet, joista eroteltiin enää työ- ja juhlapukeutuminen omiksi kategorioikseen. Tähän samaiseen muutoksen ketjuun kuului myös nuorten naisten housujen käytön huima yleistymisen. Haastateltavien kokemusten mukaan vaihdos hameesta housuun tapahtui voimallisesti 1960-luvun loppupuolella. Housujen malli oli myös muuttunut sitten 1960-luvun alun, nuorten housujen vyötärö oli laskenut ja tiukentunut, lahkeet olivat leventyneet ja lantiota koristi usein isolla soljella varustettu nahkainen vyö. Yläosaa peitti usein puuvillainen kauluspaita tai trikoopaita ja neule.

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset kokivat, että mitä pidemmälle 1970-luvulle mentiin sitä enemmän maailma avartui, mitä ilmensivät muun muassa etnissävytteiset kuosit ja kuvioinnit vaatteissa. Etnistyylliseen pukeutumiseen liitettiin muiden kulttuurien kunnioittamisen periaatteita ja pukeutumisella osoitettiin kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. 1970-luvulla näkyi myös muodin demokratisoitumista; muoti alkoi olla jollain tasolla kaikkien kansanryhmien saatavilla. Myös sukupuolisidonnaisuus oli alkanut hälventyä tiettyjen vaatekappaleiden osalta, kuten Savolainenkin (2011) on todennut. Kuten haastateltavat kokivat ja kuva-analyysi osoitti, nuorisomuodissa korostui

miehen ja naisen pukeutumisen samankaltaisuus. Miehet ja naiset siis käyttivät samantyyllisiä vaatteita 1960-luvun lopulta koko 1970-luvun ajan. Pieniä vivahte- ja linjaeroja on toki 1970-luvullakin havaittavissa, mutta mitään niin suurta ei 1970-luvulla tapahtunut kuin esimerkiksi 1960-luvulla, jolloin nuoret naiset vaihtoivat hameen housuun ja vierailu- sekä kotiasun arkivaatteisiin.

Suomalainen vaateollisuus kukoisti 1960- ja 1970-luvuilla. Valtaosa vaatetuotannosta oli kotimaista, mutta tuonnin vapauduttua markkinoille saapui myös ulkomaisia kilpailijoita. Muusta maailmasta oltiin tietoisia, mutta esimerkiksi pienempiin kaupunkeihin ei saapunut viimeisimpiä muotituotteita. Vaikka kotimainen vaatetuotanto oli lähtenyt nousuun, olivat valmisvaatteet kalliita verraten kotiompeluun. Kalleinta edelleen olivat kaupunkien ateljeissa teetetyt vaatteet. Vastaajat eivät korostaneet vaatteiden kotimaisuutta, koska sitä pidettiin itsestäänselvyytenä. Kotimaisista merkeistä Marimekko oli suosittu monessa kansankerroksessa, mutta nuoriso suosi myös muun muassa James-tuotteita. Näitä kotimaisia tuotteita pidettiin laadukkaina, kestävinä ja pitkäikäisinä, jolloin niiden ostamiseen haluttiin käyttää vähätkin rahat. Marimekko vastasi ajan nuorten naisten vaateodotuksiin; vaatesuunnittelussa suosittiin mukavuutta, väljyyttä ja liikkumisen vapautta. Peltosen (2011: 209) kanssa olen samaa mieltä, että Marimekko oli myös ajan hengessä mukana lanseeraamalla tasaraitatuotteita, jotka symboloivat muun muassa tasa-arvoa. Marimekko vastasi ajan haasteisiin myös tuottamalla muotia, jota voitiin valmistaa sarjoina valmisvaatemarkkinoita ajatellen. Marimekon rinnalla suosittuja olivat James-farkut, jotka kuvattiin oivaksi pariiksi juuri trikoo- ja collegevaatteille.

Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet eivät kuitenkaan korostaneet vaatteiden merkkiä erityisesti. Marimekko ja Jamekset olivat lähes ainoat tuotemerkit, jotka toistuivat aineistoissa. Tutkimusajankohtana kotimaisten vaatetusalan yritysten suunnittelu ja tuotanto olivat Suomessa, mutta niin sanotuilla idea- ja messumatkoilla käytiin useita kertoja vuodessa. Kotimaiset yritykset olivat tietoisia asiakkaiden mieltymyksistä ja kokoluokituksista. Vaatetusalan yritykset siis hyödynsivät maailman muodin ja sulattivat sekä sopeuttivat sen kotimaan markkinoille sopiviksi tuotteiksi. Tätä voidaan mielestäni kutsua välillisen muodin tuottamiseksi. Tämän kaltaista toimintatapaa on kutsuttu myös

kotouttamiseksi sekä kansallistamiseksi. Tämän kaltainen muodin tuottaminen jatkuu edelleen 2010-luvulla, mutta tekniikan ja teknologian kehityksen myötä maailma on muodille täysin avoin. Kotimaan markkinoilla jylläävät kansainväliset muotibrändit, jotka tuottavat globaalia maailman muotia, jolloin kotouttamista ei juurikaan tapahdu. 1960- ja 1970-luvulla nuoriksi kasvaneet ja välillisen muodin tuottamisen kautta valmistettuihin nuorisovaatteisiin tottuneet naiset voivat kokea kansainvälisten muotitalojen tuotteet itselleen sopimattomiksi.

Nuoret muuttivat pukeutumisen tapakulttuuria 1960- ja 1970-luvuilla jossain määrin. Kuten mainitsin, naiset kertoivat pukeutumisen tilannesidonnaisuuden muuttuneen 1960-luvun lopulla. Nuoret naiset eivät enää käyttäneet vierailuasua, vaan suosivat arkivaatteita. Pukeutumisen tapakulttuuri eli kuitenkin koko 1960- ja 1970-luvun etenkin työpaikoilla sekä juhlissa, jolloin naisilta odotettiin edelleen hameen tai mekon käyttöä. Juhla-asu ei kuitenkaan saanut olla naisten kertoman mukaan liian hieno, mieluummin siis ali- kuin ylipukeuduttiin. On sanottu, että syynä tähän on ollut Suomen aateliston vähäisyys ja näin ollen tottumattomuus koristautumiseen. Koristautuminen on myös liitetty vahvasti turhamaisuuteen ja jopa kevytmielisyyteen. Naiset kertoivatkin, että usein suositettiin laadukkaiksi ja pitkäkestoisiksi todettuja kuvioituja puuvillasta valmistettuja juhla-asuja. Tällä seikalla voi olla merkitystä myös nykypäivän aikuisten naisten juhlavaatevalintoihin, joissa suositaan moneen juhlaan sopivia, mukavan tuntuisia ja pitkäikäisiä luonnonmateriaalista valmistettua juhla-asuja.

Naiset kertoivat myös halusta murtaa työ- ja juhla-asuihin liittyviä pukeutumisohjeita. Muistelmissaan naiset korostivat, että jos uskaltautui 1970-luvulla juhliin tai töihin muussa kuin hameessa sai arvostelua osakseen. Muut nuoremmat naiset kehuivat asuvalintaa, mutta usein vanhemmat naiset ja kaikenikäiset miehet kokivat oikeudekseen kommentoida negatiiviseen sävyyn nuorten naisten housuasuja. Naisten tarinoista havaitsin että, pukeutumisen tapakulttuuriin liittyi se, että tilanne, jossa odotettiin tapakulttuurin noudattamista, katsottiin yhteiseksi tai yleiseksi. Katsottiin, että ryhmällä oli oikeus määritellä edelleen naisen asu. Lisääntynyt vapaa-aika oli puolestaan yksityistä ja omaa aikaa, jolloin hyväksyttiin yksilölle vapaus valita oma asunsa.

Suomen muuttumista maatalousyhteiskunnasta palvelu- ja teollisuusyhteiskunnaksi voi havaita myös pukeutumistapojen muuttumisena. Elintason nousu ja nuorten palkkatyöhön siirtyminen muuttivat kulutustottumuksia sekä -käyttäytymisestä ja tätä kautta myös vaatteiden hankinnan ja käytön tottumuksia. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vauhdittivat myös kaupungistumista, arkirutiinien muuttumista ja vapaa-aika lisääntyi. Elintason nousu mahdollisti myös nuorisokulttuurin laajemman leviämisen ja kehittymisen, mikä muutti myös kulutustapoja. Uusi sodanjälkeinen sukupolvi pääsi nauttimaan ennennäkemättömästä hyvinvoinnista, jossa korostettiin enemmän esimerkiksi esteettisyyttä ja symbolista laatua kuin tuotteen elinikää. Meinander (2012) ja Heinonen (2005) ovat korostaneet 1960-1970-lukujen kulutuksen kasvua ja elintason nousun mahdollistamaa aineellisesta hyvinvoinnista nauttimista. Kuitenkin tutkimukseeni osallistuneiden naisten kertomusten mukaan sodan jälkeiset vuosikymmenet olivat vielä tiiviisti sidoksissa pulaan tai ainakin pula-ajan muistamiseen. Naiset kertoiv omaksuneensa vanhemmiltaan ja isovanhemmiltaan keinoja säästää ja kierrättää. Muistellessaan lapsuuttaan ja nuoruuttaan naiset eivät korostaneet kulutuksen kasvua, vaan sanoivat että vaatteita hankittiin usein vain tarpeeseen. Vaikka valmisvaateteollisuus kehittyi Suomessakin vauhdilla, niin kotiompelu ja vaatteiden valmistus olivat yleisiä käytänteitä. Vaikka lehdissä korostettiin kotiompelun olevan ”pop”, niin nämä nuoret naiset kertoivat että heillä ei ollut tapana mainostaa vaatteiden olleen kotona valmistettuja, sillä kotiompelu kertoi omasta ja perheen varallisuudesta. Valmisvaatteet olivat suhteessa kotiompeluun kalliita, eikä monella ollut varaa hankkia uusia vaatteita kaupasta. Kuitenkin ompelijan käyttöä pidettiin nuorten naisten mielestä vanhemman ikäpolven tapana.

Valmisvaatteet yleistyivät ensimmäisenä kaupungin keskiluokan keskuudessa ja vasta myöhemmin maaseudulla. Valmisvaatteisiin liittyi myös muodikkuuden leima, joka oli osa syy siihen, miksi kotiompelusta ei haluttu kertoa avoimesti. Haastateltavat kertoivat, että he halusivat olla muodikkaita muiden nuorten tavoin. Varakkaamman perheen tytöt toteuttivat tämän hankkimalla valmisvaatteita kaupasta, kun taas varattomamman perheen tytöt tekivät itse kotona suurimman osan vaatteistaan ja pitivät sen enimmäkseen omana tietonaan. Vaikka kulutus siis kasvoi ja valmisvaatteet yleistyivät, niin vaatteita ostettiin usein tarpeeseen ja vaatteilta odotettiin muodikkuutta, kauneutta, pitkäikäisyyttä ja laadukkuutta. Valmisvaatteiden hankinnan mahdollisti vanhempien varallisuus tai

oman varallisuuden kasvaminen naisten työssäkäynnin lisääntyessä. Valmisvaatteiden ostoon ja käyttöön liittyi ylpeyden ja tärkeyden tunteiden lisäksi olo nuorisoon kuulumisesta. Naiset kertoivat hankkineensa enemmän vaatteita oman varallisuuden kasvattua, mutta vaatteiden kotiompeluun palattiin, jos oma taloudellinen tilanne muuttui. Yhä useamman naisen palkkatyöhön siirtyminen kasvatti naisten määräämisoikeutta itsestään ja myös perheen sisällä. Naisten kokivat saaneensa valita vapaammin, millaisia vaatteita hankkivat ja käyttivät, kun raha oli heidän itsensä ansaitsemaa.

Teollisuus- ja palveluyhteiskunnan kehittyminen kasvatti modernin kuluttamisen piirteitä. Tämä vaikutti kulutuksen kasvuun ja tuotannon muutoksiin niin, että tuotanto muutettiin vastaamaan enemmän kuluttajien kasvavia tarpeita. Sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat olivat juuri tällöin nuoria, opiskelevia tai jo työssäkäyviä potentiaalisia ostajia ja asiakkaita. Heillä oli myös entistä enemmän rahaa käytettävissään palkkatyön kautta. Yritykset ymmärsivät nuorissa piilevän potentiaalin ja alkoivat kohdistaa ensimmäistä kertaa mainontaa suoraan nuorisoon. Tämän seurauksena nuoriso alkoikin ohjalla yhä enemmän kulutuksen suuntaa. Tutkimukseen osallistuneet naiset eivät kuitenkaan kokeneet kulutuksen kasvua näin yksipuolisesti. He kokivat käyttäneensä omia varojaan enemmän kuin halusivat, mutta he eivät kokeneet kuluttavansa kovinkaan runsaasti. Naiset korostivat pula-ajoilta opittuja tapoja ja säästäväisyyttä, jota pidettiin yleisestikin hyveenä. Huomioitavaa on, että valmisvaatetuotannon ja kulutuksen kasvun myötä 1960- ja 1970-luvun nuoret naiset siirtyivät enemmän tekijästä kuluttajaksi vaatteiden osalta.

Moderniin kulutukseen kuului, että merkkien avulla korostettiin omia sosiaalisia suhteita ja oman identiteetin rakentamista. Ostaminen on mielletty myös modernin ihmisen merkiksi, mikä on vahvasti liitoksissa kaupungistumiseen. Mutta silti naiset muistelivat, että he eivät shoppailleet tai käyneet ostoksilla, vaan he pitivät shoppailua nykypäivänäkin osittain vieraana asiana. Varsinainen shoppailukulttuuri ei ollut haastateltavien mielestä saavuttanut Suomea vielä 1970-luvullakaan. Onkin tärkeää ymmärtää tilastojen osoittaman kulutuksen kasvun rinnalla ihmisten kokemukset kuluttamisesta. Jos yhdistetään 1960-luvun lopulla herännyt osittain hippiliikkeen levittämä kulutusvastaisuus, talouden voimakkaat vaihtelut, säästäväisyyden ihannointi, muistot ja opit pula-ajasta

ja naisten kertomukset ja kokemukset nuoruuden kulutuskäyttäytymisestään ymmärretään, että kulutus kasvoi, mutta ihmiset eivät ole kokeneet kuluttamista niin voimakkaana, kuin esimerkiksi Heinon (2003) kuvaa 1960- ja 1970-luvun mainontaa tutkiessaan.

Olen Heinosen (2003) ja Aunesluoman (2011) kanssa samaa mieltä, että 1960- ja 1970-lukua on myös luonnehdittu nuorison vuosikymmeniksi. Tällöin nuoriso alkoi vaatia omaa osaansa yhteiskunnasta. Nuoriso erotti muun muassa pukeutumisella itsensä vanhemmasta väestöstä ja suosi modernia elämäntapaa. Moderniin elämäntapaan kuului järkevyyden ja yksilöllisyyden korostaminen. Tämä toteutui pukeutumisessakin, sillä nuoriso suosi järkevää ja mukavaa pukeutumista ja toteutti yksilöllisyyttään muun muassa pukeutumisella. Muodin hierarkkisen kiertokulun mallit alkoivat myös murtua nuorison uudenlaisen pukeutumisen myötä ja samalla muoti demokratisoitui ja tasa-arvoistui ajan hengen mukaan. Nuorisokulttuuri ja siihen kuuluva nuorisomuoti ei saanut Suomessa niin voimallisia muotoja kuin monessa muussa maassa. Tutkimukseen osallistuneet naiset kuvasivat tätä sanomalla, että maailmalta saapui rippeitä nuorisomuodista. 1960-luvun alussa nuoriso näytti suhteellisen samalta kuin aikuisetkin. Vuosikymmenen puolivälissä alkoi näkyä selviä eroja aikuisten ja nuorten pukeutumisessa. Haastateltavat ja housukyselyyn vastanneet naiset kuvasivat tätä usein kapinaksi, haluksi erottua vanhemmista naisista. Tutkimukseen osallistuneet naiset ja kuva-analyysin tulokset kertovat, että näkyvimpiä erottumisen merkkejä olivat nuorten naisten housujen, pipon ja tenniskenkien käyttö sekä vapaa-ajalla kodin ulkopuolella yleisestikin rennompi pukeutuminen. Naiset kuvasivat pesäeron tekemistä vanhempiin naisiin voimalliseksi ja nopeaksi.

Nuorten naisten pukeutumisen muutos viestitti myös naisen roolin muuttumisesta. Ennen nainen oli kuvattu aktiiviseksi ja sosiaaliseksi äidiksi. 1960-luvulta lähtien naiskuva muuttui entistä itsenäisemmäksi, työssäkäyväksi ja rohkeaksi naiseksi äitiyden lisäksi. Naiset kokivat olevansa vapaampia ja tasa-arvoisemmassa asemassa saadessaan itse päättää pukeutumisestaan. Useat naiset kertoivat haaveilleensa opiskelusta ja työelämästä ennen perheen perustamista. Nuorten naisten elämänkaaren muutos oli havaittavissa myös

naisten nuoruusajan pukeutumisessa. Nuorisomuodin seuraamista ja nuorekkaampien vaatteiden käyttöä jatkettiin pitkin opiskeluajan, mutta työelämään siirryttäessä naiset vaihtoivat aikuismaisemmiksi miellettyihin vaatteisiin. Ennen nuorisomuodin tuloa oli puhuttu neidon vaatteesta, mutta 1960-luvun puolivälin jälkeen puhuttiin nuorten vaatteista ja nuorisomuodista. Kuitenkin on huomioitavaa, että haastateltavat kokivat, että he käyttäneensä nuoruudessaan huomattavasti vähemmän aikaa nuorisovaatteita kuin 2010-luvulla. Naiset puntaroivat nuorisomuodin leviämistä yhä vanhemmille naisille, sillä he totesivat, että nykypäivän 30-vuotias ja 15-vuotias nainen voi pukeutua samoihin vaatteisiin. Heidän nuoruudessaan tämä ei ollut mahdollista, viimeistään työpaikan saanti ja äitiys muutti nuorten naisten pukeutumista 1960- ja 1970-luvuilla. Tästä voi päätellä myös, että nuorten naisten vapaa nuoruus ei ollut vaatetuksen perusteella kovinkaan pitkä; rippikoulun korviltä 20-vuotiaaksi ja joskus jopa 25-vuotiaaksi oli soveliasta pukeutua nuorisovaatteisiin. Naiset kertoivat, että koko pukeutuminen ei muuttunut aikuisuuden myötä, esimerkiksi housut, trikoovaatteet ja pipot olivat jääneet naisten pukeutumiseen, mutta aikuistumisen myötä lyhimmät, pienimmät ja tiukimmat vaatekappaleet jäivät pois käytöstä.

Naiset muistelivat suhteellisen paljon, kuinka työ- ja vapaa-ajan pukeutuminen erottuivat toisistaan tutkimusajankohtana. Työpaikoilla odotettiin naisten valitsevan hameen työvaatteeksi, mutta taas vapaa-ajalla naiset saivat itse valita housut. Naisille hyväksyttiin housut työvaatteena vain, jos työ itsessään vaati hyvin laajoja liikeratoja, muuten odotettiin hameen tai mekon käyttöä. Muutenkin ulkoisen olemuksen tuli olla työpaikoilla hyvin huoliteltu. Työpaikkojenkin pukeutumisohjeet olivat kirjoittamattomia, mutta niiden rikkojia saatettiin arvostella kovaankin sävyyn. Ne naiset, jotka työskentelivät voimakkaasti hierarkkisissa työpaikoissa, kuten sairaaloissa tai puolustusvoimissa, kokivat hyvinkin voimakasta arvostelua ulkonäön ja vaatevalintojen suhteen. Osa naisista epäili tämän johtuvan siitä, että työpaikoilla miehet ja vanhemmat naiset kokivat asemansa uhatuiksi ja pelkäsivät valtarakenteiden muuttumista. Maaseudulla housujen työkäyttöön suhtauduttiin kaksijakoisesti. Joidenkin vastaajien mielestä naisten oli soveliasta käyttää housuja muun muassa heinänteossa, kun taas osa vastaajista muisteli, että etenkin vanhat emännät kokivat hameen, esiliinan ja työtakin naiselle sopivaksi asuksi maataloustöihin. Maaseudulla housujen käyttöä työn teossa perusteltiin usein käytännöllisyydellä, kun taas

kaupungeissa vedottiin siihen, että siistissä sisätyössä ei ollut perusteita housujen käytölle. Kaupungeissa naiset suosivat koko 1960- ja 1970-luvun hameen käyttöä työpaikalla, kun taas maaseudulla 1970-luvulla katsottiin jo soveliaaksi hoitaa raskaimmat askareet housuissa.

Teknologian kehityksellä on ollut vaikutusta muodin leviämiseen ja siihen miten ja mistä muotia seurattiin. Mainonta tuli 1960-luvulla osaksi yhä useamman ihmisen elämää, ja ensi kertaa mainontaa kohdistettiin nuorisoon omana ryhmänään. Nuoriso omaksui joitakin tapoja ja malleja muun muassa televisiosta, elokuvista ja populaarimusiikista. Kuitenkin näiden toimintamallien omaksuminen koettiin nuorten naisten keskuudessa maltilliseksi. Naiset muistelivat, kuinka he katselivat joskus pukeutumisvinkkejä nuoriso- ja naistenlehdistä, mutta enimmäkseen ostettiin sitä, mitä vaateliikkeissä oli tarjolla tai tehtiin itse sellainen asu kuin haluttiin. Useillakaan nuorilla ei ollut varaa ostaa lehtiä omaksi vaan lehtiä lainattiin kavereilta. Myös vanhojen lehtien lukeminen oli tavallista ajanvietettä. Varakkaimmissa perheissä muotia seurattiin tiiviimmin juuri naisten- ja nuorisolehdistä. Naistenlehdillä ei tosin ollut 1960- ja 1970-lukujen Suomessa kovinkaan mairitteleva maine. Lehdet miellettiin pinnallisiksi ja kevytmielisiksi. TV:n tulo on ollut mullistava tapahtuma suomalaisissa perheissä. Tosin muodin välittäjänä tutkimukseen osallistuneet naiset eivät kokeneet TV:llä olleen paljoa merkitystä esitettävän ohjelman vähyyden vuoksi. Kansainvälistyminen kuului ajan kuvaan, mutta naiset kokivat oman elinpiirin hyvin suojatuksi. Naiset totesivat, että informaatiota oli saatavilla, mutta vain pieninä paloina verrattuna nykypäivään. Muotia seurattiin enimmäkseen missien ja mallien välityksellä, ja tavaratalojen muotinäytökset ja näyteikkunat olivat suosittuja nuorison keskuudessa.

Tutkimukseen osallistuneista naisista löytyi sekä kaupunkilaisia ja maalla asuvia. Olen Aiksalon (2000) kanssa samaa mieltä siitä, että maalla asuvien ja kaupunkilaisnuorten pukeutumisessa oli nähtävissä eroja. Muistot ja kokemukset kaupunkilaisten ja maalla asuvien naisten pukeutumiseroista vaihtelivat sen mukaan, mistä he olivat kotoisin. Maaseudun naiset muistelivat pukeutumisen olleen funktionaalista ja järkevää, kun taas kaupunkilaisnaiset muistelivat siisteyden ja muodikkuuden olleen pukeutumisessa etusijalla. Lehdissä korostettiin juuri maalais- ja kaupunkilaisnaisten pukeutumisen

eroavaisuuksia. Muodin olemukseen liitetään usein urbaanius ja muotia pidetään usein kaupungeista alkunsa saaneena. Merkittävänä tekijänä kaupunkilaisnaisten muodikkuudelle on pidetty myös parempien kulkuyhteyksien olemassaoloa, näin ollen kaupunkilaisilla oli enemmän sekä uudempaa tavaraa saatavilla kuin maaseudun naisilla. Nämä erot ovat toki kaventuneet 1900-luvulta lähtien tekniikan ja teknologian kehityksen myötä, mutta vielä tutkimusajankohtana muotituotteet saavuttivat maaseudun hitaammin kuin kaupungit.

Yleisesti on annettu ymmärtää, että maalaisnaiset kokivat häpeää pukeutumisestaan kaupunkilaissariinsa nähden. Naisten kertomusten mukaan tällaista ei kuitenkaan ollut havaittavissa. Maalta kotoisin olevat naiset eivät tunteneet häpeää tai erilaisuutta kaupunkilaisia kohtaan. Mielenkiintoista kuitenkin on, että kaupungeissa varttuneet naiset taas kokivat erottaneensa helposti maalta tulleet naiset pukeutumisen perusteella. Kaupunkilaisnaiset kuvasivat maalaisten vaatteita perinteisemmiksi, tavallisemmiksi ja vanhanaikaisemmiksi kuin omat vaattensa. Nuoret kaupunkilaisnaiset kertoivat ilmaisseensa ajatuksiaan ja mieltymyksiään myös pukeutumisella, kuten esimerkiksi pukeutuen hippihenkisiin vaatteisiin. Vastaavasti taas maaseudulla varttuneet nuoret naiset muistelivat pitäneensä pukeutumista vain pukeutumisena, eikä siihen liitetty mitään erityisiä ajatusmalleja.

Haastattelemani naiset eivät mieltäneet aluksi nuoruuden pukeutumistaan kantaaottavaksi tai poliittiseksi. Kuitenkin heidän muistoistaan oli havaittavissa, kuinka hekin tiedostamattomasti tai välillä tiedostaenkin viestivät pukeutumisellaan omia ajatuksiaan ja suuntauksiaan. Pukeutumisen jopa poliittisetkin viestit tulivat esiin, kun keskustelimme muista elämän osa-alueista, kuten harrastuksista, opiskelusta tai kulttuurisista mieltymyksistä. Kaupunkilaisnaiset kertoivat koulujen olleen heidän mielestään poliittisesti suuntautuneita. He kertoivat koulujen eroista nimittämällä muita nuoria muun muassa porvareiksi, hipeiksi ja amiksiksi. Heidän mielestään nuorten koulun pystyi päättelemään pukeutumisen perusteella, vaikka ei tiennyt kyseisen henkilön vanhempien sosioekonomista asemaa. Myös harrastuksissa tuli esille sosioekonomiset lähtökohdat, kun urheiluseurojen verryttelyasut ja logot antoivat viitteitä perheiden taustoista.

Kaupunkilaisnuoret myös muistelivat nuorisoryhmiä, joita kutsuttiin eri nimillä kaupungista riippuen. Nuoret kaupunkilaiset nimittivät toisiaan muun muassa poppareiksi ja rasviksiksi. Popparit edustivat lukiolaisia ja pukeutuivat naisten kertoman mukaan hippihenkisemmin, ja rasvikset taas olivat ammattikoululaisia, jotka suosivat rokahtavampaa tyyliä ja musiikkia. Nuoruutta muistellessaan naiset korostivat, että oli tärkeää pukeutua oman ryhmänsä mukaisesti ja tuli välttää sellaisia vaatekappaleita, jotka miellettiin toisen ryhmän tunnuksiksi ja edustivat tällöin väärän ryhmän ajatusmaailmaa. Vaikka muoti oli demokratisoitunut, niin nuoret tekivät toistensa sosioekonomisesta asemasta päätelmiä juuri pukeutumisen perusteella. Naiset eivät tosin suoranaisesti myöntäneet tätä, vaan huomasivat kertoneensa tästä muistellessaan omaa ja muiden nuoruuden pukeutumista. Naiset myös korostivat sitä, että he eivät useinkaan enää omassa kaveripiirissään voineet tietää pukeutumisen perusteella kavereidensa perheen varallisuutta. Lapsuudessaan heidän kaveripiirinsä oli muodostunut samasta sosioekonomisesta lokerosta olevista lapsista, kun taas nuoruudessaan 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa nämä rajat alkoivat hälventyä ja näkyä heidän muistojensa mukaan yhä vähemmän pukeutumisessa.

Tutkimukseen osallistuneet naiset muistelivat pukeutumiseen liittyviä kokemuksiaan ulkomaan matkoilla, joita he olivat tehneet nuoruusvuosinaan. Kokemuksista nousi esiin hyvin se, kuinka pukeutuminen on aikaan, kulttuuriin ja kontekstiin sidonnaista. Läntiseen Eurooppaan matkanneet nuoret naiset eivät olleet kokeneet erityistä erilaisuuden tunnetta pukeutumisensa takia. Matkat taas itäiseen Eurooppaan, kuten sosialistiseen Itä-Saksaan tai naapurimaa Neuvostoliittoon ovat jääneet joidenkin vastaajien mieleen. Muistoja yhdisti erilaisuuden tunne; naiset kertoivat huomanneensa pukeutuvansa modernimmin ja vapaammin. He tai heidän kanssamatkustajansa kokivat tietyt vaatekappaleet epäsoviviksi kohdemaahan, kuten esimerkiksi naisten housut tai pitkän nahkatakki. Vaikka pukeutumiskulttuuri oli läntisessä maailmassa yhdenmukaistunut 1960- ja 1970-luvuilla, oli silti vielä nähtävissä alueellisiakin eroja, etenkin idän ja lännen välillä. Laadullisessa tutkimuksessa ja etenkin etnografisissa menetelmissä on mielestäni huomattavasti potentiaalia, jota voisi hyödyntää enemmän tuotteiden ja palveluiden suunnittelussa sekä kehityksessä. Vaikka tämän tutkimuksen pääfokus ei ollut löytää seikkoja, joita esimerkiksi palveluiden kehittämisessä voisi käyttää, niin havaitsin analyysiä tehdessäni useita asioita, jotka ovat hyödynnettävissä yritysmaailman tarpeisiin. Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää

tuotteen konkreettisessa suunnittelussa ja kehityksessä sekä markkinoinnissa ja mainonnassa.

Etnografinen tutkimus voi auttaa ottamaan huomioon kohderyhmän elettyä arkielämää ja kulttuuria, sillä nuoruuden sosiaalisen ajan konteksti muokkaa ihmistä ja näin ollen myös ihmisen toimintatapoja (Mannheimin 1952: 303-304). Tämä tutkimus esimerkiksi osoitti, mitä 1960- ja 1970-luvulla nuoruuttaan eläneet odottivat tuotteilta ja tässä tapauksessa vaatteilta. Nuoruudessaan he odottivat vaatteelta etenkin pitkää käyttöikää, kestävyyttä, mukavuutta ja helppokäyttöisyyttä. He olivat kapinoimalla tehneet pesäeron vanhempaan sukupolveen, ja osoittivat tätä eroa muun muassa mukavammilla ja rennommilla vaatteilla.

1960- ja 1970-luvulla nuoruuttaan eläneille ei tuotemerkeillä ollut vielä niin suurta merkitystä kuin nykymaailmassa. Eivätkä valmisvaatteet olleet heille itsestäänselvyys, vaan ne koettiin kalliiksi ja halutuiksi, joten niitä myös arvostettiin. He olivat myös omaksuneet vanhempiensa säästäväisyyden ja pula-ajan muistot, joissa vaatteita korjattiin ja kierrätettiin paljon. Koska he pitävät edelleen säästäväisyyttä hyveenä ja uuden ostamista turhamaisena, kertakäyttökulttuuri on heille jossakin määrin vierasta. Suunniteltaessa vaatteita suurille ikäluokille ja heitä hiukan nuoremmille asiakasryhmille voisi olla hyvä huomioida myös vaatteiden helppokäyttöisyys, mukavuus, kestävyys ja korjattavuus. Palvelussa tai myynnin kehittämisessä olisi huomioitava, millä tunteilla asiakkaille pyritään myymään tuotteita. Tämän tutkimuksen perusteella 1960- ja 1970-luvulla nuoruuttaan eläneille kehottaisin myymään tuotteita vetoamalla muun muassa funktionaalisiin syihin. Heille kannattaa korostaa tuotteiden kestävyyttä, ajattomuutta, laatua ja käytännöllisyyttä.

Tutkimusaiheen ensimmäinen jyvänen löytyi, kun ihmettelin miksi tuote ja asiakas eivät kohtaa vaatekaupassa. Yksi selitys sille, miksi 1960- ja 1970-luvulla nuoruuttaan eläneet eivät nykypäivänä löydä kaupasta mieluisia vaatteita niin helposti, on vaateteollisuuden globalisoituminen. Heidän nuoruudessaan heille tarjottiin niin sanotusti valmiiksi pureskeltua muotia, joka oli mitoitettu suomalaisille nuorille sopivaksi. Ymmärrän, että

heille on haastavaa sopeutua nykypäivänä kansainvälisten merkkien tuoteviidakkoon ja vaihteleviin kokoluokituksiin. Ymmärrän myös, miksi jotkut vieroksuvat ostoksille menoa ja haluavat tehokasta palvelua sekä järkeviä hankintoja; he eivät ole oppineet nuoruudestaan asti käyttämään vapaa-aikaansa ostoskeskuksissa shoppaillen.

Hämmästyin, kuinka paljon pukeutuminen voi kertoa esimerkiksi yhteiskunnan rakenteellisista muutoksista, naisen asemasta perheessä tai kuluttajakäyttäytymisen muutoksesta. Mikään vaate ei yksinään kerro meille tarinaa menneestä tai muutoksesta, vaan kyseinen vaate on liitettävä osaksi käyttäjän henkilökohtaisia ominaisuuksia ja hänen yhteisönsä arvoja. Yksi tutkimus ei voi vastata tyhjentävästi muun muassa siihen, millaisia kulttuurisia merkitysrakenteita nuoren naisen pukeutuminen ilmentää 1960- ja 1970-luvun Suomesta. Pukeutumisen tutkimuksessa onkin kiinnostavaa, miten eri näkökulmista kohdetta voi havainnoida, ja miten eri tieteenalat tukevat toisiaan, kun kohteena on ihmisen päivittäinen pukeutuminen. Näin ollen myös jatkotutkimusaiheita on lukuisia. Oma kiinnostukseni kohdistuu etnografisten menetelmien kehittämiseen palvelemaan yritysten tarpeita. Pukeutumisen kulttuurinen tutkimus, jonka pääpaino on joko menneen tai nykyhetken arjen pukeutumiskäytänteiden tarkastelussa, voi auttaa kehittämään niin vaatteiden suunnittelua, markkinointia, myyntiä, asiakaspalvelua kuin asiakasymmärrystäkin.

Lähteet

Aav, Marianne & Kivilinna, Harri & Viljanen, Eeva 2011: Marimekkoelämää - väriä, raitaa ja muotoja. Helsinki: Designmuseo.

Aikasalo, Päivi 2000: Seurataaksemme järkevää ja terveellistä muotia. Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvulle. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Aikasalo, Päivi 2003: Pukeutumisen ihanteita ja ongelmia Kotiliedessä. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, Ritva & Raunio, Anna-Mari (toim.): Vaatekirja., Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. 2. korjattu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Aunesluoma, Juhana 2011: Suomi harppoi kohti nykyaikaa. Teoksessa Juuti, Sirpa (Toim.) James päällä joka säällä, Ajankuva 1960–70-luvuilta. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Bagayoko, Sidylamine & Tawah, Sanna 2014: Vallankäyttö linssin edessä ja takana: Visuaalinen etnografia ja kaksi tutkimusta Länsi-Afrikasta. Teoksessa Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos ry.

Berger, John 1987: Toisinkertoja. Helsinki: Literos.

Bourdieu, Pierre 1985: Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Fingerroos, Outi & Peltonen Ulla-Maija 2006: Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Eskola, Katariina 1994: Kulttuurisen modernisoitumisen ja kansainvälistymisen 50-luvun tytöistä nykynuoriin. Teoksessa Eskola, Katariina & Jokinen, Kimmo & Kotkavirta, Jussi & Vainikkala, Erkki (toim.): Uusi Aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Eskola, Jari 2005: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Grönlund, Inga 2005: Kestilä. Turkulaista vaateteollisuuden historiaa ja tuotesuunnittelua. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Hamilton, Paula & Shopes, Linda 2008: Teoksessa Oral History and Public Memories. Tempe University Press: Philadelphia.

Heinonen, Visa 2003: Nuoriso mainonnan kohteeksi – kovaa menoa ja meininkiä. Teoksessa Peltonen, Matti & Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa (Toim.) Arkinen kumous, Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Heinonen, Visa 2005: Kultainen 60-luku. Teoksessa Karisto, Antti (Toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino.

Helsti, Hilka 2009: Hedelmällisen tiedon jäljillä: teemakirjoitukset tutkimuksen lähteinä. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Olsson Pia & Ruotsalainen Helena (toim.): Polkuja etnologian menetelmiin. Helsinki: Helsingin yliopisto. Luettu 22.9.2015
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/4571/helsti148-159.pdf?sequence=1>

Henttonen, Elina 2008: Usein kysytyjä kysymyksiä laadullisesta tutkimuksesta: Kysymykset koonnut ja vastaukset laatunut osana syksyn 2008 Business Research Methods –kurssia. Luettu 30.3.2015. file:///Users/tyttilehtovaara/Downloads/Kysymyksiä%20ja%20vastauksia%20laadullisesta%20tutkimuksesta.pdf

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkavaara, Neene 2003: Pukeutumisen kontekstuaalisuus. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, Ritva & Raunio, Anna-Mari (toim.): Vaatekirja. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. 2. korjattu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Huttunen, Hannu-Pekka 1995: Kuvat konfliktissa- Pohjois-Irlannin ristiriidan visualisoitumisesta. Teoksessa Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Tietolipas 141. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahtinen, Tuukka 2005: Toinen tieto: Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes.

Iltanen, Sonja 2005: Pässinpökkimistä bleiseriin, Naisten vaatemuistoja. Teoksessa Karisto, Antti (Toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino.

Iltanen, Sonja 2007: Minihameesta mummonmekkoon: teollinen vaatesuunnittelu ja keski-ikäisten naisten vaatekäytännöt sosiaalista ikää rakentamassa. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Isotalo, Merja 1999: Talon tavat ja väen vaatteet, Suomalaisen tapa- ja vaatetuskuulttuurin opinto-opas. Maa- ja Kotitalousnaisten Keskus, julkaisuja no 172. Helsinki: Maa- ja kotitalousnaisten keskus.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2006: Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Kolmas painos. Ensimmäinen painos 1999. Tampere: Vastapaino.

Kamila, Marjo 2012: Katsojana ja katsottuna: opettajan kontrolloitu ulkoasu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Luettu 3.9.2015.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41479/978-951-39-5236-5_Kamila.pdf?sequence=1

Kopisto, Sirkka 1997: Moderni chic nainen. Muodin vuosikymmenet 1920–1960. Helsinki: Museovirasto.

Koppa, Jyväskylän yliopisto. Luettu 30.10.2014.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi>

Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Koskennurmi-Sivonen, Ritva & Raunio, Anna-Mari 2003: Vaatekirja. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. 2. korjattu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Koskennurmi-Sivonen, Ritva 2012: Ihmiset pukeutuvat. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, Ritva (toim.): Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura. Luettu 24.11.2014.

https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/files/25567166/Johdatuksia_pukeutumisen_tutkimukseen.pdf

Koskennurmi-Sivonen, Riitta. Kuva-analyysi. (Visuaalisen kulttuurin analyysi). Luettu 15.1.2015. <http://www.helsinki.fi/~rkosken/kuva-analyysi.pdf>

Koskela, Helky 2014: Kuinka tavoittaa hoivakodin henki? Valokuvaelisiaatio tutkimusmetodina. Teoksessa Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos ry.

Kuinka pukeudun, Museovirasto. 21.5.2013. Luettu 24.11.2014.

http://www.nba.fi/fi/tietopalvelut/kuvakokoelmat/kuinka_pukeudun_-kuvakeruu

Lester, Paul Martin 1999: Visual Communication, Images with Messages. Toinen painos. Belmont (CA): Wadsworth Publishing.

Lönnqvist, Bo 2008: Vaatteiden valtapeli. Näkymättömän kulttuurianatomia. Suom. Kaisa Haatanen. Helsinki: Schildts.

Mannheim, Karl 1952: Essays on the Sociology of Knowledge. Toimittanut Paul Kecskemeti. London: Routledge & Kegan Paul,

Meinander, Henrik 2012: Tasavallan tiellä: Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle. Helsinki: Schildts & Söderströms.

Miller, Stuart 1997: Mastering Modern European History. Basingstoke: Palgrave.

Peltonen, Kaarina 2011: Luovuuden kevät ja siirtymäkausi – taideteollisuutta 1960- ja 70-luvuilla. Teoksessa Juuti, Sirpa (Toim.) James päällä joka säällä, Ajankuva 1960–70-luvuilta. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Peltonen, Matti, Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa 2003: 60-luvun toinen kuva. Teoksessa Peltonen, Matti & Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa (Toim.) Arkinen kumous, Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Perinteen tutkimuksen terminologia. Helsingin yliopisto. Folkloristiikka. 2003–2004. Luettu 12.1.2015. <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/opiskelu/terminologia.htm#muistitieto>

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino. Luettu 30.10.2014. <http://www.vastapaino.fi/vp/images/tekstinaytteet/978-951-768-243-5.pdf>

Pöysä, Jyrki 2006: Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Rhodes Zandra , Baxter-Wright Emma & Dyer Lisa 2007: Vintage fashion, muodin vuosikymmenet. Suomentanut Jänisniemi Laura & Jänisniemi Olga. Helsinki: Otava.

Ruohonen, Sinikka 2001: Nuorten Pukeutuminen. Erottumista, elämyksiä, harkintaa. Joensuu: Joensuu University Press Oy.

Salasuo, Mikko 2003: Tajunnan kumous? - ensimmäinen huumeaalto. Teoksessa Peltonen, Matti & Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa (Toim.) Arkinen kumous, Suomalaisen 60-luvun toinen kuva. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Salmi-Niklander, Kirsti 2006: Tapahtuma, kokemus ja kerronta. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Sarantola-Weiss, Minna 2011: Vahvaa ja värikästä. Teoksessa Juuti, Sirpa (Toim.) James päällä joka säällä, Ajankuva 1960–70-luvuilta. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Savolainen, Sari 2011: Värien kirjo – Pukeutuminen 1960- ja 1970-luvuilla. Teoksessa Juuti, Sirpa (Toim.) James päällä joka säällä, Ajankuva 1960–70-luvuilta. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Seppänen, Janne 2008: Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino.

Simmel, Georg 1986: Muodin filosofia. Suomentanut, Antti Alanen. Helsinki: Odessa.

Sinisalo, Hannu 1995: Kyläkuvaajien otokset kulttuurin kuvastajina. Teoksessa Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Tietolipas 141. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Stevenson, NJ 2011: Muodin vuosikymmenet. 1800-luvulta nykypäivään. Helsinki: Tammi.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006–2007: Naisten housujen käyttö, keruukyselyesite. Luettu 9.9.2015. <http://neba.finlit.fi/kra/keruut/naistenhousut.htm>

Suoninen, Eero 2006: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Diskurssianalyysi liikkeessä. Kolmas painos. Ensimmäinen painos 1999. Tampere: Vastapaino.

Suomen kielen perussanakirja. Osa 3, S–Ö. 2001. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Edita.

Tuomisto, Anja & Uusikylä, Heli 1995: Kuva ja Kulttuuri, tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Tietolipas 141. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.

Turunen, Arja 2004: "Marimekon Tasaraita pukeutumislmiönä" – [J@rgon](http://research.jyu.fi/jargonia/artikkelit/jargonia3.pdf) 2 (3), 1-17 .
<http://research.jyu.fi/jargonia/artikkelit/jargonia3.pdf> Luettu 19.8.2015.

Turunen, Arja 2011: "Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme?" Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohjeet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä. Kansatieteellinen arkisto 53. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Turunen 2016: "It wasn't Common for Women to Wear Trousers." Memories of Women's Dress in the 1950s. Journal of Finnish studies 19:2 (tulossa).

Uotila, Minna 1995: Pukeutumisen kuvaus. Kuvia kulttuurin merkeistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Uotila, Minna 2003: Vaatetus filosofiana, tuotesuunnittelu- ja tutkimusalana. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, Ritva & Raunio, Anna-Mari (toim.): Vaatekirja. Helsinki: Helsingin yliopiston Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. 2. korjattu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Vanhanen, Hannu 2002: Kuvareportaasin (r)evoluutio. Tampere: Tampereen yliopisto. Luettu 15.1.2015. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67231/951-44-5406-5.pdf?sequence=1>

Voutilainen, Leena 2011: James päällä joka säällä, Mattisen Teollisuus Oy:n vaiheita 1948-1986. Teoksessa Juuti, Sirpa (Toim.) James päällä joka säällä, Ajankuva 1960–70-luvuilta. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.

Rautjoki, Ville-Matti 2014: Roku vai poppari? Lahtelaista nuorisokulttuuri 1965-1975. Luettu 21.8.2015. http://www.lahdenmuseot.fi/index.php/download_file/view/4388/

Zetterberg, Seppo & Kallio, Veikko 2003: Suomen historian pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.

Liitteet

Liite 1

Haastattelupohja

1. Voisitko kertoa oman elämäsi vaiheista 1960- ja 70-luvuilla? Elämäntilanne: opiskelu, työ, koti, perhe

- Kotipaikkakunta
- Millainen nuori nainen olit: harrastukset, musiikki, aatteet, vaatteet
- Suomi ja maailma

2. Mikä oli mielestäsi muotia 1960- ja 70-luvuilla?

- Mitkä vaatekappaleet, hame, housut, mekot, neuleet, nahkatakki
- Mitkä värit olivat muodikkaita
- Mistä materiaaleista vaatteet olivat tehty
- Muu muoti, hiukset ja meikki
- Oliko idoleita, malleja tms, josta otettiin mallia?

3. Miten itse pukeuduit 1960- ja 70-luvuilla?

- Millaisia vaatteita pidit, esim. millaiset ne housut olivat?
- Mistä vaatteita hankittiin?
- Mistä seurasit muotia?
- Millaista nuorta naista ihailtiin?
- Minkä koit soveliaaksi pukeutumiseksi? Milloin ei ollut soveliaasta pukeutua housuihin?

4. Mitä muistoja tai tapahtumia sinulle on erityisesti jäänyt mieleen 1960- ja 70-luvuilta?

- Omat
- Suomi
- Maailma

Apukysymyksiä:

Talouden vaikutus pukeutumiseen 1960- ja 70-luvuilla

- Oma tai perheen
- Suomen
- Maailman

Aatteiden, musiikin tai menneen vuosikymmenen vaikutus pukeutumiseen 1960- ja 70-luvuilla

- Aate
- Musiikkityyli
- Mennyt vuosikymmenen muoti

Oliko jokin vaatekappale jota et halunnut pukea päälle ideologisista syistä

Miten muotia seurattiin 1960- ja 1970- luvuilla?

- Lehdet, radio, TV, muu?

Millaisia kauneusihanteita ja odotuksia yhteiskunnassa ilmeni nuoria naisia kohtaan 1960- ja 70- luvuilla?

Pukeutumisohteet 1960- ja 1970- luvuilla

- Millaisia pukeutumisohteita ja sääntöjä?
- Miten niitä noudatettiin tai rikottiin?
- Muuttuiko pukeutumisohteisiin suhtautuminen?
- Osaatko kertoa mistä ohjeet ovat saaneet alkunsa?

Miten mieltä nyt omasta pukeutumisesta ennen ja nyt

- Miten näet nyt 2000- luvulla oman nuoruuden pukeutumisesi 1960- ja 1970- luvuilla?
- Miten koet, että oliko asuinpaikalla merkitystä siihen miten pukeutui 1960- ja 1970- luvuilla? Kaupunki/ maaseutu?
- Koetko että joillain kulttuurisilla asioilla tai historiallisilla tapahtumilla on ollut vaikutusta 1960- ja 1970- luvulla pukeutumisesi?
- Mitä tällaiset kulttuuriset asiat tai historialliset tapahtumat ovat?
- Onko menneillä tapahtumilla on vaikutusta vaate valintoihisi?

Liite 2

Valokuva-analyysin vaiheet:

1) Kuvan pintarakenne

- Tarkastele ketä kuvassa on, mitä elementtejä kuvassa näkyy sekä missä ja milloin kuva on otettu. Tarkaste myös kuvassa esiintyvien henkilöiden vaatetusta, ”puhu/kirjoita” auki kuvauksia kuvassa esiintyvien henkilöiden vaatteista. Pohdi myös kuvassa esiintyvien ihmisten asettumista kuvaan ja heidän kehonkieltään. Huomioin myös kuvan luonne, eli onko se tilannekuva arjesta vai juhla muiston talletus tilanne.

2) Kuvan makrotaso

- Pohdi voiko kuvassa esiintyvistä ihmisistä, esineistä, asioita päätellä kuvan ottoaika, jos sitä ei tiedetä. Pohdi tiedetyn tai päätellyn ajanjakson tunnusmerkkejä. Ota selvää ja pohdi millainen maailma oli kuvasta havaittavissa olevan kontekstin perusteella. Palauta mieleen myös kyseisen ajan arvomaailmaa, normeja ja käsityksiä.

3) Etsi kuvasta indeksejä

- Esimerkiksi savu on tulen indeksi, hame on tytön indeksi ja esiliina voi olla naisen, äidin tai kotityön indeksi.

4) Pohdi kuinka ikoninen kuva on

5) Etsi ja pohdi kuvien paradigmoja, joista syntyy syntagmaja

- Muista, että asukokonaisuus on yksi kuvan syntagma.

6) Pohdi millaisia dennotaatioita kuvassa on?

- Hame on hame, mutta mitä muuta hame on? Hame on vaate, kangasta, suoja, peittävä asia, malli, väri jne.

7) Pohdi millaisia konnotaatioita kuvasta voi päätellä

- Konnotaatiossa merkki ja käyttäjän ajatukset kohtaavat.

8) Etsi löytyykö kuvasta kuvallisia metaforia

9) Pohdi miten kuva on metonyyminen

- Valokuva on vain osa suurempaa kokonaisuutta ja valittu metonymia (eli kuvassa näkyvä osa) määrittää sen millaisia merkityksiä kuva herättää, kun se alkaa edustamaan suurempaa kokonaisuutta.

Huom!

Keskity erityisesti *ikonisuuteen*, eli siihen mitä kuvassa esiintyy, *indeksisyyteen*, eli mihin kuvassa esiintyvät asiat ovat liitoksissa ja *metonymisyyteen*, eli siihen miten kuvassa esiintyvät asiat ja niiden indeksisyys on liitoksissa suurempaan kontekstiin.

Liite 3

Kuva-analyysin kuvat:

